

İBN TEYMİYYE DÜŞÜNCESİNDE EHL-İ BEYT

Tarık AKYOL

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN

2019

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Tarık AKYOL

İBN TEYMİYYE DÜŞÜNCESİNDE EHL-İ BEYT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN

ERZURUM – 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

17/06/2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " İbn Teymiyye Düşüncesinde Ehl-i Beyt " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için altı ay, patent için iki yıl süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

17/06.2019

Tarık AKYOL

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN danışmanlığında, Tarık AKYOL tarafından hazırlanan bu çalışma 17/06/2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Temel İslam Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN

Jüri Üyesi :Dr. Öğr. Üyesi Muhyettin İĞDE

İmza:

İmza:

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTARCT	V
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1
I. AMAÇ.....	2
II. METOD	2
III. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	2
IV. KAYNAKLAR	4

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN TEYMİYYE’NİN HAYATI

1.1. ADI VE NESEBİ.....	7
1.2. İBN TEYMİYYE’NİN YAŞADIĞI DÖNEM	10
1.2.1. Siyasi ve Sosyal Durum	11
1.2.2. İlmî ve Fikri Ortam	13
1.3. İBN TEYMİYYE’NİN SİYASİ FAALİYETLERİ.....	14
1.4. İBN TEYMİYYE VE SELEFİLİK	16
1.4.1. <i>Selefilik</i> ’te Allah Tasavvuru	19
1.4.2. <i>Selefilik</i> ’te Kulun İradesi.....	21
1.4.3. <i>Selefilik</i> ’te Bid‘at, Kelam ve Rey Karşıtlığı.....	22
1.5. İBN TEYMİYYE’NİN İLMÎ KİŞİLİĞİ.....	23
1.5.1. İbn Teymiyye’nin Hocaları	24
1.5.2. İbn Teymiyye’nin Öğrencileri.....	24
1.5.3. İbn Teymiyye’nin Eserleri	24

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE EHL-İ BEYT KAVRAMI

2.1. EHL-İ BEYT'İN TANIMI	26
2.2. EHL-İ BEYT KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE	
KAZANDIĞI ANLAMLAR.....	27
2.2.1. İslam Öncesi Arap Kültüründe Ehl-i Beyt	27
2.2.2. Hz. Muhammed Döneminde Ehl-i Beyt.....	29
2.2.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt	29
2.2.2.2. Hadislerde Ehl-İ Beyt.....	34
2.2.3. Emeviler Döneminde Ehl-i Beyt	38
2.2.4. Abbasîler Döneminde Ehl-i Beyt	41
2.3. MÜFESSİRLERİN EHL-İ BEYT İLE İLGİLİ AYETLER HAKKINDAKİ	
GÖRÜŞLERİ.....	45
2.3.1. Ehl-i Sünnet Müfessirlerinin Görüşleri	46
2.3.2. Şîi Müfessirlerin Görüşleri.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBN TEYMİYYE'YE GÖRE EHL-İ BEYT

3.1. İBN TEYMİYYE'YE GÖRE ŞİÎLER	54
3.2. İBN TEYMİYYE DÜŞÜNCESİNDE EHL-İ BEYT'İN KAPSAMI	56
3.3. EHL-İ BEYT'İ SEVMEK.....	57
3.4. EHL-İ BEYT'İN FAZİLETİ	58
3.5. EHL-İ BEYT'İN HAKLARI	61
3.6. EHL-İ BEYT VE ÖZEL BİLGİLER.....	64
3.7. HZ. ALİ, HZ. EBU BEKİR VE HZ. ÖMER KARŞILAŞTIRMASI	65
3.8. HZ. ALİ	68
3.9. SAHABİLER ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIKLAR	71
3.9.1. Cemel Savaşı.....	75
3.9.2. Sıffin Savaşı	77
3.9.3. Hz. Hasan'ın Zehirlenmesi.....	79
3.9.4. Hz. Hüseyin'in Şehit Edilmesi.....	80

3.10. YEZİD	83
3.11. AŞURE GÜNÜ	84
 SONUÇ	 86
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ	94

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İBN TEYMIYYE DÜŞÜNCESİNDE EHL-İ BEYT

Tarık AKYOL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN

2019, 94 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN (Danışman)

Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN

Dr. Öğr. Üyesi Muhyettin İĞDE

Ehl-i Beyt kavramı, kelime olarak “ehl” ve “beyt” kelimelerinden meydana gelmiş Arapça bir terimdir. Terim olarak Ehl-i Beyt kavramının kapsam alanı ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte özel anlamda Hz. Peygamber’in ailesini kapsamaktadır.

İlk zamanlar Hz. Peygamber’in ailesini tanımlamak için kullanılan bu kavram, zamanla politik bir anlam kazanmaya ve insanlar arasında bir üstünlük aracı olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Ancak ayetler ve hadislerin birçoğunda bu görüşlerin aksine üstünlüğün ancak takva ile olacağı bildirilmiştir.

Zamanla “Ehl-i Beyt” kavramı, teolojik bir anlam da kazanmaya başlamıştır. Özellikle Şiîler Kur’an’dan Ahzâb 33. ayet ile Kisâ hadisi olarak bilinen rivayetlere dayanarak Ehl-i Beyt kavramını farklı bir boyuta taşımışlardır. Ehl-i beyt kavramına ideolojik bakış sadece Şiîler ile sınırlı kalmamıştır; yanı sıra kavram Emevîler, Abbâsîler hatta günümüzde bile farklı amaçlar ile kullanılmıştır, kullanılmaktadır.

Bu çalışmada İbn Teymiyye’nin Şiîlere cevap mahiyetinde olacak şekilde Ehl-i Beyt’e bakışı genel bir çerçevede ele alınmıştır. Bununla birlikte Ehl-i Beyt kavramının sözlük ve terim anlamları, bu kavram ile aynı anlamı taşıyan kelimeler ele alındıktan sonra İslam âlimlerinin bir kısmının bu kavram ile ilgili genel bakışları aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: İbn Teymiyye, Ehl-i Beyt, Şiî/Rafizî, İmâmiyye, Hz. Ali, Kisa Hadisi, Tathir Ayeti.

ABSTARCT**MASTER THESIS****IBN TAYMIYYA’S VIEW OF EHL AL-BAYT****Tarık AKYOL****Avisor: Assoc. Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN****2019, 94 page****Jury: Assoc. Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN (Advisor)****Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN****Assist. Prof. Dr. Muhyettin İÇDE**

The term of Ahl al-Bayt is an Arabic composition composed of the words ahl/ members and al-bayt/home. As a term, there are different opinions about the scope of the Ahl al-Bayt concept, but it mainly covers the family of the Prophet (pbh).

This concept used to describe the family of the Prophet at arly times, yet it began to gain a political meaning and used as a means of superiority among people during the next proccess. However, in many of the Qur'anic verses and hadiths, contrary to these views, we have been informed of the fact that the superiority will only be with the taqwa.

The concept of Ahl al-Bayt, has begun to gain a theological meaning. Especially, Shiites, based on 33. verse of Surat al Ahzab in Quran and the hadith about Kisâ, have moved the concept of Ahl al-Bayt to a different dimension. The conceptual meaning is not limited to the Shiites, but the Umayyads and the Abbasids have even been used for their purposes. In this study, a general framework of Ibn Taymiyya's view of Ahl al-Bayt, which is a response to Shiites, has been discussed. in addition, after handlin the meaning of the words and terms of Ahl al-Bayt concept, the same meaning of this concept the words, general view of some İslâmîc scholars about this concept will be tranferred.

Keywords: Ibn Taymiyyah, Ahl al-Bayt, Shi'i/Rafida, Imamiyah Ali bin Abu Talib, the Hadith About Kisa, al-Tathîr Verse

KISALTMALAR DİZİNİ

A.g.e	: Adı Geçen Eser
A.g.m	: Adı Geçen Makale
A.g.md.	: Adı Geçen Madde
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: Bin
Bkz.	: Bakınız
c.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
İbn	: Bin
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Md.	: Madde
Nşr	: Neşreden
ö.	: Ölüm Tarihi
R.a.	: Radiyallahu Anhü
s.	: Sayfa
SÜİFD	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
s.a.v	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
Thk.	: Tahkik eden
Yay.	:Yayınları

ÖNSÖZ

Günümüz Vehhabîlik/Selefilîğin fikri öncüsü olarak kabul edilen İbn Teymiyye, yaşadığı dönem ve yetiştiği ortamın etkisiyle kendisini geliştirme imkânı bulmuş, bu doğrultuda 700'e yakın eser bırakmış, fikri ve eylemci yönü öne çıkan bir düşünce adamıdır. İbn Teymiyye'nin eserlerinden az sayıda eser Türkçe'ye çevrilmiştir. Çevirilerde pragmatik kaygılarla hareket edildiği söylenebilir. Zira çeviri yapılırken onun bir eserinin baştan sona çevrilmesi yerine konu merkezli hareket edildiği görülmektedir. Bunda onun çok sayıda düşünce ekolüne karşı fikri mücadele vermiş olması, görüşlerinin sonraki süreçlerde benzer durumları yaşayan çeşitli akımlara gerekli malzemeyi sağladığına inanılması da etkili olmuştur. Bu durumu İbn Teymiyye'nin, Mutezile, Mürchie ve Şia mezheplerinin görüşlerine yönelik eleştirilerini çeşitli eserlerinde görmek mümkündür.

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra halifelik hakkının Hiz. Ali'de olduğunu savunan, Hiz. Ali'den önceki üç halife ile onlara biat eden sahabileri sert bir şekilde eleştiren, hatta bir ifrat göstergesi olacak şekilde onları tekfir etmeye başlayan Şîîlerin görüşlerini esaslı olarak çürütmeye çalışan İbn Teymiyye'dir. Onun İmâmiyye Şia'sına yönelik eleştiriler ile çağdaşı ve Şîî düşüncenin önemli isimlerinden biri olan Allame Hillî'nin "Minhâcü'l-Kerame fi Ma'rifeti'l-İmame" adlı risalesine tam sekiz cilt halinde cevap verdiği "Minhacü's-Sünne" adlı eseri öne çıkmaktadır.

Biz bu çalışmada İbn Teymiyye'nin *Ehl-i Beyt* ile ilgili görüşlerini, onun buradan hareketle Şîî İmamilere yönelik eleştirisini inceleyeceğiz. İbn Teymiyye'nin *Ehl-i Beyt* kavramına yüklediği anlam Şîîler tarafından eleştirilmiş, görüşleri nedeniyle İbn Teymiyye "Ehl-i Beyt düşmanı" olarak nitelendirilmiştir.

Ehl-i Beyt kavramının kapsamı konusunda düşünce tarihinde herkesin ortak olacağı bir noktayı tespit etmek oldukça zor görünmektedir. Zira bu kavram, tanımı yapanların bakış açılarına göre farklılık göstermektedir. Kavramın kapsam alanı bazen daraltılırken bazen de genişletilmiştir. Konu ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen ortak bir tanıma ulaşamamıştır.

İslam tarihi boyunca Hiz. Peygamber'in ailesi için "Ehl-i Beyt", "Âl-i Beyt", "Âl-i Muhammed" gibi farklı kavramlar kullanılmıştır. Bazıları Ehl-i Beyt kavramının içine Hiz. Fatıma, Hiz. Ali, Hiz. Hasan ve Hiz. Hüseyin ile oldukça dar bir çerçeveyi kast

etmek için kullanırken, bazıları da kavramın çerçevesini oldukça genişletmiştir. Tezimizde önce kavram ile ilgili genel görüşler verilecek, akabinde tezimizin odak noktasını oluşturan İbn Teymiyye'nin konu ile ilgili görüşleri üzerinde durulacaktır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İbn Teymiyye'nin hayatı hakkında genel bilgiler verilmiş, İbn Teymiyye'nin içinde doğup büyüdüğü ortamın sosyal, siyasal ve ilmî durumuna bakılmıştır. İbn Teymiyye'nin yaşadığı bu tarihi arka plan onun Şiîlerin Ehl-i Beyt kavramı ile ilgili iddialarına verdiği cevapları daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

İkinci bölümde, ilk olarak *Ehl-i Beyt* tabiri kavramsal bir çerçevede ele alınmıştır. Daha sonra *Ehl-i Beyt* kavramının tarihi süreçteki kullanımına değinilmiş ve bu kavramın İslam ile birlikte ortaya çıkan bir kelime olmadığı, cahiliyye döneminde de kullanıldığı belirtilmiştir. Kavramın kullanımı ile ilgili bilgiler kronolojik olarak şu şekilde işlenmiştir: Cahiliye dönemi *Ehl-i Beyt*, Hz. Peygamber dönemi *Ehl-i Beyt*, Dört halife dönemi *Ehl-i Beyt*, Emevîler dönemi *Ehl-i Beyt* ve Abbasîler dönemi *Ehl-i Beyt*. Kavramın bu dönemlerdeki kullanımı ile ilgili bilgiler ve rivayetlerden konu ile alakalı olanlar aktarılmıştır. Yanı sıra *Ehl-i Beyt* kavramı ile kavramın müteradifi olan kelimeler ayet ve hadislerden örneklendirilmiş, ulemanın kavramın mahiyeti ve kapsamı ile ilgili görüşleri aktarılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise İbn Teymiyye'nin *Ehl-i Beyt*'e bakışını Şiîlerin *Ehl-i Beyt* ile ilgili görüşlerine verdiği cevaplardan yola çıkarak genel bir çerçevede sunmaya çalıştık.

Bu çalışmamızda başta Danışman Hocam Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN olmak üzere, Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN hocama ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Erzurum-2019

Tarık AKYOL

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in vefatından sonra yerine kimseyi bırakmaması, yönetim şekli ile ilgili herhangi bir vasiyetinin olmaması, Müslümanlar arasında çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Hız. Ebu Bekir'e biat ile geçici de olsa sona eren tartışmalar, sonraki zamanlarda yerini ciddi siyasi ve toplumsal sonuçları olan süreçlere bırakacaktır. İlk başlarda muhalefet-iktidar mücadelesi şeklinde sade bir tartışmayla yürüyen mücadele, zamanla savaşa dönüşecektir. Savaşlar ciddi gruplaşmalara, gruplaşmalar da firkalaşmalara sebep olacaktır. Bu firkalardan biri olan Şiiler, *Ehl-i Beyt*'i merkeze alarak sahabeyi tenkid etmişlerdir. Hatta daha ileri giderek az sayıda sahabe dışındaki sahabilerin Hız. Ebu Bekir ve Hız. Ömer'e biat ettikleri için irtidat ettiklerini ifade etmişlerdir. Şiilerin bir diğer iddiası da Sahabilerin *Ehl-i Beyt* mensuplarına zulmettikleri şeklinde olmuştur.¹

Hız. Peygamber'in *Ehl-i Beyt* ile ilgili övücü sözlerinin olması², *Ehl-i Beyt*'in Müslümanlar nezdinde hemen her konuda ayrıcalıklı muamele görmelerine sebep olmuştur. Emevîler döneminde Hız. Hüseyin'in Kerbela'da (61/680) şehit edilmesiyle birlikte Müslümanlarda *Ehl-i Beyt*'e acıma ve sevgiyle karışık duyguların oluşmasına katkı sağlamıştır. İlk zamanlarda çok fazla dile getirilmeyen *Ehl-i Beyt* kavramı, Kerbela olayından sonraki dönemlerde daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Bu olay Müslümanlar arasında *Ehl-i Beyt* ile ilgili rivayetlerin daha fazla dillendirilmesine yol açmış, rivayetler delil olarak muhaliflere karşı kullanılmıştır. Hâlbuki *Ehl-i Beyt* ile ilgili tartışmalarda dinî sebepler kadar, sosyal ve kültürel bir takım etkenlerin de varlığına işaret edilmelidir.³

Müslümanlar arasında birden fazla *Ehl-i Beyt* tasavvuru söz konusudur.⁴ Tarih boyunca kavramın kapsamına ilişkin birbirine yakın tanımlar ortaya çıktığı gibi, birbirlerinden tamamen zıt *Ehl-i Beyt* tasavvurları da ortaya çıkmıştır. Kimileri Hız.

¹ Süleym, Ebû Sâdık Süleym b. Kays el-Hilâlî el-Kûfî, *Kitâbu Süleym I-III*, (Thk: Muhammed Bâkır el-Ensârî ez-Zencânî, Dalîle Mâ), Kum, II, 564, 598.

² Örnek için Bkz. Müslim, *Fezâilü's-Sahabe*: 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*: 133; Tirmizî, *Menakıb*: 31; İbn Hanbel, *Müsned*: 3, 483; İbn Hanbel, *Müsnedü Ehli'l-Beyt*: 7; Tirmizi, *Menakıb*: 21; Buharî, *Sulh*: 9; Ebû Davud, *Sünnet*: 12; Tirmizî, *Menakıb*: 30.

³ Bkz. Namık Kemal Karabiber, *Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Erken Dönemdeki Yansımaları (Hicri I. ve II. Asır)*, Ankara 2007, s.2.

⁴ Karabiber, 4.

Peygamber'in yakın akrabalarını görmezden gelirken, kimileri ise kapsamı olabildiğince genişletmiştir.⁵

I. AMAÇ

İbn Teymiyye (ö.728/1328)'nin *Ehl-i Beyt*'e bakışını ele alan bu çalışmamızda Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlayan siyasi tartışmaların her döneminde canlılığını koruyan *Ehl-i Beyt* tabirinin muhataplar tarafından yapılan anlam yüklemesi ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra İbn Teymiyye'nin *Ehl-i Beyt* ile ilgili görüşleri verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda *Ehl-i Beyt*'in cahiliyye dönemi, İslam'ın ilk dönemi, Emevîler ile Abbasîler dönemlerindeki kullanımı sosyo-politik bağlamlarıyla ele alınmıştır. Bununla birlikte bu kavramın kapsamına kimlerin girdiği, İslam'ın bu kavram nedeniyle herhangi bir zümreye, kimseye ayrıcalık tanıyıp tanımadığı, bu konu ile ilgili kullanılan delillere açıklık getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışma İmâmiyye Şî'ileri tarafından *Ehl-i Beyt*'e düşman olduğu iddia edilen İbn Teymiyye'nin *Ehl-i Beyt* ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

II. METOD

Bu çalışmada *Ehl-i Beyt* ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra kavramın İslam öncesi ve İslam tarihi boyunca nasıl anlamlandırıldığı tarihi süreç göz önünde tutularak açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın odak noktasını İbn Teymiyye'nin *Ehl-i Beyt* tasavvuru oluşturmaktadır. Şahıs merkezli bir araştırma olduğu için “şahıs üzerinde derinleşme”, “doküman analizi ve belge tarama” metodu kullanılmıştır.

III. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir konu ile alakalı araştırma yapılırken, konu ile ilgili kavramların doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Kavramlar veya kelimeler kullanılırken tarihi süreçte dönemselsel olarak farklı anlamlar yüklenilebileceği faktörü göz önünde tutulmalıdır. *Ehl-i*

⁵ Sönmez Kutlu, “Ehl-i Beyt Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç içerisinde Semerelendirilmesi”, *İslâmiyât*, Ankara 2000, 3(3), s. 100.

Beyt kavramı örneğinde olduğu gibi Cahiliyye döneminde kullanılan bir kavram, sonraki dönemlerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Tarihi süreç içerisinde bazen anlam tamamen kayarken, bazen de kelimenin veya kavramın kapsamının genişletildiğini veya daraltıldığını görebilmekteyiz. Yanı sıra Şii siyasette yer edinen kavramların başında gelen *Ehl-i Beyt* tabiri, içerdiği manalar ve zamanla uğradığı anlam değişmesi, birçok toplumsal meselelerde delil olarak kullanılması bu kavramın önemini arttırmaktadır.⁶

Ehl-i Beyt kavramının anlamını tespit edebilmek için kavramın sözlük ve terim anlamlarının net bir şekilde bilinmesi gerekir. Bunun tespiti için Arapça sözlükler ile Cahiliyye dönemi kullanımından faydalanmak yararlı olacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de konu ile alakalı olarak sadece "Ehlu'l Beyt" ve "Zi'l- Kurba" kelimeleri geçmektedir. Hadislerde ise "Âl-i Resûl", "Âl-i Beyt", "İtretu'r-Resûl", "Âl-i Âba", "Ashâbu'l -Kisa" gibi kavramları kullanılmaktadır.

Sözlükte "hane halkı, ev halkı" manasına gelen "Ehl-i Beyt" Arap dilinde "ehl" kelimesinin "beyt" kelimesine izafe edilmesiyle meydana gelen bir terkidir. Bu terkip ev sahibiyle, onun eşini, çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını kapsar.⁷ "Ehl" kelimesinin çoğulu ise "ehlûn, âhâl, ehâl, ehlât ve ehâlât" şeklindedir.⁸

"Ehl" kelimesi ile aynı anlamda kullanılan "Âl" kelimesinin anlamı ile ilgili üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. "*Firavun hanedanını da uyaran peygamberler geldi.*"⁹ "*Firavun ailesinden, imanını gizlemekte olan mü'min bir adam şöyle dedi:*"¹⁰ ve "*Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun*"¹¹ ayetlerinden yola çıkan ilk yoruma göre kavram, kavimleri ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

"...Yalnız Lût'un ailesi başka."¹² ile "...Lût'un ailesi başka (Onlar suçlu değillerdir). Lût'un karısı dışında onların hepsini kurtaracağız..."¹³ ayetlerinden

⁶ Karabiber, 3.

⁷ Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *DİA, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları*, İstanbul, 1994, X, 498.

⁸ İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mukerrem, (771/1311), *Lisanu'l- Arab*, Darul Kutubil İlmiyye, Beyrut 1990, XI, 28.

⁹ Kamer: 54/41.

¹⁰ Mümin: 40/28.

¹¹ Mü'min: 40/46.

¹² Kamer: 54/34.

¹³ Hicr: 15/58-60.

hareketle ikinci yoruma göre “Âl” kelimesi *Ehl-i Beyt* kelimesiyle *ev halkı* anlamında aynı manaya sahiptir.

“Şüphesiz Allah, Âdem’i, Nûh’u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini...”¹⁴ ayetlerini delil olarak gösteren üçüncü yoruma göre ise “Âl” kelimesi soyu ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

“Ehl” ve “Âl” sözcüklerinin en fazla bilinen şekilleri, “Âl-i Muhammed ve Ehl-i Beyt’tir”. “Âl-i Muhammed” tabiri Hz. Peygamberin ailesi anlamında kullanılmaktadır.¹⁵ “Âl” ve Âl-i Muhammed ifadeleri salavatlarda ve namazların son tahiyyatında okunan salli-barik dualarında bulunmaktadır. Ahzâb 56. ayeti¹⁶ inince, sahabelerin salavatı nasıl getireceklerine dair soru sormaları üzerine, Hz. Peygamber bu şekilde tavsiye etmiştir.¹⁷

Fakat şunu ifade etmek gerekir ki, “Âl” ve “Ehl” kelimeleri her ne kadar aynı anlama gelseler de kullanım olarak farklılık gösterebilmektedirler. “Ehl” kelimesi “Âl” kelimesine göre daha geniş kapsamlıdır. “Âl” sözcüğü kişinin özel bir şahsa bağlılığını ifade ederken, “Ehl” sözcüğü kişinin torunlarını ve zürriyetlerini de içine almaktadır.¹⁸

Ele alınması gereken bir diğer kavramımız *Ashâb-ı Kısâ*’dır. Bu ifade Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i içine almaktadır.¹⁹ *Ashâb-ı Kısâ* tabiri ilk dönemlerde pek kullanılmamakla beraber kelimenin işaret ettiği olay belirgin olduğu için, Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın çocuklarına delaleti kesindir.²⁰

IV. KAYNAKLAR

Ehl-i Beyt kavramının tarihteki izini sürmek için mümkün olan en eski lügatlerden faydalanmaya çalıştık. Bu bağlamda Ragıp el-İsfahanî (ö.502/1108)²¹ ve İbn Manzûr (ö.711/1311)²² istifade ettiğimiz kaynaklar oldu. Kavramın geçtiği ayet ve

¹⁴ Âl-i İmran: 3/33-34.

¹⁵ Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (279/892), *Ensâbu’l-Eşraf*, Nşr.Durî, Jerusalem 1936, II, 383.

¹⁶ “Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamberi överler: Ey inananlar! Siz de onu övün, ona salat ve selam getirin.”

¹⁷ Buharî, ed-Da‘vet: 33, 33.

¹⁸ Karabiber, 8.

¹⁹ Müslim, Fezail’s-Sahabe: 61.

²⁰ Gülgün Uyar, *Siyasî ve İctimaî Hayatta Ali-Fâtıma Evlâdı (260/873’e Kadar)*, İstanbul 2003, s. 21.

²¹ İsfahanî, Râgıb (502/1108), *Müfredât*, İstanbul, 1984.

²² İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*.

hadisleri yorumlamak için Sünnî ve Şîî tefsir ve hadis külliyatından seçme kaynaklara başvurduk.

Çalışmamızda faydalandığımız eserlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

Mukâtil. b. Süleyman (ö.150/767),²³ Taberî (ö.310/923),²⁴ Zemaşserî (ö.538/1143),²⁵ Fahrüddin er-Razî (ö.606/1209),²⁶ Kurtûbî (ö.671/1273),²⁷ İbn Kesîr (ö.774/1372)²⁸ ve Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö.1942),²⁹ gibi Sünnî; Kufî (ö.310/922),³⁰ Kummî (ö.329/941),³¹ Tabersî (ö. 548/1154)³² ve Tabâtabâî (ö.1981),³³ gibi Şîî müellifler sayılabilir.

Buharî (ö.256/870),³⁴ Müslim (ö.261/875),³⁵ İbn Mâce (ö.275/888),³⁶ Ebû Davûd (ö.275/888),³⁷ Tirmizî (ö.279/892),³⁸ Nesaî (ö.303/915),³⁹ Malik b. Enes (ö.179/795)⁴⁰ ve Ahmed b. Hanbel (ö.241/855),⁴¹ gibi Sünnî muhaddisler ile Küleynî (ö. 329/941)⁴² ve Tabersî (ö. 548/1154)⁴³, gibi Şîî muhaddisler esas alınmıştır.

²³ Mukatil b. Süleyman (150/767), *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, (Thk.: Ahmed Ferid), Daru'l Kütübî'l İlmiyye, Beyrut, 2003

²⁴ Taberî, Muhammed b. Cerir (310/922), *el-Cami'u'l-Beyan an Te'vili Ayi'l- Kur'an*, Dâru'l-Meârif, Mısır, 1969.

²⁵ Zemaşserî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (ö. 538/1144), *el-Keşşaf*, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Kahire, 1977.

²⁶ Razî, Fahrüddin Muhammed İbn Ömer el-Hatîb (606/1209), *Mefatihü'l Gayb*, Daru'l Fikr, Beyrut, 1994.

²⁷ Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (671/1273), *el-Camiu'l Li Ahkami'l Kur'an*, Buruc Yayınları, Kahire, 1967

²⁸ İbn Kesîr, İmadettin İsmail bin Ömer (774/1372), *Tefsiru'l- Kur'ani'l Azim*, Daru'l Kahraman, İstanbul, 1985

²⁹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1971

³⁰ Kufî, Furat b. İbrahim (310/922), *Tefsir'i Furat el-Kufî*, Kum, 1410

³¹ Kummî, Muhammed b. Hasan (329/941), *Tefsiru'l-Kummî*, Kum, 2005.

³² Tabressî, Şeyh Ebu Ali el-Fadl b. Hasen (548/1154), *Mecmau'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut, 1986

³³ Tabâtabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin (1981), *el-M'izan fi Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut, 1973.

³⁴ Buharî Ebû Abdillâh İbn Muhammed Ebî'l-Hasan İsmail b. İbrahim (256/870), *Câmiu's-Sahih*, Nşr.: Ş. Kurt, İstanbul, 1981

³⁵ Müslim, Ebû'l-Huseyn Muslim ibn Haccâc el-Kuşeyri (261/875), *el-Câmiu's-Sahih*, İstanbul, 1981.

³⁶ İbn Mâce, Ebû Abdillâh b. Muhammed b. Yezîd el- Kazvinî (275/888), *es-Sünen*, İstanbul, 1981.

³⁷ Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as (275/888), *es-Sünen*, İstanbul, 1981.

³⁸ Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed ibn İsmâ (279/892), *es-Sünen*, İstanbul, 1981

³⁹ Nesaî, Ebû Abdurrâhman Ahmed ibn Ahmed (303/915), *es-Sünen*, İstanbul, 1981.

⁴⁰ el-Yemenî, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî (179/795), *Muvatta'*, İstanbul, 1981.

⁴¹ İbn Hanbel, Abdullah b. Muhammed (241/855), *el-Müsned*, İstanbul, 1981.

⁴² el-Küleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshâk (329/941), *el- Usûl mine' l-Kâfi*, Dar Sa'b, Beyrut 1401.

⁴³ Tabersî, Şeyh Ebu Ali el-Fadl b. Hasen (548/1154), *el-İhticâc*, Necef 1966.

Çalışmamızın tarih ile ilgili kısımlarında Taberî⁴⁴, İbn Esir⁴⁵ ve İbn Kesîr⁴⁶ gibi tarihçilerin eserlerine müracaat ettik.

Çalışmamız şahıs merkezli bir çalışma olduğundan, İbn Teymiyye'nin eserlerinden çokça istifade ettik. Özellikle İbn Teymiyye'nin Şîî İmâmîlere reddiye niteliğinde yazdığı “*Minhâcü's-sünne*”⁴⁷ ile yine İbn Teymiyye'nin fetvalarından oluşan ‘*Mecmûu'l-fetâvâ*’⁴⁸ isimli eserlerine sıklıkla atıf yaptık.

Bu kaynakların dışında ülkemizden Namık Kemal Karabiber,⁴⁹ Gülgün Uyar,⁵⁰ Adem Apak⁵¹ ve Sönmez Kutlu⁵² gibi yazarların yanı sıra ‘Marife Dergisi’ *Ehl-i Beyt* özel sayısında olduğu gibi konu ile alakalı olarak yazılan çeşitli kitap ve makalelerden de istifade etmeye çalıştık.

“İbn Teymiyye Düşüncesinde Ehl-i Beyt” ile ilgili bu çalışmamız tespit edebildiğimiz kadarıyla ülkemizde yapılan ilk çalışma özelliğini taşımaktadır. Yurtdışında ise ulaşabildiğimiz kadarıyla Ömer b. Salih el-Karmuşî tarafından yazılan *Ehl-i Beyt 'İnde Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye*⁵³ isimli bir çalışma mevcuttur. Çalışmamızda bu kitabın kaynaklarından faydalanmaya çalıştık.

⁴⁴ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir (310/922), *Tarihu'Ümem ve'l-Mülûk*, Daru's-Süveydân, Kahire, 1939.

⁴⁵ İbn Esir, İzzeddin Eb'u-Hasen Ali b. Muhammed (630/1233), *el- Kâmil fi't-Tarih*, Beyrut 1997.

⁴⁶ İbn Kesir, İmadettin İsmail bin Ömer (774/1372), *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Thk. Abdullah İbn Abdülmuhsin et-Türkî), Hicr yay., Beyrut.

⁴⁷ İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Taküyiddin aAhmed b. Abdülhâlim (728/1328), *Minhâcü's -sünneti'n-nebeviyye fi nakdi kelami's-Şiya'i ve'l-Kaderiyye I-VIII*, Kahire, 1989

⁴⁸ İbn Teymiyye, (728/1328), *Mecmûatü fetâvâ li İbn Teymiyye I-XXXVIII*, (thk., Âmir el-Cezzâz , enver el-Bâz), Dâru'l-vefâ - Dâru İbn Hazm ,Beyrut, 2011.

⁴⁹ Namık Kemal Karabiber, *Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Erken Dönemdeki Yansımaları (Hicri I. ve II. Asır (Yayınlanmamış Doktora Tezi))*, Ankara 2007.

⁵⁰ Gülgün Uyar, *Siyasî ve İctimai Hayatta Ali-Fâtıma Evlâdı (260/873'e Kadar) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul 2003.

⁵¹ Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi I-IV*, Ensar Kitap, İstanbul 2012.

⁵² Sönmez Kutlu, agm.

⁵³ Ömer b. Salih el-Karmuşî, *Ehl-i Beyt 'İnde Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye*, Merkez-i Dirâsâtî ve'l Buhûs, 2013 Cidde.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN TEYMIYYE’NİN HAYATI

1.1. ADI VE NESEBİ

Şeyhu’l-islâm ve Takiyyuddîn lakapları ve Ebu’l-Abbas künyesi ile meşhur olan İbn Teymiyye’nin asıl adı Takiyyuddîn Ebu’l -Abbas b. Şihâbüddîn Ebu’l-Mehâsin Abdülhalîm b. Mecdüddîn Ebü’l-Berakât Abdüsselâm b. Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebü’l-Kâsım b. Muhammed b. el-Hıdr b. Ali b. Abdullah el-Harrânî’dir. İbn Teymiyye günümüzde Şanlıurfa sınırları içerisinde yer alan Harran’da⁵⁴ 10 Rebîuievvel 661’de (22 Ocak 1263) tarihinde doğmuştur.⁵⁵ İbn Teymiyye’nin mensubu olduğu Teymiyye ailesi ve özellikle dedesi Mecdüddîn b. Teymiyye (ö.652/1254) ile amcası Fahreddîn b. Teymiyye (ö.622/1225) bölgede Hanbelî mezhebinin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Babası Abdülhalîm (ö. 682/1283)’de aynı şekilde Hanbelî mezhebinin gelişiminde önemli rol oynayan bir âlimdir.⁵⁶

İbn Teymiyye’nin “Teymiyye” lakabının kökeni ile ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Bunlardan biri şöyledir: İbn Teymiyye’nin beşinci dedesi Muhammed b. Hıdr, Teyma yolunu kullanarak hacca gitmiştir. Orada küçük bir kız çocuğu görmüş, geri döndüğünde hanımının bir kız çocuğu doğurduğunu görmüş, doğan çocuk yolda karşılaştığı kız çocuğuna çok benzediği ve Tebuk yakınlarındaki bir belde olan Teyma beldesine nispetle “Ey Teymiyye! Ey Teymiyye!” diye seslenmiş ve ona bu lakap verilmiştir. Bir başka rivayette ise İbn Teymiyye’nin dedelerinden olan Muhammed’in annesi oğlunu “Teymiyye” diye çağırması, daha sonra bu isim ona nispet edilmiş ve bu isimle şöhret bulmuştur.⁵⁷

⁵⁴ Harran, İslam tarihçilerinin el-Cezîre adını verdikleri Yukarı Mezopotamya’nın Diyârımdar denilen kısmında, Şanlıurfa’nın 45 km. kadar güneydoğusunda bulunmaktadır. Ramazan Şeşen, “Harran”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 237.

⁵⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye*, XIII, 241.

⁵⁶ Ferhat Koca, “İbn Teymiyye, Takiyyuddîn”, *DİA*, İstanbul 1999, XX, 391.

⁵⁷ İbn Teymiyye, *Kalp Amelleri*. Çev. İbrahim Sarmış, Guraba Yayınları, İstanbul, 2004, s. 5-6.

İlimle ilgilenen bir ailede dünyaya gelmiş olan İbn Teymiyye⁵⁸ ilk eğitimini hadis, tefsir, fıkıh, kırâat, akaid ve dil âlimi olan babasından almıştır.⁵⁹ On yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek hafız olmuştur.⁶⁰

Moğol saldırıları sonucu bölgede yaşayan diğer aileler gibi İbn Teymiyye'nin ailesi de (667/1268) Dımaşk'a göç etmek zorunda kalmıştır. Göç ile birlikte İbn Teymiyye de 7 yaşından itibaren ailesi ile birlikte Şam'da yaşamaya başlamıştır.⁶¹

İlk eğitimine babasının hocalık yaptığı Sükkeriyye Daru'l-Hadis'inde başlayan İbn Teymiyye, Moğol istilasını nedeniyle çevre yerlerden göç etmek zorunda kalan birçok âlimle görüşme fırsatı bulmuş ve bunların birçoğundan ders almıştır.⁶²

Babasının vefatına kadar (682) eğitimini kesintisiz bir şekilde sürdüren İbn Teymiyye, babasından boşalan yere hoca olarak geçmiş ve aynı yıl içerisinde tefsir derslerine girmeye başlamıştır. 692 yılında hacca gitmiştir. 695 yılında Dımaşk'ta yer alan Hanbelîyye Medresesinde ders vermeye başlamıştır.⁶³ Bundan sonraki hayatında birçok konuda farklı gruplarla tartışmalara girecek olan İbn Teymiyye, ilk tartışmasını âmeli alanda yaşamıştır. 692 yılında hacca giden İbn Teymiyye Assaf adında bir Hristiyanın Hz. Peygamber'e sövdüğünü duyunca Daru'l-Hadis hocası Zeynüddîn el-Farûkî'yi yanına alarak saltanat naibine gitmiştir. Bu Hristiyanın sığındığı alevî şahıs ile halk arasında kavga çıkmış, İbn Teymiyye kavganın sebebi olarak suçlanmış, taşlanmış ve daha sonra da tutuklanmıştır. Bu olay İbn Teymiyye'nin *es-Sârimü'l-Meslûl alâ Şâtîm'r-Resûl* adlı eserini yazmasına vesile olmuştur.⁶⁴

İbn Teymiyye'nin itikadi alanda ilk ilmi tartışması 698/1298 yılında gerçekleşmiştir. Hama halkının itikad ile ilgili sordukları sorulara cevap vermek için kaleme aldığı *er-Risaletü'l-Hameviyye* adlı eserinde verdiği cevaplardan dolayı Hanefî, Şafî ve Malikî âlimleri tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir.⁶⁵

699/1300 yılında cereyan eden Moğol istilasını sonucu halkın ve âlimlerin birçoğunun Dımaşk'ı terk etmesine rağmen Dımaşk'ı terk etmeyen İbn Teymiyye, bir

⁵⁸ Koca, 391.

⁵⁹ Süleyman Uludağ, *İbn Teymiyye Külliyyatı*, (Çev.: Komisyon), Tevhid Yayınları, İstanbul 1986, I, 19.

⁶⁰ Koca, 391.

⁶¹ Koca, 391.

⁶² Koca, 391.

⁶³ Koca, 391.

⁶⁴ Uludağ, *Külliyat*, I, 22.

⁶⁵ Koca, 392.

grup âlimle beraber Moğol hükümdarı Gazan Han'ın yanına gidip onun Dimaşk halkına eman vermesine vesile olmuştur.⁶⁶

704/1305 yılında İbn Arabi (ö.638/1240)'nin felsefi görüşlerini benimseyen İttihâdiyye fırkasına karşı tavır alarak Baybars el-Caşnigîr (ö.709/1310)'in şeyhi Nasreddin el-Menbicî'ye bir mektup göndermiş ve İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücûd felsefesini tenkid etmiştir. Aynı yılın sonuna doğru Kısruvan Şiîleri üzerine düzenlenen ikinci sefere katılmıştır. Bid'at ve hurafeler üzerine ele aldığı risalesi, *el-Vâsitiyye*'den dolayı defalarca muhakeme edilmiş, suçsuz bulunmasına rağmen, Şafîî kadısı İbn Sasrâ tarafından dövdürölüp 7 Şaban 705'te hapse atılmıştır.⁶⁷ Yaklaşık on sekiz aylık hapis hayatının ardından Mısır hükümdarı Mühennâ b. İsa (ö.736/1237) tarafından hapisten çıkarılmış ve Şam'a dönmesine izin verilmiştir. Ancak o, Mısır'da kalmayı tercih etmiştir.⁶⁸ Yaklaşık bir yıl bid'at ve hurafelerle mücadele eden İbn Teymiyye bu sefer karşısında Mısır'ın en meşhur mutasavvıflarından Ebü'l-Abbâs b. Atâullah (ö. 709/1309) ve Kerîmüddin el-Âmülî'yi bulmuştur. Bu ikisi İbn Teymiyye'ye karşı halkı kışkırtmaya başlamıştır. Bu tartışmaların sonrasında İbn Teymiyye'nin Suriye'ye dönmesine izin verilmiş ancak daha sonra bundan vazgeçilip hapse atılmıştır. Hapishanede bir buçuk yıl kaldıktan sonra 709/1309 yılında serbest bırakılmıştır. Hapisten çıktıktan birkaç gün sonra sultanın sarayına götürölüp bir kulede göz hapsinde tutulmuştur. 1 Şevval 709'da Mısır'da yeniden tahta geçen el-Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Kalâvun (ö. 741/1341) tarafından serbest bırakılmıştır.⁶⁹

712 yılında Moğolların tekrar saldırıya geçeceği ile ilgili haber üzerine Sultan Nâsır tarafından oluşturulan orduya savaş niyeti ile katılan İbn Teymiyye, Askalan'da savaşın gerçekleşmeyeceğini anlayınca Mescid-i Aksa'yı ziyaret ettikten sonra 7 yıllık aranın ardından kardeşleri ile birlikte Şam'a dönmüştür.⁷⁰ Şam'da tekrar müderrislik yapmaya başlamıştır.⁷¹

⁶⁶ Hanifi Şahin, *İlhanlılar Döneminde Şiîlik*, Ötüken yay., İstanbul 2010, s. 143-144.

⁶⁷ Koca, 392.

⁶⁸ Uludağ, *Külliyat*, I, 25.

⁶⁹ Uludağ, *Külliyat*, I, 26; Koca, 392.

⁷⁰ Uludağ, *Külliyat*, I, 27.

⁷¹ Koca, 392.

718 yılında Talâk ile ilgili verdiği fetvalardan dolayı ulema tarafından sert bir şekilde eleştirilen İbn Teymiyye, sultan tarafından fetva vermekten men edilmiştir.⁷² Sultanın bu yasağını çiğnemekle suçlanan İbn Teymiyye, Dımaşk Kalesine hapsedilmiştir.⁷³ Yaklaşık beş buçuk ay kaldıktan sonra (791/1321) tarihinde sultan Nâsır'ın emriyle serbest bırakılmıştır.⁷⁴

İbn Teymiyye 726/1326 yılında Hz. Peygamber'in mezarı ve mukaddes yerlerin ziyaretleri konusunda 17 yıl önce getirdiği eleştiriler ve verdiği fetvalar sebebiyle tekrar tutuklanmış ve sultanın emriyle fetva vermesi tekrar yasaklanmıştır.⁷⁵

Sultan Nâsır'ın emriyle toplanan mecliste İbn Teymiyye'nin yeniden sürgün edilmesi, dilinin kesilmesi, hapsedilmesi veya ta'zir edilmesi yönünde tekliflerde bulunulmuşsa da sonuç olarak Şam kalesinde hapsedilmesine karar verilmiştir.⁷⁶

Hapiste yazma faaliyetlerine devam etmekte olan İbn Teymiyye muhaliflerine de reddiyeler yazmaya devam etmiştir. Kendisini ilk defa hapse atan Malikî Kadı İbn Mahlûf'a kabir ziyareti ile ilgili yazdığı reddiyede onu cehaletle itham etmiştir. Kadı'nın bu durumu sultana taşınması sonucu İbn Teymiyye'nin kalem ve kâğıtları elinden alınmış, yazı yazması yasaklanmıştır.⁷⁷ Bütün olumsuzluklar içerisinde davasını savunan İbn Teymiyye, yakalandığı hastalık nedeniyle 728/1328 yılında hapiste 67 yaşında vefat etmiştir.⁷⁸

1.2. İBN TEYMIYYE'NİN YAŞADIĞI DÖNEM

İbn Teymiyye'nin yaşadığı döneme bakıldığında, siyasi, dini ve sosyal düzen üzerinde Moğol istilas, Haçlı Seferleri ve iç karışıklıkların etkili olduğu görülmektedir. İbn Teymiyye'nin; batıdan Haçlı Seferleri, doğudan Moğol İstilas, içerden ise Mısır ve Suriye'de hâkim olan Eyyûbîler devletinin yıkılmasıyla (650/1250) siyasi boşluğun olduğu bir dönemde yaşadığı görülmektedir. Bu dönemde İslam coğrafyası birlik ve

⁷² Uludağ, *Külliyat*, I, 28.

⁷³ Koca, 393.

⁷⁴ Uludağ, *Külliyat*, I, 28.

⁷⁵ Muhammed Ebu Zehra, *İmam İbn Teymiyye*, (Çev.: Nusreddin Bolelli, Vecdi Akyüz, Adil Bebek, Mehmet Erdoğan, Veli Kayhan), İslamoglu Yay., İstanbul, 1988. s. 83-84; Uludağ, *Külliyat*, I, 28-29.; Koca, 393.

⁷⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed İbn Abdülhâdî, *el-Ukûdü'd-dürriyye fî menâkıbi Şeyhi'l-İslâm Ahmed b. Teymiyye*, (Thk.: Muhammed Hamid el-Fıkî), Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, s. 328-330.

⁷⁷ Uludağ, *Külliyat*, I, 30.

⁷⁸ İbn Abdülhâdî, 361; Uludağ, *Külliyat*, I, 30.

beraberliğini kaybetmiş, coğrafya küçük devletlere bölünmüş, dıştan gelecek olan tehlikelere karşılık veremeyecek hale gelmiştir.⁷⁹

1.2.1. Siyasi ve Sosyal Durum

İbn Teymiyye'nin yaşadığı dönemde Mısır ve Suriye'yi göz önünde tutarak ilk olarak Memlûklerden başlanılması gerekmektedir. Çünkü bölgeye hâkim olan Eyyubî devletinin yıkılmasından sonra yerini Memlûkler almıştı. Bu da İbn Teymiyye'nin hayatını Memlûklerin hâkimiyeti altında geçirdiğini göstermektedir. Memlûkler, İslam topluluğu içerisinde en güçlü otorite olmuş, Halifelik ise yaptırım gücü olmayan sade bir dini otorite haline gelmişti.⁸⁰

İslam coğrafyasının diğer bölgelerinde Anadolu Selçuklu Devleti küçük beyliklere bölünmüş, içten isyanlarla uğraşırken dışardan Moğol saldırılarına cevap veremeyecek hale gelmişti.⁸¹

Bu dönemde Memlûkler İslam koruyuculuğunu üstlenmiş, Mısır İslam kanunlarına göre yönetilmeye başlanmıştı. Bu ortamda yaşayan İbn Teymiyye de Memlûkleri İslam'ın koruyucusu olarak görmekteydi. Memlûk kralı Sultan Nâsır ile arası oldukça iyi olan İbn Teymiyye, Moğolların Mısır'a girişini Moğol Kralı ile görüşerek engellemiştir.⁸²

Çin'den yola çıkarak önüne çıkan şehirleri yağmalayıp hâkimiyeti altına alan Moğollar, ilk olarak 654/1256 yılında Alamut'u ele geçirmiş ve buradaki İsmâîlî hâkimiyetine son vermiş, orada bulunan halkı etkisiz hale getirmiştir.⁸³ Daha sonra da Irak'a gelerek Irak'ı istila etmiş, Halife el-Mutasım'ı öldürerek Abbasî hilafetine son vermiştir.⁸⁴ Moğollar, Bağdat'tan sonra Halep'i, ondan sonra da Şam'ı (657/1259) yerle bir edip buradaki Hristiyanlar ile işbirliği yapmışlardır. Daha sonra Mısır'a doğru hareket eden Moğollar Ayn-ı Calut savaşında (658/1260) Memlûklere yenilmişlerdir.⁸⁵ Moğollar bu savaşın intikamını almak için hazırlık yapmışlar ancak İbn Teymiyye'nin

⁷⁹ Uludağ, *Külliyat*, I, 17-18.

⁸⁰ Ebû Zehra, 142-143.

⁸¹ Uludağ, *Külliyat*, I, 18.

⁸² Cengiz Tomar, "Şam", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 314.

⁸³ Detay için Bkz. Şahin, *İlhanlılar Döneminde Şiilik*, s. 58.

⁸⁴ Osman Gazi Özgüdenli, "Moğollar", *DİA*, İstanbul, 2010, XXX, 5.

⁸⁵ Ebû Zehra, 138.

Moğollarla görüşmeleri sonucu bundan vazgeçmişlerdir.⁸⁶ Şam halkına eman veren Moğollar, sözlerinde durmamış ve 702/1302 yılında Şam'a yeniden saldırmışlardır. Moğollara karşı birleşen Suriye ve Mısır orduları zafer kazanmışlardır. Bu yenilgi Moğolların Şam'a son saldırısı olmuştur.⁸⁷

Bu dönemde Memlûklerin uğraştığı bir diğer sorun ise Haçlı seferleri olmuştur. Dini ve siyasi gayelerle bir araya gelen haçlılar bu dönemde İslam topraklarını yağmalamışlardır. Haçlılara karşı önce Selçuklular, sonra Eyyûbîler daha sonraları ise Mısır orduları İslam topraklarını savunmuşlardır. Asıl amaçları Kudüs'ü ele geçirmek olan Haçlılar Hittin savaşında (583/1187) Selahattin Eyyûbî (589/1193) tarafından yenilgiye uğrayıncaya kadar pek çok toprak ele geçirmişlerdir.⁸⁸ Haçlı seferlerinin meydana gelmesine yakın bir dönemde dünyaya gelen İbn Teymiyye, haçlı savaşlarını değil, savaşın bıraktığı izleri görebilmiştir.⁸⁹

Dışarıdan Haçlı orduları ve Moğol istilasının yanında içten de Müslümanlar tarafın can ve mal güvenliği sağlanmış olan zimmîler, İslam devletine düşmanlık besleyen hemen hemen bütün gruplarla işbirliği yapmıştır. Başta Şîîler olmak üzere farklı mezhep mensupları da iç karışıklıklardan faydalanarak iç isyanlara sebep olmuştur. Şîî-Batınî grupların saldırılarına maruz kalan İslam devletleri parçalanmış, emniyetinin sağlanması zor hale gelmiştir.⁹⁰

İbn Teymiyye'nin yaşadığı dönemde halk çoğunlukla umera ve ulemanın hâkimiyeti altında yaşıyorlardı. Hükümdarlar maddi güç ve kuvvetle hükmetme otoritesine sahip iken, âlimler ise dini otorite ile yol gösterici olarak manevi bir güce sahipti. Halkın çoğunluğu ise karşılığını tam olarak alamadan çalışan tımarlı askerleri topraklarında çalıştıran çiftçilerden oluşuyordu. Ayrıca çiftçiler, kanunlar karşısında eşit yargılanma hakkına da sahip değillerdi. Bu durumdan rahatsız olan İbn Teymiyye, yöneticilerin niteliklerini fert ve toplum arasındaki ilişkiyi konu edine *es-Siyasetü's-*

⁸⁶ Ebû Zehra, 42.

⁸⁷ İbn Abdülhâdî, 177-178.

⁸⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye*, XVI, 581-582.

⁸⁹ Ebû Zehra, 138.

⁹⁰ Uludağ, *Külliyat*, I, 18.

Şer'iyye adlı eserini kaleme almıştır. Halkın içerisinde yer alan diğer zümrelerden insanlar ise zanaatkârlar ve tüccarlardan oluşuyordu.⁹¹

İbn Teymiyye'nin hayatının genelini geçirdiği, hapse atıldığı ve orada öldüğü Şam, İlhanlılar ve Memlükler tarafından idare edilip istikrara kavuşmuştur. Böylelikle silah, kâğıt, cam gibi sanayi ürünleri ile şeker, fıstık gibi ürünlerin üretiminde de artış görülmüştür. Bundan dolayı doğu-batı ticaretinde canlılık yaşanmıştır.⁹²

Bu dönemde Moğol istilas ve Haçlı Seferlerinin etkisiyle bölgeler arası göçler olmuş, doğudan ve batıdan farklı kültürlerle karşılaşmış, bunun sonucunda kültürel olarak değişimler yaşanmıştır.⁹³ Kültürel yapının bozulması, halkların göç etmesine sebep olmuştur. Moğollardan alınan Tatar esirler, bir takım hukuki düzenlemelere sebep olmuştur.⁹⁴

Bu dönemde tasavvuf hareketleri her birisi birer mürid olan sultanların da etkisiyle gelişerek döneme damga vurmuştur. Sultanın tayin ettiği şeyhuşşüyûh tarafından yönetilen tekke ve zaviyelerin sayısı artmıştır. Bu dönemde ülkede Rifâiyye, Desûkiyye, Bedeviyye ve Şâzeliyye tarikatları yaygındı.⁹⁵

1.2.2. İlmî ve Fikrî Ortam

İbn Teymiyye'nin yaşadığı Memlükler döneminde Haçlı savaşları ve Moğol istilas sebebiyle Mısır ve Şam'a göç eden ilim adamlarının katkısıyla İslâmî ilimler en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır.⁹⁶ Bu dönemde Tefsir, Hadis, Fıkıh, Akaid ve Nahiv alanlarında büyük çalışmalar yapılmıştır.⁹⁷

Memlükler döneminde dini faaliyetlerin yürütüldüğü yerler camilerin yanı sıra genel olarak medreseler olmuştur. Memlükler, Zengîler ve Eyyûbîler döneminden kalma medrese sayılarını daha da artırmışlardır.⁹⁸

⁹¹ Ebû Zehra, 152. Konuya ilişkin detay için bkz.: Hanîfî Şahin, "İbn Teymiyye Düşüncesinde Siyasi Kavramlar" *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2013, 4 (3), s. 615-638.

⁹² Tomar, 314.

⁹³ Ebû Zehra, 148.

⁹⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye*, XVII, 162; Ebû Zehra, 152.

⁹⁵ Yiğit, "Memlükler", *DİA*, İstanbul 2010, XXIX, 95.

⁹⁶ Yiğit, *agmd*, 94.

⁹⁷ Ebû Zehra, 152-153.

⁹⁸ Yiğit, *agmd*, 94.

Haçlı savaşları ve Moğol istilası sonucu ülkenin yağmalanması ve tahrip edilmesi ülkede ilmi ve fikri hayatın gerilemesine sebep olmuştur. Korku ve tedirginlik içerisinde olan halk manevi huzuru bulabilmek için sığınacak yerler aramaya başlamışlar, bu amaçla halk şeyhlerin meclislerine ve tekkelere koşmaya başlamışlardı. Bu sebepten dolayı belli başlı şehirlerde en fazla rastlanılan eserler türbe, yatır ve tekke olmaya başlanmıştı. İbn-i Arabî'nin savunduğu Vahdet-i Vücud⁹⁹ düşüncesi ulemanın savunduğu bir düşünce haline gelmişti. Bu dönemde akli ilimlere ve felsefeye düşmanlıklar oluşmaya başlamıştı. Felsefî batınî inançlar farklı şekillere bürünerek sufi düşünce içerisinde kendisine yer bulabilmişti. Mezhepler arasında bölünmeler meydana gelmiş hatta halk arasında mezhepler arasında cami ve cemaatlerini ayırma durumuna gelmişti. Kısacası bu dönemde siyasi birliğin yanı sıra manevi bir birliğinde kalmadığı görülmeye başlanmıştı.¹⁰⁰

Bu dönemde fikri hayat çeşitli şubelere ayrılmıştı. Hatta düşünce yapısının prensipleri birbirine zıt olmaya başlamıştı. Çünkü bu tarihler fikirlerin çatıştığı, çeşitli programların uygulandığı tarihlerdi. Söz konusu dönemde tefsir, fıkıh, hadis, nahiv ve akaid gibi İslâmî ilimlerde derinleşen âlimler ortaya çıkmıştı. Yanı sıra araştırma yapan, başkalarının görüşlerine iltifat etmeyen filozoflar da ortaya çıkmıştı.¹⁰¹ Âlimlerin bir konu hakkında konuşurken asıl amaçları kendi fikirlerini kabul ettirmek ve karşı tarafı yenmek şeklinde tezahür etmiştir. Bu durum zamanla fikirsel kavgalara ve toplumun dağılmasına sebep olmuştu. Sonuç olarak Müslümanlar çeşitli gruplara ayrılarak birlik ve beraberliklerini kaybetmişlerdi.¹⁰²

Kısacası Haçlı Seferleri ve Moğol istilası Müslümanların toprak bütünlüğünü bozduğu gibi, Müslümanların düşünce dünyası üzerinde de olumsuz etki bırakmıştır.

1.3. İBN TEYMIYYE'NİN SİYASİ FAALİYETLERİ

İbn Teymiyye hayatı boyunca ilmi çalışmaların yanında siyasi olarak da birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Ayn-i Câlüt Savaşında Mısır ordusu karşısında yenilgiye uğrayan Moğol ordusu intikam almak amacıyla Dimaşk üzerine saldırıya

⁹⁹ H. Hüseyin Tunçbilek, "Muhyiddin İbn Arabî'de Vahdet-i Vücûd Telâkkisi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, XII, 7-23; Rüya Kılıç, "XIX. Yüzyılda İbnü'l-Arabî ve Vahdet-i Vücud Tartışmaları: Geleneğin Devamı mı Yeni Bir Başlangıç mı?", *Türk Kültürü*, 2009, cilt: II, 81-96.

¹⁰⁰ Uludağ, *Külliyat*, I, 18-19.

¹⁰¹ Ebû Zehra, 153.

¹⁰² Ebû Zehra, 152-153.

geçmişti (699/1301). Bunun üzerine halk güvenli yerlere doğru göç etmeye başlamıştı. İbn Teymiyye ise kenti terk etmeyip, Moğol kralı Gâzan Han'ın karargâhına giderek, kente saldırmaması hususunda kendisiyle görüşmüş ve onu ikna etmiştir.¹⁰³

Moğollar 702/1303 yılında tekrar Şam topraklarına doğru yürümüş ve Dımaşk'ı kuşatmıştır. Halk Moğolların Müslüman olduğunu dolayısıyla kendileriyle savaşmanın caiz olup olmadığını sormuş ve İbn Teymiyye, Moğollarla savaşmanın vacip olduğunu söyleyerek halkı bu yönde cesaretlendirmiş ve yönlendirmiştir.¹⁰⁴ Bunlarla cihad konusunda İslam ümmetinin icmasının olduğunu kaydeden İbn Teymiyye, tıpkı sahabe devrinde zekât vermeyenlerle savaşıldığı gibi, Moğollara karşı da savaşılması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, başta Hz. Ebu Bekir olmak üzere şayet sahabiler, Moğollarla karşılaşmış olsa idi kesinlikle onlarla savaşırlardı. “O halde onlara karşı cihada çıkmak, hacdan, oruçtan ve diğer nafîle ibadetlerden daha efdâldir.” demiştir.¹⁰⁵ Verdiği fetvanın gerekçeleri olarak Moğolların Müslümanları esir alıyor olması, kadınlara kötü muamelede bulunmaları ve camileri yıkmaları olarak göstermiştir.¹⁰⁶

Moğollara karşı savunmak için gelmesi beklenen Mısır ordusunun vazgeçtiğine dair söylentiler çıkınca İbn Teymiyye, sultan ve ileri gelenlerle bir araya gelerek onlara hitaben: “Eğer siz Şam'ı ve Şam halkını korumaktan, düşmanı defetmekten vazgeçerseniz, Allah onlara yardım edecek insanlar var edecek ve sizin yerinizi başkalarıyla değiştirecektir.” İbn Teymiyye bu sözleriyle sultanı ikna etmiştir.¹⁰⁷ Bu savaşa kendisi de bir asker olarak aktif bir şekilde katılmıştır.¹⁰⁸ Ona göre bu savaşa katılma, Hz. Peygamber tarafından emredilip, Şam halkının uyması gereken dini bir vazifedir.¹⁰⁹

Moğollarla birlikte hareket ettikleri için İlhanlıları İslam'a ihanet ile suçlayan İbn Teymiyye, İlhanlıların Irak'a Şam'a ve Horasan'a girmelerinin tek sebebi olarak Şiîleri göstermiştir. Müslümanların öldürülmesinden, vatanlarının harap edilmesinden

¹⁰³ Ebû Zehra, 42.

¹⁰⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 278; Ayrıca Bak. Şahin, *İlhanlılar Döneminde Şiîlik*, s. 143.

¹⁰⁵ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 228, 297-298; Detay için Bkz. Hanifi Şahin, *İbn Teymiyye'nin Siyaset Anlayışı*, 2013, s. 615-638.

¹⁰⁶ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 283.

¹⁰⁷ Ebû Zehra, 45.

¹⁰⁸ İbn Abdülhâdî, 178.

¹⁰⁹ İbn Teymiyye, *Mecmû*, III, 556.

tek sorumlu grubun Şîiler olduğunu ifade eden İbn Teymiyye,¹¹⁰ onları kible ehli içindeki en şerli grup olarak nitelendirmiştir.¹¹¹

1.4. İBN TEYMİYYE VE SELEFİLİK

Sözlükte “önce gelmek, geçmek, geçmişte kalmak” anlamındaki *selef* kelimesinden gelen *Selefiye* “geçmiş insanlar, soy, fazilet ve ilim bağlamında önceden gelip geçenler” anlamına gelmektedir.¹¹² Terim olarak ise ilim ve üstünlük bakımından Müslümanların önderleri kabul edilen Sahabîler ve Tabîin için kullanılır. Selefiler, *Selef*’in üstünlüğünü “*ümmetin en hayırlısının Hz. Peygamber döneminde yaşayanlar, sonra onların ardından gelenler*”¹¹³ rivayetine dayandırır. Bu mezhebin mensupları kendilerini “Ehlü’s-Sünne, Ehlü’l-Hadis ve’s-Sünne, Ehlü’l-Hak” gibi isimlerle de anarken, karşıtları ise onları *Eseriyye*, *Haşviyye* diye isimlendirirler.¹¹⁴

Ashâbu’l-Hadis olarak ta tanımlanan Selefilik, ilk iki asrın tuttukları yoldan ziyade, sonradan gelenlerin onlara nispet ettikleri tavır, rivayete dayanan bir din anlayışı olduğu için kendilerine *Selefiye* kavramı nispet edilir. Fakat bu kavram ilk dönemlerde kullanılmamıştır.¹¹⁵

Selef fikri, Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz (ö. 101/720) döneminde dinsel bir içerik kazanmaya başlamıştır. O, “değişik yollar”ın çıktığını görünce “müminlerin yolu”nu tespitinin gerekli olduğunu düşünmüştür. Sünnete uyulması gerektiğini dile getiren Ömer b. Abdülaziz, bunun *selef*’e uyma ile mümkün olacağını kanaatindedir. Ahmed b. Hanbel’in rivayetine göre Ömer b. Abdülaziz valilerine şöyle demiştir: “*Rasulullah’ın sünnetine uyun. O’nun sünnetinin cari olduğu yerde “yeni şeyler” icat edenlerin bu icatlarını terk edin. O’nun bıraktığı bakiye yeterlidir. İnsanların ihdas ettiği hiçbir bidat yoktur ki sünnette ona muhalif bir şey bulunmasın. Sünnet koyan, ayak sürçmelerini ve yolun dışına taşan adımları da bilir. Eskiler, bir yolda sabit*

¹¹⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 346.

¹¹¹ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 347.

¹¹² İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, “slf”, md.

¹¹³ Müslim, *Fezâilü’s-Sahabe*, 210-214; İbn Hanbel, *el-Müsned*, IV. 76,77; Buharî, *Şehâdât*, 9.

¹¹⁴ M. Sait Özvarlı, “Selefilik” *DİA*, s.399.

¹¹⁵ M. Zeki İşcan, *Selfilik (İslâmî köktencilüğün Tarihi Temelleri)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006, 30.

*dururlar, fakat etrafi, kontrolcü bir gözle tetkik ederlerdi. Onlar, derinliğine araştırma yapmayı uygun görmezlerdi.”*¹¹⁶

Ahmet b. Hanbel, Selefilğin öncüsü olarak kabul edilmektedir. O, *Mu‘tezile*’ye karşı verdiği mücadele ve *Mihne* ¹¹⁷ olaylarındaki duruşu sebebiyle *Ashâbu’l-Hadis* ekolünün sembolü olarak kabul edilmektedir.¹¹⁸ Abbasîler döneminde yayılma imkânı bulan *Mu‘tezile*’nin “Halku’l-Kur’an” şeklindeki görüşlerine halkın meyletmesi bazı grupların galeyana gelmesine sebep olmuştur. Bu grupların başını Ahmet b. Hanbel çekmiştir.¹¹⁹

Selefiye kavramına ilk olarak İbn Teymiyye’nin eserlerinde rastlanmaktadır. Bundan dolayı kavramın ilk kullanımının İbn Teymiyye ile başladığı söylenebilir.¹²⁰ İbn Teymiyye’nin ilk kullanımına bakıldığında, Selefiyenin oluşmuş bir yapıdan ziyade, İslâmî düşünceye dışarıdan dâhil olmuş unsurları temizlemek ve İslâmî toplumun ilk yıllarına geri dönüş çabasının var olduğu fark edilebilir. İbn Teymiyye, Selefiye’yi dinin asıllarında aklın kullanımına karşı, Kur’an ve sünnete yönelik olarak tanımlamıştır. Ona göre *selefiye*, Yunan mantığını, kelamı, felsefeyi bırakıp, ilme yönelmektir.¹²¹

Selefiye, haberî sıfatlarda Kur’an ve Sünnet’e zahiren bakmaktadır. Sahabîlerin ve Tabiîlerin yapmadığı tevilden uzak durmuşlardır. Örnek olarak “*Allah, göklerin ve yerin nurudur.*” ¹²² ayette geçen “nur” kelimesini tevil etmemişlerdir. Bir başka örnekte “Allah dünya semasına iner.”¹²³ Hadis’indeki “inme”nin mecaz olmadığını savunmuşlardır.¹²⁴

¹¹⁶ İbn. Hanbel, Abdullah b. Muhammed, Kitabu’z-Zühd, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1983, s.360. Detay için bkz. İşcan, 56.

¹¹⁷ Mihne hakkında detay için bkz. Muharrem Akoğlu, *Mihne Sürecinde Mu‘tezile*, İz Yayıncılık, İstanbul 2006; M. Mahfuz Söylemez, *Mihne Süreci ve İslâmî İlimlere Etkisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012; Muhyettin İğde, *Siyasi-İtikadi Bir Mezhep Olarak Hanbeliliğin Teşekkül Süreci*, M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), İstanbul 2016.

¹¹⁸ İşcan, 23.

¹¹⁹ Ebû Ya‘lâ, Kadı Ebü’l-Hüseyn Muhammed, *Tabakâtu’l-Henâbile*, Riyad 1990, I, 92.

¹²⁰ İşcan, 30.

¹²¹ *Mecmû*, XII, 349-350; XVI, 471-476.

¹²² Nûr: 24/35.

¹²³ Müslim, Salatul Müsafirin: 168; İbn Hanbel, el-Müsned: II, 487.

¹²⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû*, V, 28; VI, 51-56.

Selefiye “rivayet dayalı din anlayışı” tavrının bir yansımasıdır. *Selefiye*, dinin “delil”e dayandığını, bundan dolayı rivayetlerle gelen bilgilerin tartışılmadan kabulünün gerektiğini savunur.¹²⁵

Selefilere göre İslam’da tek delil Kur’an ve sünnettir. Bundan dolayı görüş belirtme, akla dayalı konuşma, akla göre hüküm verme batıldır. Yeni bir şeyin icadı din koymadır.¹²⁶

İbn Teymiyye’ye göre esas olan nakildir. Akıl sadece idrak ve tasdik eder. Akıllar çeşitlilik arz eder. Bugünün akli ile yarının akli farklı düşünebilir. Nakil ise değişmez ve her zaman birleştiricidir.¹²⁷

İbn Teymiyye, kelamcıları dinin asli kaynağı olan Kur’an’ı göz ardı etmekle suçlamış, İslam akidesinin Kur’an ve onun açıklaması olan sünnete dayanması gerektiğini ileri sürmüştür.¹²⁸ Kelam ve tasavvuf karşıtı olan İbn Teymiyye, hakikatin Kur’an ve sünnette mevcut olduğunu, onun dışındakilerin kabul edilemez olduğunu savunmaktadır.¹²⁹ İbn Teymiyye’nin bu görüşleri günümüz selefilerinin, siyasal sistem hakkındaki görüşlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Onun Moğollara olan bakışı İslam dünyasının yabancı güçlerin hâkimiyetine bakışını beslemiştir.¹³⁰

İşcan’a göre İbn Teymiyye’nin bidatleri reddetmesi, belli bir yaşam tarzını koruma çabasındandır. Onu tasavvufu İslam dışı olarak görmesinin sebebi ise felsefi-dini anlayışa bakış açısından kaynaklanmaktadır. İbn Teymiyye’nin görüşleri Selefiler ve siyasal İslamcılar için bir ilham kaynağı olmuştur.¹³¹ Ona göre *Selef* fikri çöl-Arap tutuculuğunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İslam Arap zümresi içerisinde hâkimiyeti sağlayınca bu “gerilemeci zihniyet” ortaya çıkmıştır. Herhangi bir eksiklikleri bulunmayan eskilerin yolunu takip etme, Selefilerin sosyal-tarih perspektifini oluşturmaktadır.”¹³²

İşcan, Sahabîlere özellikle de halifelere bağlı kalınmasının altında yatan temel sebebin, yerel kültürü muhafaza etmek olduğunu ifade etmektedir. Bununla ilgili

¹²⁵ İbn Teymiyye, *Mecmû*, VI, 51.

¹²⁶ İşcan, 41.

¹²⁷ Detay için bkz. İşcan, 29-30.

¹²⁸ İbn Teymiyye, *Mecmû*, V, 31-35.

¹²⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, II, 62; III, 98-102.

¹³⁰ İşcan, 33.

¹³¹ İşcan, 34.

¹³² İşcan, 54.

rivayetlerde önce *ittiba* emredilmekte sonra, bidatlerden kaçınmadan söz konusu rivayetlerde zamanın gittikçe kötüye gideceği haberi verilmektedir.¹³³ Bu rivayetlerin birinde Hz. Peygamberin şöyle dediği belirtilmektedir: “Size Allah’tan korkmayı, Habeşli bir köle de olsa dinleyip itaat etmeyi tavsiye ederim. Durum şu ki, sizden, benden sonra yaşayacak kimseler, yakında çok ihtilaf görecekler. Binaenaleyh benim sünnetime, halifelerin sünnetine sarılın. Bunlara azı dışlarınızla sarılın. Sonradan çıkan şeylerden sakının. Çünkü her bid‘at sapıklıktır.”¹³⁴

1.4.1. Selefilik’te Allah Tasavvuru

Ehlu’l-Hadis, “Rabbimin vechi baki kalacaktır.”¹³⁵ ayeti ile “ Kul namaza başladığında Allah, kerim yüzünü ona doğru döndürür. Kul namazı bitirinceye veya namazı bozacak kabih bir şey olana kadar Allah, yüzünü kulundan çevirmez.”¹³⁶ “Birine vurmak zorunda kalırsanız, yüzüne vurmayın. Çünkü Allah, Âdem’i kendi suretinde yaratmıştır.”¹³⁷ *Ehlu’l-Hadis*, bu hadislerle dayanarak Allah’ın bir yüzünün olduğunu savunmuşlardır.¹³⁸

Ehlu’l-Hadis, Allah’ın gözünün ve kulağının olduğunu savunmaktadırlar. “...Allah görür ve işitir.”¹³⁹ ayetini delil olarak göstererek, Allah’ın göz ve kulağa sahip olduğunu belirtirler. Onlara göre bir varlık görüyor ve işitiyorsa, göz ve kulağa sahiptir. demektir.¹⁴⁰ “...Ey Mûsâ, sevilesin ve gözetimimizde yetiştirilesin...”¹⁴¹, “...olarak gözetimimiz altında yüzüyordu...”¹⁴² ve “Gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap.”¹⁴³ ayetlerinde geçen göz ifadeleri Allah’ın gerçek göze sahip olan varlık olduğuna delildir.¹⁴⁴ Darimî, “Babasına şöyle demişti: "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?"¹⁴⁵ ayetini delil olarak göstererek,

¹³³ İşcan, 72.

¹³⁴ İbn Hanbel, el-Müsned: IV, 126.

¹³⁵ Rahman: 55/27.

¹³⁶ Darimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahaman, *Sünen-i Darimî*, Tercüme ve Tahkik: Abdullah, Aydınli, Madve yay.: İstanbul 1994, s. 158-160.

¹³⁷ Buhari, İstizan: 1; Müslim, Birr: 115.

¹³⁸ İşcan, 169.

¹³⁹ Bakara: 2/244; Nisa: 4/58; Maide: 5/76; En‘am: 6/102-103; Kehf: 18/26; Enbiya: 21/4.

¹⁴⁰ İşcan, 171.

¹⁴¹ Taha: 20/39.

¹⁴² Kamer: 54/14.

¹⁴³ Hud: 11/37

¹⁴⁴ İşcan, 172.

¹⁴⁵ Meryem: 19/42.

Allah'ın gözünün ve kulağının var olduğunu kabul etmediğimiz takdirde Allah Hz. İbrahim'in reddettiği varlığa benzeyeceğini ifade etmektedir.¹⁴⁶ *Ehlu'l-Hadis*, “Allah'ın eli bağlıdır”¹⁴⁷, “Allah, “Ey İblis! Ellerimle yarattığıma...”¹⁴⁸, “...Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O'nun elindedir...”¹⁴⁹ ve “...Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir...”¹⁵⁰ ayetlerine dayanarak Allah'ın ellerinin ve parmaklarının olduğunu, bunun tevilinin mümkün olmadığını belirtmektedirler.¹⁵¹ “Ahirette cehennemlikler, cehenneme atılacaklar, cehennem, daha ziyade var mı? Diyecek. Ta ki Allah cehennemin üzerine ayağını basacak. Bu defa cehennem, yetişir, yetişir diyecek.”¹⁵² Bu ve benzeri hadislerden yola çıkan *Ehlu'l-Hadis*, Allah'ın ayaklarının da olduğunu kanaatindedir.¹⁵³

“Allah'ı kıyamet gününde bedir gecesinde pürüzsüz gördüğünüz ay gibi göreceksiniz.”¹⁵⁴ hadisine dayanan *Ehlu'l-Hadis*, Allah'ın görüleceğini savunmuştur. Darimî, bunun bir inanç olduğunu belirtmiştir. O, mademki Allah. “Allah, Musa ile konuştu.”¹⁵⁵ demektedir. Hz. Peygamber, “Kıyamet gününde, nasıl güneş ve ayı berrak bir şekilde görüyorsanız, Allah'ı da öyle göreceksiniz.” rivayetinin Allah'ın duyu organlarıyla görüneceğini gösteriyor.¹⁵⁶

Allah'ın göklerde olduğunu savunan *Ehlu'l-Hadis*, “Allah her yerdedir” görüşünü reddetmektedirler. Onlara göre Allah'ın her yerde olduğu kabul edilirse, Allah'a pis mekânlar da layık görülmüş olur. Allah'ın temiz yerlerde olması gerektiğini, dolayısıyla Allah'ın cinlerin, hayvanların ve otların olmadığı yerlerde olması gerektiğinin savunmaktadırlar.¹⁵⁷ Darimî, Allah'ın gökte olduğunu, O'nun bir sınırının olduğunu ve bunu kabul etmeyenlerin cahiliye müşriklerine benzediğini ifade etmektedir.¹⁵⁸

¹⁴⁶ Darimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman, *Reddu'l-İmam*, Daru'Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1358, s. 190-198.

¹⁴⁷ Maide: 5/64.

¹⁴⁸ Sâd: 38/75.

¹⁴⁹ Zümer: 39/67.

¹⁵⁰ Fetih: 48/10.

¹⁵¹ Darimî, *Reddu'l-İmam*, s. 157.

¹⁵² Buhari, Tefsir: 50; İbn Hanbel, el-Müsned: II, 276.

¹⁵³ İşcan, 176-177.

¹⁵⁴ Tirmizi, Cennet: 17.

¹⁵⁵ Nisa: 4/164.

¹⁵⁶ Darimî, *Reddu'l-İmam*, s. 6.

¹⁵⁷ Darimî, *Reddu'l-İmam*, s. 96.

¹⁵⁸ Darimî, *Reddu'l-İmam*, s. 23-25.

“...O’nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır...”¹⁵⁹ ayetini delil olarak gösteren *Ehlu’l-Hadis*’e göre, Allah gökte Arş ve Kürsü üzerindedir. Allah’ın kürsüsünün büyüklüğünü “Çölde ufacık bir yer kaplayacak bir yüzük” rivayetini vererek tasvir etmişlerdir.¹⁶⁰ Ahmed b. Hanbel’e göre iki boynuzu arası mesafe beş yüz senelik olan melekler tarafından bu büyük arş taşınmaktadır.¹⁶¹ *Ehlu’l-Hadis*, “Yüce Allah her gece, gecenin son yarısında veya son üçte birlik bölümünde dünya semasına iner ve tan yeri ağarınca ya hut ibadet eden kimse namazı bitirip kalkıncaya kadar şöyle buyurur: “Bana dua eden kimdir, ona icabet edeyim? Benden bir şey isteyen kimdir, ona vereyim? Benden bağışlanma dileyen kimdir, onu bağışlayayım?”¹⁶² rivayetini delil olarak göstererek Arş’ta olan Allah müminleri dinlemek ve onların yakarışlarına cevap vermek için, gecenin belli vakitlerinde dünya semasına nüzul ettiğini belirtmektedirler.¹⁶³ Buradaki inmenin bir kralın inmesine benzetildiği, bunun maddeci bir zihniyetin tezahürü olduğu ileri sürülebilir.¹⁶⁴

Görüldüğü üzere *Ehlu’l-Hadis* düşüncede “Tanrı nesnel bir varlık haline getirilmiş, beşer dünyasının içinde yer alan bir sosyal muhayyilenin hengâmesi içine çekilmiştir. “Buraya” ait olmayan yüksek karakterine karşın Tanrı, “günlükleştirilmiş,” somutlaştırılarak var oluş süreçlerine bitleştirilmiştir.”¹⁶⁵

1.4.2. *Selefilik*’te Kulun İradesi

Ehlu’l-Hadis’e göre insanın bütün filleri Allah’ın kontrolü altındadır. Yanı sıra kulun kalbi Allah’ın iki parmağının arasındadır. *Ehlu’l-Hadis*, bu iki parmak kullanımını mecazî olarak değil, fiili bir durum olarak görmüşlerdir.¹⁶⁶ Onlar, bu görüşlerini çok sayıda rivayete dayandırmaktadırlar. Bu rivayetlerden bir tanesi şu şekildedir: “Sizden bir kişi hayatı boyunca o kadar iyi işler yapar ki, cennetle arasında yalnızca bir kulaç mesafe kalır. İşte tam bu sırada meleğin ana karnında yazdığı yazı gelir, o kişiyi önler. Bu defa kişi, cehennemliklerin amelini işlemeye başlar. Sonunda cehenneme atılır. Sizden diğer bir kişi de, fena işler yapar, öyle ki cehennemle arasında

¹⁵⁹ Bakara: 2/255.

¹⁶⁰ Darimî, *Reddu’l-İmam*, s. 74.

¹⁶¹ İbn Hanbel, *Kitabu’z-Zühed*, s. 391.

¹⁶² Buharî, *Teheccüd*: 14.

¹⁶³ İşcan, 199.

¹⁶⁴ İşcan, 200.

¹⁶⁵ İşcan, 189.

¹⁶⁶ Darimî, *Reddu’l-İmam*, s. 62.

*bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada meleğin yazdığı kitap devreye girer ve o mani olur. Böylelikle kişicennetliklerin hayır işlerini yapmaya başlar ve böylelikle cennete sokulur.*¹⁶⁷

Ehlu'l-Hadis’in bu görüşlerin kabul edilmesi halinde insan ölü hükmündedir. İnsan adeta iradesi olmayan bir taş, bir heykele dönüştürülmekte, insan ve amelinin bir değerinden bahsetmenin imkanı ortadan kalkmaktadır.¹⁶⁸

1.4.3. *Selefilik*’te Bid‘at, Kelam ve Rey Karşıtlığı

Bid‘at, *Ehlu'l-Hadis* tarafından selefın geride bıraktıklarıyla yetinmeyip, onların söylediklerinin üzerine ilave yapmaktır. Onlar, bid‘at’i önceden denenmiş yoldan ayrılmak ve değişik yollara dalmak anlamlarında da kullanmışlardır.¹⁶⁹

Ehlu'l-Hadis, “Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın...”¹⁷⁰ ve “İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın...”¹⁷¹ ayetlerini delil olarak göstererek dinin tamamlandığını, ona yeni şeyler eklemenin parçalanıp dağılmaya sebep olacağı için yasak olduğunu belirtmişlerdir.¹⁷² Ayet’in yanı sıra konu ile ilgili çok sayıda rivayeti de delil olarak almışlardır. Örnek olarak, “Her yeni şey bid‘at ve her bid‘at de dalalettir.”¹⁷³ rivayetini verebiliriz.

Ehlu'l-Hadis, kelam, rey ve görüş bildirmeye de karşı çıkmışlardır. Bunun temel sebebi ise görüşlerinde *haberî* esas almalarıdır. *Haberî* kaynak kullanma durumunda kaynak Allah’a kadar uzanırken, rey veya görüş bildirme de insan düşüncesi merkezde yer almaktadır. *Ehlu'l-Hadis*, mevcut durumu korumak istediği için rey ve görüş bildirmeye karşı çıkmıştır.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Buharî, Kitabu'l-Kader: I.

¹⁶⁸ İşcan, 209, 213.

¹⁶⁹ İşcan, 223-224.

¹⁷⁰ Âl-i İmran: 3/105.

¹⁷¹ En‘am: 6/153.

¹⁷² İşcan, 224.

¹⁷³ Buharî, İ‘tisam: I; İbn Hanbel, el-Müsned: IV, 126.

¹⁷⁴ İşcan, 229-230.

1.5. İBN TEYMIYYE’NİN İLMİ KİŞİLİĞİ

Küçük yaşlardan itibaren aile içerisinde eğitim almaya başlayan İbn Teymiyye, ilme olan merakı ve güçlü zekâsı sayesinde İslâmî ilimlerin birçoğunda kendisini yetiştirmiştir. İbn Teymiyye’nin ilmî seviyesini verdiği eserlerde görmek mümkündür.¹⁷⁵

Küçük yaştan itibaren ilim tahsil etmeye başlayan İbn Teymiyye, ilk olarak Kur’an-ı Kerim’i ezberlemiş, daha sonraları hadis ezberleyerek fıkhi konuları öğrenmeye başlamıştır.¹⁷⁶ 20’li yaşlara geldiğinde ise eğitimini tamamlamıştır.¹⁷⁷ Dönemin önemli âlimlerinden ders alan İbn Teymiyye, bununla yetinmemiş düşünce yapısını, fikirlerini okuduğu kitaplarla da geliştirmiştir.¹⁷⁸

İbn Teymiyye’nin ilmi gelişimini etkileyen en büyük faktör Moğol istilasıdır. İstila sonrası Harran’dan Şam’a doğru göç etmek zorunda kalan İbn Teymiyye, çevre bölgelerden göç etmiş olan âlimlerle tanışma ve ders alma imkânı bulmuştur.¹⁷⁹ İlmî yönünün gelişimini etkileyen bir diğer faktör, Eyyûbîler ve Zengîler döneminden kalma medreseler ve İslam beldelerinde var olan kütüphanelerdir. Bu medreseler ve kütüphanelerde İbn Teymiyye, bilgiye ulaşmada ve bilgiden faydalanmada zorlanmamıştır.¹⁸⁰ İlmî gelişimini olumlu yönde etkileyen bir diğer faktör ise ansiklopedik eserler olmuştur. Ayrıca onun döneminden önce hadis kitapları derlenmişti. İbn Teymiyye işte bu hadis kaynaklarından çokça istifade etmiştir.¹⁸¹

İbn Teymiyye, kendisinde önce tedvin edilmiş olan bütün islâmî eserleri incelemiş, İslâmî ilimlerin yanında başka dinlerle ilgili araştırmalar da yapmıştır.¹⁸² İbn Teymiyye; aritmetik cebir, felsefe alanlarında da şöhret bulmuştur.¹⁸³

Kelam ile ilgili çalışmalar da yapan İbn Teymiyye, Eşari ve Gazali’nin eserlerini incelemiştir. Bunun yanında Halku’l-Kur’an gibi kelamî konularda da görüş

¹⁷⁵ Ebû Zehra, 24.

¹⁷⁶ Ebû Zehra, 23.

¹⁷⁷ MEB, *İslam Ansiklopedisi*, V,825.

¹⁷⁸ Ebû Zehra, 13.

¹⁷⁹ Ebû Zehra, 27.

¹⁸⁰ Ebû Zehra, 28.

¹⁸¹ Ebû Zehra, 158.

¹⁸² Koca, 398.

¹⁸³ Ebû Zehra, 25-26.

bildirmiştir.¹⁸⁴ İbn Teymiyye, İbn Sina, Farabi, İbn Rüşd gibi müslüman filozofları okumuş ve incelemiştir.¹⁸⁵

1.5.1. İbn Teymiyye'nin Hocaları

İbn Teymiyye çok sayıda hocadan eğitim almıştır. Ancak o, hocalarının görüşlerine kökrü körüne bağlı olmamıştır. Bu durumda ilmi birikiminin daha çok okuduğu kitaplardan elde ettiği ifade edilebilir. 200'den fazla hocadan ders aldığı söylenen¹⁸⁶ İbn Teymiyye'nin hocalarından bazılarının isimleri şöyledir: Dedesi Mecdüddîn b. Teymiyye (ö.652/1253), Babası Şihabüddîn Abdulhâlîm b. Abdüsselâm (ö.682/1283), İbnü's-Sayrafî (ö.678/1279), İbn Ebü'l-Yüsr et-Tenuhî, Kasım el- İrbîlî, Ebu'l Ferec b. Kudame, el-Makdisî (ö.682/1283), Şemseddîn b. Atâ, Fahrüddîn b. Buharî (ö.690/1291), Zeynüddîn İbnü'l-Münecca (ö.695/1295), İbn Abdüddaim, Zeynep bint Mekki, Kemal b. Abd, Necib el-Mikdad.¹⁸⁷

1.5.2. İbn Teymiyye'nin Öğrencileri

İbn Teymiyye'nin çeşitli ülkelere yaptığı yolculuklar, hapse girmesi, bu esnarlarda derslerine katılan kişi sayısı fazla olduğundan öğrenci sayısı da fazla olmuştur.¹⁸⁸ Çok sayıda öğrenci yetiştirmiş olan İbn Teymiyye'nin öğrencileri arasından en meşhur olanların isimlerinin vermekle yetineceğiz. Bunlar; İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye (ö.751/1350),¹⁸⁹ Ebu'l-Fida İbn Kesir (ö.774/1372), Zehebî (ö.748/1323),¹⁹⁰ Muhammed b. Ahmed b. Abdülhâdî (ö.744/1343).¹⁹¹

1.5.3. İbn Teymiyye'nin Eserleri

Hayatı mücadele ile geçen İbn Teymiyye, eser telif etme hususunda hemen hemen bütün İslâmî ilim alanlarında kitap yazmış ansiklopedik bir âlimdir. İbn Teymiyye'nin öğrencilerinden İbn Kayyım el-Cevziyye, İbn Teymiyye'nin eserlerini

¹⁸⁴ Ebû Zehra, 8.

¹⁸⁵ Ebû Zehra, 13.

¹⁸⁶ İbn Abdülhâdî, 321-324.

¹⁸⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye*, xiv, 136.

¹⁸⁸ Ebû Zehra, 494.

¹⁸⁹ Ebû Zehra, 496.

¹⁹⁰ Koca, 393.

¹⁹¹ İbn Kesir, *el-Bidaye*, xiv, 466.

konu alan *Esmâ'ü Müellefatı Şeyhi'l-İslam İbn Teymiyye* adlı kitabı telif etmiştir.¹⁹² Birçok alanda eser yazan İbn Teymiyye'nin eserlerinden bir kısmını aktarmaya çalışacağız.

Akaid İle İlgili Eserler:

El-Akâidetü'l-Vasıtiyye, el-Akâidetü'l-Hameviyye, Minhacü's-Sünne, el-Akâidetü'd-Tedmûriyye, el-İman, es-Sârimü'l-Meslûl alâ Şâtimi'r-Rasûl, el-İstiğâse, Beyânü Telbîsi'l-Cehmiyye, et-Tuhfetü Irâkiyye, Kitabu'l -Esmâ ve's-Sıfat.¹⁹³

Tefsir ve Kıraat ile İlgili Eserler:

Kâide fi'i-İstiâze, Mukaddime fi Usûlü'-Tefsir, Tefsîru Âyâtin Eşkelet alâ Kesîrin Mine'l-Ulemâ, el-İklîl fi Müteşâbihi't-Te'vîl, et-Tefsîrû'l-Kebîr, et-Tibyân fi Nüzûli'l-Kur'an.

Hadis ile İlgili Eserler:

Risale fi's-Sünne, el-Ehâdisü'z-Zaîfe ve'l-Bâtîle, el-Ehâdisü'l-Mevzûa, İlmü'l-Hadîs, Erbeûne Hâdisen, Ehâdisü'l-Kussâs.

Fıkıh ile İlgili Eserler:

El-Mecmû'atu'l-Fetâva, es-Siyâsetü's-Şer'iyye fi Islâhi'r-Râi ve'r-Raiyye, Risâle fi Menâsik'l-Hac, el-Hisbe Fi'l-İslam, Şerhu'l-Umde fi'l-Fıkh, el-Ubûdiyye fi'l-İslam, el-İstihsân ve'l-Kıyas.

Felsefe ve Mantık ile İlgili Eserler:

Nakzü'l-Mantık, er-Red alâ Felsefeti İbn Rüşd, er-Red ale'l-Mantıkıyyîn, Buğyetü'l-Mürtad fi'r-Red ale'l-Mütefelsife.¹⁹⁴

¹⁹² Koca, 394.

¹⁹³ Koca, 394-395.

¹⁹⁴ Koca, 395-399.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE EHL-İ BEYT KAVRAMI

2.1. EHL-İ BEYT'İN TANIMI

Türkçe anlamıyla “hane halkı, ev halkı” manasına gelen “Ehl-i Beyt” Arap dilinde “ehl” kelimesinin “beyt” kelimesine izafe edilmesiyle meydana gelen Arapça bir terkiptir. Bu terkip ev sahibiyle, onun eşini, çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını kapsamına alır.¹⁹⁵ ‘Ehl’ kelimesinin çoğulu ise “ehlun, âhâl, ehâl, ehlât ve ehâlât” şeklindedir.¹⁹⁶ “Ehl” kelimesinin fiil kalıbındaki çeşitli müştakları, cana yakın olmak, bir yerde iskân etmek, hoş karşılamak, evlilik gibi anlamlar içerir. Müzekker bir kelime olan “ehl” ise, aile, yakın akraba, eş, zevce, ahâlî, taraftar, bir yerde yaşayan, bir şeye layık olan gibi anlamlara gelmektedir.¹⁹⁷ Bunun yanında “ehl” kelimesi nesep bağı bulunan kimseleri, aynı dine mensup kişileri, bir yerde birlikte yaşayan kimseleri ifade etmek için kullanılır.¹⁹⁸

Ehl kelimesi i nispet edildiği kelimeye göre farklı anlamlar kazanmaktadır. Örneğin; “ehlü’r-racul”, kişinin eşini ve aynı evde birlikte yaşadığı kimseleri ifade eder. “Ehlü’l-mezhep”, bir mezhebe mensup olanları, “ehlü’l-islam”, İslam’a mensup olanları, “ehlü’l-emr”, yöneticileri ifade etmek için kullanılır.¹⁹⁹ Bunların yanında evcil hayvanlara “ehl-i hayvan” denildiği gibi, kolay ünsiyet kurabilen, çabuk kaynaşan insanlara da “ehliyyun” denilmektedir.²⁰⁰

Dil âlimleri tarafından “ehl” kelimesinin murâdîfi olarak kabul edilen “Âl” kelimesi sözlük anlamıyla, serap, dağ, dağın çevresi ve çadır direği anlamlarına geldiği gibi, kişinin kendisi, ailesi ve akrabaları anlamlarına da gelmektedir. Dil bilimcilerine göre “âl” kelimesi, “ehl” kelimesinden türetilmiştir.²⁰¹ İki kelime her ne kadar aynı

¹⁹⁵ Mustafa Öz, “Ehl-i Beyt”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 498.

¹⁹⁶ Cemâluddîn İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, Beyrut 1994, XI, 28.

¹⁹⁷ İbn Manzûr, XI, 28-32.

¹⁹⁸ el-İsfehânî, 96.

¹⁹⁹ el-İsfehânî, 36.

²⁰⁰ İbn Manzûr, XI, 29.

²⁰¹ İbn Manzûr, XI, 30.

anlamda kullanılmış olsa da “âl” kelimesinin genel anlamıyla şerefli ve üstün nitelikli kişiler için kullanıldığı belirtilmektedir.²⁰²

Ehl-i Beyt terkinin ikinci kelimesi olan “beyt” kelimesi ise sözlükte, ev, mesken, çadır, kabuk, kılıf, onur, Şiir dizesi, barınak, sığınak, dinlenme ve konaklama yeri, saray anlamlarına gelir. Bu kelimenin çoğulu ise “Ebyât, ebâyât, buyût, buyûtât” şeklindedir.²⁰³

“Ev sahibi” anlamına gelen *Ehl-i Beyt* terkihi ise ev sahibiyle onun eşini, çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını ifade etmek için kullanılır.²⁰⁴

2.2. EHL-İ BEYT KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAZANDIĞI ANLAMLAR

Ehl-i Sünnet ve Şiîler arasında ihtilafın en fazla olduğu konuların başında gelen *Ehl-i Beyt* kavramının kimleri kapsadığı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bazılarına göre Hz. Peygamber’in hanımlarını kapsarken, bazılarına göre Hz. Peygamber, hanımları, kızı Fatıma, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Selman-ı Farisî’yi kapsamaktadır. Başka bir kesime göre Hz. Peygamber, kızı Fatıma ve on iki imamı kapsarken; bir diğer kesime göre ise Hz. Peygamber’e akraba olan bütün Hâşimoğullarını kapsamaktadır. Bu görüşlerin yanında *Ehl-i Beyt* kavramının Hz. Peygamber’in bütün ümmetini kapsadığını savunan görüşler de vardır.²⁰⁵

2.2.1. İslam Öncesi Arap Kültüründe Ehl-i Beyt

Ehl-i Beyt kavramının kullanımı, İslam’dan önceki dönemlere kadar uzanabilmektedir. O dönemlerde belirli bazı kabile kolları ‘İlahlar Evi’ (Beytü’l-Âlihe)’den sorumlu oldukları için, bazı dini ve kutsal sıfatlara sahip oldukları belirtilmektedir. Bu kutsal görev nesilden nesle aktarılan kutsal bir vazife haline gelmekteydi. Yine bu kutsal görevlerden dolayı bu kişiler kabileler ve aşiretler arasında

²⁰² M. Bahaüddin Varol, *Ehl-i Beyt –Kavramsal Boyut-*, Yediveren Yayınları, İstanbul 2004, s. 36.

²⁰³ İbn Manzûr, II, 14-15; el-İsfehânî, 64.

²⁰⁴ Öz, 498.

²⁰⁵ Sönmez Kutlu, 99-100.

yüksek bir makama sahip olabiliyorlardı. Zaman içerisinde bu mâbed (beyt) sorumluluğu, Araplar arasında farklı kavramlarla ilişkilendirilmeye başlanmıştır.²⁰⁶

İslam öncesinde *Ehl-i Beyt* kavramı, *Ehlu'l Beyt*, *Ehlu'l-Buyutâtü'l-Arab*, *Beytu's-Şeref*, *Beytu'r-Racul*, *Beytu'l-Kavm* gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bu tür kavramlar kişinin hanımına, çocuklarına, kabilenin yetkili kişilerine veya kabilelere işaret etmekteydi.²⁰⁷ Arap toplumunda el-buyûtât ve eş-şeref kelimeleri beraber kullanılmıştır. Ev koruyuculuğu anlamına gelen “Sedenetü'l-Beyt” çoğu zaman siyasi ve askeri alanda ön planda olan kabilenin ileri gelenleri için kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle şeref sahibi olan kimseleri ifade etmek için kullanılmıştır.²⁰⁸

Bu kullanım İslam öncesi Arap toplumunda, her kabilenin misafirperverlik, binicilik, savaş tekniği, kahramanlık ve sayı bakımından çokluk gibi konularda üstün olduğunu göstermek için ortaya çıkmıştır.²⁰⁹

Cahiliyye döneminde *buyutâtü'l-arab* olarak bilinen etkili üç büyük ev vardı: *Beytü'l-Kays* (Kureyş), *Beytü'r-Râb'a* ve *Beytü't-Temim*. Bu üç kabile içerisinde en etkili olan, pek çok görevi yürüten Kureyş kabilesidir. Bu kabile diğer kabilelere karşı siyasi mücadeleyi kazanmış ve Kâbe'nin önemli vazifelerini elinde tutmuştur. Kureyş kabilesinin atası olarak kabul edilen Kusay b. Kilâb (ö.480), Kâbe'nin bütün görev ve yetkilerini kendi elinde tutmuştur.²¹⁰

Siyasi mücadele sonunda Kâbe'nin görevlerini ele geçiren Kusay b. Kilâb'tan sonra bu görevler Kusay'ın çocukları tarafından devam ettirilmiştir. Bu görevlerin yerine getirilmesi hususunda kendilerine görev düşen Benî Abdiddâr ve Benî Abdimenâf arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve bu anlaşmazlıklar görevlerin paylaşılmasıyla çözüme kavuşmuştur. Benî Abdimenâf, sikâye ve rifâde, Benî Abdiddâr ise hicâbe, livâ ve nedve görevlerini üstlenmişlerdir. Bundan sonraki zamanlarda Abdimenâf için “onda beyt ve şeref vardır” denildiği rivayet edilmektedir.²¹¹

Haşim'den sonra sikâye ve rifâde görevleri kardeşleri Muttalib'e, ondan sonra da kardeşinin oğlu Abdülmuttalib'e intikal etmiştir. Fil olayından (570) sonra çevrede

²⁰⁶ Farûk Ömer Fevzi, “Ehl-i Beyt Kavramı Üzerine”, çev. M. Bahaüddin Varol, *SÜİFD*, 1999, IX, 397.

²⁰⁷ İbn Manzûr, II, 14-15; Kutlu, 100.

²⁰⁸ Fevzi, 397.

²⁰⁹ Varol, 100-101.; Kutlu, 100-101.

²¹⁰ Kutlu, 101-102.

²¹¹ Fevzi, 398.

“Allah’ın Dostları” olarak anılmaya başlayan²¹² Abdülmuttalib ve oğulları, Kâbe’ye ve hacılara yaptıkları hizmetlerden dolayı Kureyşliler kendilerini “Ehlu’l-Harem ve Ehlullah” olarak tanıyorlardı. Bunların dışında Kureyşlilerin verdiği bir diğer isim ise “Ehlu’-Hums” olmuştur.²¹³

Abdülmuttalib’in ölümünden sonra Mekke’de dini işleri yürütme görevini oğlu Ebu Talib üstlenmiştir. Bütün bu görevler ağır gelince sikâye görevini kardeşi Abbas’a vermiştir. Hz. Muhammed’in peygamberliğini ilan ettiği dönemde Mekke’de dini işleri Hâşimoğulları; siyasi işleri ise Ümeyyeoğulları ellerinde bulunduruyordu. Bu siyasi otorite Müslümanların Mekke’yi fethetmesine kadar sürmüştür (8/630). Mekke’nin Müslümanların eline geçmesiyle Kâbe “Beytu’-Âlihe” olmaktan çıkmıştır.²¹⁴

2.2.2. Hz. Muhammed Döneminde Ehl-i Beyt

Hz. Muhammed döneminde *Ehl-i Beyt*’e yüklenen anlamları net olarak görebilmek için Kur’an-ı Kerim ve hadislerde konu ile ilgili geçen kavramlara bakmak gerekecektir.²¹⁵

2.2.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Ehl-i Beyt

Kur’an-ı Kerim bazı kelime ve kavramları Arapçadaki sözlük manasını dikkate alarak, daha önce oluşmuş sosyal gerçekliklere uygun şekilde, bazen de kelime ve kavramlara yeni anlamlar yükleyerek kullandığı İslam düşünce ekolleri tarafından kabul görmüş bir husustur.²¹⁶

Kur’an’da *Ehl-i Beyt* kavram ve eş anlamlıları olarak kullanılan kelimelere bakıldığında bu kavramların kapsamına kimlerin girdiği ile ilgili bir açıklama yapılmamıştır. konu ile ilgili farklılıklar içeren yorumlar yapılmıştır.²¹⁷

Ehl-i Beyt kavramı Kur’an’da üç yerde geçmektedir. Tathir ayetinde Hz. Peygamber’in ailesi ile alakalı geçmektedir. “*Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı*

²¹² Kutlu, 102.

²¹³ Fevzi, 399.

²¹⁴ M. Zeki Duman, “Kur’an-ı Kerim’de Ehl-i Beyt”, Marife 4(3), 2004, , s. 41.

²¹⁵ Fevzi, 399-400.

²¹⁶ Kutlu, 99.

²¹⁷ Mesut Okumuş, “Şîî ve Sünnî Müfessirlerin Ehl-i Beyt ile İlgili Bazı Ayetlere Yaklaşımları Üzerine” Marife 4 (3) (2004), s. 211.

verin. Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”²¹⁸ Bu ayetin sibak ve siyak'ı Hz. Peygamber'in hanımlarından bahsettiği için, bu ayette kastedilen kişilerin Hz. Peygamber'in hanımlarının olduğu görülmektedir.²¹⁹

Bir diğer ayette ise Ehl-i Beyt kavramı, Hz. İbrâhim ve onun ev halkı anlamında geçmektedir. “Melekler, “Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şanı yücedir.” dediler.”²²⁰ Diğer bir ayette ise Hz. Musa'nın ailesi (annesi) için kullanılmıştır. “Biz, daha önce onun, süt analarının sütünü emmemesini sağladık. Kız kardeşi, “Size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?” dedi.”²²¹ Bu ayette kastedilen Hz. Musa'nın annesidir. Çünkü daha önceden ona bebeğinin kendisine döndürüleceğinin müjdesi verilmiştir.²²² Bu nedenle takip eden ayette şöyle denilmiştir: “Böylece biz, anasının gözü aydın olsun ve üzülmesin, Allah'ın va'dinin hak olduğunu bilsin diye onu anasına geri döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler.”²²³

Ehl-i Beyt kavramı ile ilgili delil olarak kullanılan Ahzâb 33. ayette geçen “Ey Ehl-i Beyt! Allah ricsi sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak ister.”²²⁴ Ayet lafzındaki açık anlamına karşın, aykırı bir şekilde, siyasi bir istismar aracı olarak kullanılmış ve günümüzde de kullanılmaya devam edilmektedir.²²⁵

Biz burada bu ayet üzerinde durulması gerektiğini düşünerek bununla ilgili bazı bilgiler vermeye çalışacağız.

Ahzâb Suresi hicretin 5. ve 6. yıllarında parçalar halinde indirilip tamamlanmış bir suredir. 28-34. ayetler tamamıyla Rasûlullah'ın hanımlarıyla ilgilidir.²²⁶ Çünkü ayetin öncesine bakıldığında muhatabın Hz. Peygamber'in hanımları olduğu görülmektedir. Nitekim Zemahşerî (ö. 538/1144) konuyla ilgili: “Allah, özel statüleri

²¹⁸ Ahzâb: 33/33.

²¹⁹ Adnan Demircan, “Arap Siyasi Geleneginin Ehl-i Beyt Tamlamasının Kavramlaşma Sürecine Etkisi”, *Marife* 4 (3). 2004, s. 99.

²²⁰ Hud: 11/73.

²²¹ Kasas: 28/12.

²²² Duman, *Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt*, s. 42.

²²³ Kasas: 28/13.

²²⁴ Ahzâb: 33/33.

²²⁵ Kutlu, 99-120.

²²⁶ Duman, *Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt*, s. 44.

gereği Peygamber hanımlarını hem te‘dip hem de tehdîd maksadıyla onlara özgü bir takım şart ve hükümleri de birlikte tebliğ etti.” demiş ve devamında Ahzâb suresinden bazı ayetleri aktarmıştır:²²⁷ “İçinizden kim Allah’a ve Resûlüne itaat eder ve salih bir amel işlerse, ona mükâfatını iki kat veririz. Biz, ona bereketli bir rızık hazırlamışızdır. Ey Peygamber’in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin. Evlerinizde oturun. Önceki Cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamber’in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. Siz evlerinizde okunan Allah’ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah en gizli şeyi bilendir, hakkıyla haberdardır.”²²⁸

Allah Teâlâ bu ayetlerde önce Hz. Peygamber’in hanımlarını uyarıyor ve diyor ki, siz Peygamber’in hanımları olarak hayatınızda ayrıcalıklı bir konumdasınız. Buna karşılık sizden kim bir mümine yakışmayan bir suç işlerse iki katı ceza alır. Sahip olduğunuz statü ve şeref sizin için en büyük nimettir.²²⁹

Kur’an’da “Ehl” kavramının yanı sıra Şîhlerin görüşlerini savunmak için kullandıkları Mübahele ayetini de aşağıda aktaracağız.

a) Aile Fertlerinin Kastedildiği ayetler

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ

“Biz, daha önce onun, sütanalarının sütünü emmemesini sağladık. Kız kardeşi, “Size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?” dedi.”²³⁰

وَأَجْعَلِ لِي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي

“Bana ailemden birini yardımcı yap, Kardeşim Hârûn’u. Onunla gücümü artır. Onu işime ortak et.”²³¹

²²⁷ Zemahşerî, Keşşaf, III, 258.

²²⁸ Ahzâb: 33/31-34.

²²⁹ Duman, Kur’an-ı Kerim’de Ehl-i Beyt, s. 46-47.

²³⁰ Kasas: 28/12.

²³¹ Ta-ha: 20/29-32.

قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

“Melekler, “Allah’ın emrine mi şaşıyorsun? Allah’ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şanı yücedir.” dediler.”²³²

...وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا اللَّهُ يُدْهِبُ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: “Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size mut’a vereyim ve sizi güzelce bırakayım. Eğer Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır. Ey Peygamber’in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa, onun cezası iki kat verilir. Bu, Allah’a göre kolaydır. İçinizden kim Allah’a ve Resûlüne itaat eder ve salih bir amel işlerse, ona mükâfatını iki kat veririz. Biz, ona bereketli bir rızık hazırlamışızdır. Ey Peygamber’in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin. Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. Siz evlerinizde okunan Allah’ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah en gizli şeyi bilendir, hakkıyla haberdardır.”²³³

b). Müminlerin Kastedildiği Ayetler

وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ

“Nûh, Rabbine seslenip şöyle dedi: “Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin va’din elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin. Allah, “Ey Nûh! O, asla senin ailenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı

²³² Hud: 11/73.

²³³ Ahzâb: 33/28-34.

öğütlerim” dedi.”²³⁴ Bu ayette Hz. Nûh’un oğlu iman etmediği için Hz. Nûh’un ev halkı olarak kabul edilmemiştir.

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُونَكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا أَمْرًا تَكَّ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ

“Elçilerimiz Lût’a geldiklerinde, Lût, onlar yüzünden tasalandı, onlar hakkında çaresizlik içine düştü. Elçiler ona, “Korkma, üzülme. Biz, seni ve aileni kurtaracağız. Ancak karın başka. O, geride kalıp helâk edilenlerden olacaktır.”²³⁵ Bu ayette Hz. Lût’un karısı iman etmediği için Hz. Lût’un ev halkından sayılmamıştır.

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَالْإِسْمَاعِيلَ عَلَى الْعَالَمِينَ

“Şüphesiz Allah, Âdem’i, Nûh’u, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”²³⁶

c) Mübahele Ayeti

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ

“Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah’ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım.”²³⁷

Mübahele, hangi taraf yalancı ya da zâlim ise Allah’ın lanet etmesinin bütün kalbiyle istemek ve lanetlemek anlamına gelir.²³⁸ Hicri 9. yılda Necran Hristiyanlarını temsil eden 70 kişilik heyet başlarında liderleri ile birlikte Medine’ye gelerek Hz. Peygamber ile tartıştılar. Hz. Peygamber’in ortaya koyduğu delilleri kabul etmemek için ısrar edince, Hz. Peygamber mübahele teklifinde bulunur. Fakat Necranlı Hristiyanlar düşünmek için süre isterler. Mübaheleyi kendileri için tehlikeli bulup kabul etmediklerini bildirmek üzere Hz. Peygamber’in yanına geldiklerinde baktılar ki, O

²³⁴ Hud: 11/45-46.

²³⁵ Ankebût: 29/33.

²³⁶ Âl-i İmran: 3/33-34.

²³⁷ Âl-i İmran: 3/61.

²³⁸ İbn Manzûr, XI, 72.

Hüseyin'i kucağına almış, Hasan'ın elinden tutmuş, Fatıma ile Ali'yi arkasına almış “*Ben dua edince sizde âmin dersiniz” Diyor.*” Heyet başkanı mübaheleyi kabul etmeyip, cizye vererek İslam hâkimiyeti altında yaşamayı kabul ettiklerini bildirirler. Hz. Peygamber onlara, kendilerine verilen hakları ve yükümlülükleri bildiren bir barış antlaşması yapar.²³⁹ Şiîler Hz. Peygamberin Mübahele için Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i yanına almasını delil olarak göstererek, *Ehl-i Beyt* tabirinin Hz. Ali ve ailesini kapsadığını savunmaktadırlar.²⁴⁰

2.2.2.2. Hadislerde Ehl-İ Beyt

Ehl-i Beyt tabiri çok sayıda hadiste de geçmektedir. Bazı rivayetlerde sahabenin ev halkından bahsederken, çoğunlukla Hz. Peygamber'in ailesinden söz etmektedir.²⁴¹ Hz. Peygamber'in ailesi ile ilgili hadislerin bir kısmında sahabeye Kur'an ve *Ehl-i Beyt* olmak üzere iki değerli kaynak bıraktığını, onlara karşı dikkatli olmalarını istemiştir.²⁴² Burada *Ehl-i Beyt* ile ilgili geçen hadislerden bazılarını aktarmaya çalışacağız.

Hem Ehl-i Sünnet hem de Şiîler için önemli bir yer tutan Sekaleyn hadisinin birçok versiyonu vardır.²⁴³

Müslim- Züheyr b. Harb (ö.234/848)⁸ ve Şüca' b. Mahled (ö.235/849) ile birlikte İbn Uleyye (ö.193/809)'den nakledilmektedir. Züheyr şöyle der: Bize İsmail b. İbrahim nakletti. (İbrahim de) bana Ebu Hayyan (ö.145/762) nakletti. (Ebu Hayyan da) bana Yezid b. Hayyan nakletti. Yezid şöyle dedi: Ben ve Husayn b. Sebre ve Ömer b. Müslim, Zeyd b. Erkam (ö.68/687)'a gittik. Onun yanına oturduğumuzda Husayn ona “Ey Zeyd! Çok hayra nail oldun; Resûlullah ile görüştün, Onun hadisini dinledin, Onunla birlikte savaşa katıldın, Onun arkasında namaz kıldın, böylece birçok hayra nail oldun. “Ey Zeyd! Resûlullah'tan işittiklerinden bize hadis rivayet et. “Bunun üzerine Zeyd “Ey kardeşimin oğlu! Vallahi, yaşlandım, zamanım da geldi, Resûlullah'tan ezberlemiş olduğum şeylerin bazısını unuttum. Bu sebeple size söylediğim şeyleri kabul edin, rivayet edemediğim şeylerden dolayı da beni mükellef tutmayın” dedi. Ve sonra sözüne şöyle devam etti: “Bir gün, Mekke ile Medine arasında Hum denilen yerdeki

²³⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye*, XI, 148.

²⁴⁰ Tabersî, *Mecmau'l-Beyan*, II, 99-100.

²⁴¹ Örnek için Bkz., Buharî, Savm: 30.; Tirmizî, Edahî: 10.; İbn Mace, Mukaddime: 11,16.

²⁴² Müslim, Fezâilü's-Sahabe: 36.; İbn Hanbel, el-Müsned: V.181.; Tirmizî, Menâkıb: 31.

²⁴³ Adem Dölek, “Sekaleyn Hadisi Değerlendirmesi”, *Marife* 4 (3) 2004, s. 149-173.

suyun yanında Rasûlullah aramızda hitap etmek üzere kalktı ve Allah’a hamd ve senada bulundu, nasihat etti ve hatırlatmada bulundu, sonra da şöyle buyurdu: “Bundan sonra: - *Ey insanlar! Dikkat edin! Ben de bir beşerim, Rabbimin elçisinin gelmesi ve benim de icabet edeceğim vakit yaklaşıyor. Ve ben size sekâleyni bırakıyorum. Onlardan ilki Allah'ın kitabı Kur'an'dır ki, onda hidayet ve nur vardır. Allah'ın kitabını alın ve ona sımsıkı sarılın.*”. Böylece Hz. Peygamber Allah’ın kitabına teşvik etti ve gönülleri ona rağbetlendirdi. Sonra da şöyle buyurdu: “*Ve Ehl-i Beytim; Ehl-i Beytim konusunda size Allah'ı hatırlatıyorum, Ehl-i Beytim konusunda size Allah'ı hatırlatıyorum, Ehl-i Beytim konusunda size Allah'ı hatırlatıyorum.*” Bunun üzerine Husayn, Zeyd’e “Peygamber’in Ehl-i Beyt’i kimdir? Ey Zeyd! O’nun hanımları da Ehl-i Beyt’ten değil mi?” diye sordu. Zeyd de: “Peygamber’in hanımları da Ehl-i Beyt’indendir, fakat onun asıl Ehl-i Beyt’i, kendisinden sonra sadaka kendilerine haram kılınan kimselerdir.” dedi. Husayn da “Onlar kimlerdir?” diye sordu. Zeyd de: “Onlar; Ali’nin âli, Akilin âli, Ca’fer’in âli ve Abbas’ın âlidir.” dedi. Husayn: “Bunların hepsi kendilerine sadaka haram kılınmış olanlar mı?” diye sordu. Zeyd de: “Evet” dedi.²⁴⁴

Bazı hadislerde “Kur’an ve *Ehl-i Beyt*’im” ifadeleri geçerken, bazı hadislerde ise “Kur’an ve Sünnet” olarak geçmektedir. Sekaleyn hadisinin Gadir-i Hum’da zikredildiğine dair rivayetler olduğu gibi, veda haccı esnasında söylendiği yönünde de rivayetlerde vardır.²⁴⁵

Enes b. Malik’ten nakledilen bir rivayete göre Ahzab 33. ayeti indiği zaman Rasûlullah, sabah namazına giderken altı aya yakın bir süre, Fatıma’nın kapısına giderek “Namaz’a ey *Ehl-i Beyt*!” “*Allah günahlarınızı giderip, sizi tertemiz yapmak istiyor.*” şeklinde hitap ediyordu.²⁴⁶

Hz. Aişe: “*Resûlullah, üzerinde siyah (yünden) nakışlı bir kumaş olduğu halde sabahleyin (evden) çıktı. O sırada Hasan geldi, onu örtünün altına aldı. Sonra Hüseyin geldi onu da aldı. Sonra Fâtıma geldi, onu da aldı. Sonra Ali geldi onu da örtünün altına soktu. Sonra da: “Ey Ehl-i Beyt Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor.”*”²⁴⁷ buyurdu.”²⁴⁸

²⁴⁴ Müslim, Fezâilü’s-Sahabe: 36.

²⁴⁵ Bkz.: Tirmizî, Menâkıb: 31.

²⁴⁶ Tirmizî, Tefsir Sureti’l-Ahzab: (8) 3206.

²⁴⁷ Ahzab: 33/33.

Ümmü Seleme aktarıyor: “Ben, Resûlullah’ın evinin kapısında iken şu ayet nazil oldu: “... Ey Peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor (Ahzâb, 33/33). Evde “Resûlullah, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin vardı. Onlara bir örtü bürüdü ve: “Allahım, işte bunlar benim Ehl-i Beytimdir, bunlardan günahı gider ve bunları kirlerden tertemiz kıl!” buyurdu. Ben atılıp: “Ey Allah’ın Resûlu! Ben Ehl-i Beyt’ten değil miyim?” dedim. Bana: “Sen (yerinde dur, sen zaten) hayırdasın” diye cevap verdi.”²⁴⁹

“Ümmü Seleme şöyle dedi: Hz. Peygamber evde olduğu bir sırada Fatıma yemek dolu bir kap ile geldi ve Peygamberin yanına girdi. Hz. Peygamber, “Bana kocanı ve çocuklarını çağır” dedi. Fatıma, Ali, Hasan ve Hüseyin birlikte içeri girdiler ve oturdular. Bu yemekten yediler. Hz. Peygamber onlarla birlikte altlarında kısa-i hayberi olan yatağında bulunmaktaydılar. Ümmü Seleme şöyle dedi: Ben de oradaydım. Allah “Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” ayetini indirdi. Resûlullah onları abasının altına aldı ve ellerini çıkarıp semaya çevirdi ve şöyle dedi: “Bunlar benim Ehl-i Beytimdir ve seçkinlerimdir. Allah’ım, onlardan kiri gider ve onları tertemiz kıl.” Hz. Peygamber bunu tekrar etti. Ümmü Seleme şöyle dedi: “Başımı kaldırıp “ben de sizinle beraber miyim ey Allah’ın Resulü dedim. O, “sen hayır üzerindesin” buyurdu.”²⁵⁰

“Allah Resûlu (s.a.v) eliyle Kâbe’nin kapısını tuttuğu hâlde şöyle buyurdu: Bilin ki! Benim Ehl-i Beyt’imin misali, Nûh’un gemisi misalidir. Kim ona binerse, kurtuluşa erer ve kim ondan uzaklaşırsa, helak olur.”²⁵¹

Biz burada Ehl-i Beyt kavramı ve Ehl-i Beyt’e mensup kişilerle ilgili hadislerden bir kısmını aktarmaya çalışacağız:

“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber Muhammed’e salât ederler. Ey inananlar! Siz de O’nu övün, O’na salât ve selam getirin.”²⁵² Bu ayet nazil olunca,

²⁴⁸ Müslim, Fedâilu’s-Sahâbe: 61, 2424.

²⁴⁹ Tirmizi, Menakıb: 54, (3870).

²⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned: I, 133; Tirmizî, Menakıb: 31.

²⁵¹ Taberânî Ebû’l-Kâsım Müsnidü’d-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, (ö. 360/971) el-Mu’cemu’s-Sağir, Beyrut 1983, I, 139.

²⁵² Ahzab: 33/56.

*Ashâb, Hz. Peygamber'e gelerek: "Ya Resûlullah, sana nasıl salât edelim?" diye sorarlar. Peygamber'de: "Ey Allah'ım, İbrahim'e ve Al-i İbrahim'e salât ettiğin gibi, Muhammed'e ve Al-i Muhammed'e salât et. Sen Hamid'sin, Mecid'sin deyin." buyurmuştur.*²⁵³

*"Sizi nimetleriyle rızıklandırdığından dolayı Allah'ı seviniz. Allah'ı sevdiğinizden dolayı beni, beni sevdiğinizden dolayı da Ehl-i Beyt'imi seviniz."*²⁵⁴

*"Yemen seferi dönüşü Hz. Ali'yi Resûlullah'a şikâyet etmişlerdi. Hz. Peygamber: "Bana eziyet ettiniz" dedi. Onlar: "sana eziyet etmekten Allah'a sığınırız" deyince, "kim Ali'ye eziyet ederse, bana eziyet etmiş olur" buyurdu.*²⁵⁵

*"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, biz Ehl-i Beyt'e, ancak cehenneme girecek olanlar buğzeder."*²⁵⁶

*"Kıyamet Günü'nde ilk olarak Ehl-i Beytim'e şefaate edeceğim. Ondan sonra yakınlarıma ve Kureyş'e, sonra Ensar'a sonra Yemen ehlinde iman edenlere, sonra diğer Araplara, sonra da Arap olmayanlara. Kime önce şefaate etmişsem o daha faziletlidir."*²⁵⁷

*"Kim beni, Hasan ve Hüseyin'i, onların annesini ve babasını severse kıyamet gününde ben onunla birlikte olurum."*²⁵⁸

*"...Benden sonra nice ihtilaflar olacak. Öyle ise size sünnetimi ve hidayet üzere olan Hülefa-i Raşidin'in sünnetini hatırlatırım, bunlara uyun ve dört elle sarılın. Sonradan çıkarılan şeylere karşı da son derece dikkatli ve uyanık olun. Zira (sünnette bulunana zıt olarak) her yeni çıkarılan şey bir bid'attır, her bid'at de dalalettir, sapıklıktır."*²⁵⁹

²⁵³ Müslim, Salât: 65, 66.

²⁵⁴ Nisâbü'rî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah Hâkim (ö. 405/1014), el-Müstedrek ale's-Sahihayn fî'l-hadis, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Haydarâbâd 1915, III, 150.

²⁵⁵ İbn Hanbel, Müsned: 3, 483.

²⁵⁶ Hâkim, Müstedrek: 4, 252.

²⁵⁷ İbn Hanbel, Müsnedü Ehli'l-Beyt: 7.

²⁵⁸ Tirmizi, Menakıb: 21

²⁵⁹ Ebû Davûd, Sünnet: 5; Tirmizî, İlim: 16; İbn Mâce, Mukaddime: 6.

Hız. Peygamber'in Hız. Hasan için şöyle dediği rivayet edilir: “*Benim bu oğlum seyyiddir ve Allah kendisi sebebiyle Müslümanlardan büyük iki topluluğu barıştıracaaktır.*”²⁶⁰

Şii âlimlerden et-Tabersî, *Ehl-i Beyt*'in faziletlerini sayarken, Hız. Ebu Bekir ile Hız. Ali arasında geçen bir diyalogu aktarmıştır: “*Allah'a ant olsun ki, Ey Ebu Bekir! Hız. Peygamber, mübâhelede yanına beni, eşimi ve oğullarımı mı yoldaş aldı, yoksa seni, eşini ve oğullarını mı?*” “*Seni, eşini ve oğullarını*” dedi.²⁶¹

2.2.3. Emeviler Döneminde Ehl-i Beyt

Emeviler, Halifelik kendilerine geçtikten sonra veliahtlık kurumunu ortaya koymaları birçok kesim tarafından eleştirilmelerine sebep olmuştur. Bu eleştirilere karşılık Emeviler iktidarlarını meşrulaştırmak için büyük çabalar sarf etmişlerdir. Emeviler Hız. Osman'ın kanını talep etmeyi hilafeti elde etme konusunda bir araç olarak kullanmışlardır. Hilafetin kendi hakları olduğunu iddia eden Emeviler, hilafetin kendi akrabaları olan *Ehl-i Beyt*'e mensup Hız. Osman'dan geçtiğini söylemişlerdir. Hız. Osman'ın şura ile halife olduğunu ve mazlum bir şekilde katledildiğini ifade etmişlerdir.²⁶²

Hız. Peygamberin vefatından sonra tartışmalara sebep olan halifelik meselesi, Muaviye'nin kendisinden sonra oğlu Yezid'i halife ilan etmesinden sonra yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde Hız. Peygambere yakınlık halifelik için en önemli kıstas olarak kabul görmüştür. Bu nedenle Hız. Peygamberin akrabalarının kimlerden olduğu ile ilgili muhataplar yeni arayışlara başlamıştır. Bu doğrultuda *Ehl-i Beyt*'in kimlerden olduğu sorusu ile karşı karşıya kalınmıştır.²⁶³ Emeviler, bütün Kureys'i *Ehl-i Beyt*'e dahil ederek, kendilerinin de *Ehl-i Beyt*'ten olduğunu iddia etmişlerdir.²⁶⁴

Emeviler, şam halkına kendilerini *Ehl-i Beyt*'e mensup olarak tanıtmışlardır. Bu mirasın kendilerine ait olduğunu dolayısıyla buna kimsenin sahip olma hakkının olmadığını savunmuşlardır. Nitekim Abbâsiler başa geldiğinde şam halkı Ebû'l-

²⁶⁰ Buharî, Sulh: 9; Ebû Davud, Sünnet: 12; Tirmizî, Menakıb: 30.

²⁶¹ Tabersî, *el- İhticac*, I, 118.

²⁶² Muhammed Âbid el-Câbirî, *İslam'da Siyasal Akıl*, (Çev.: Vecdi Akyüz), Kitapevi, İstanbul 1997, s. 589-595.

²⁶³ Karabiber, 98.

²⁶⁴ Taberî, *Tarih*, II, 319.

Abbas'a, Abbâsîler başa gelinceye kadar Emevîler dışında Hz. Peygamber'in varisinin olduğundan haberlerinin olmadığını söylemişlerdir.²⁶⁵

Muaviye döneminde Haşimî *Ehl-i Beyt*'i ile herhangi bir sorun yaşanmamıştı.²⁶⁶ Ancak Muaviye'nin oğlu Yezid (ö. 64/683)'i veliaht ilan etmesi ile Emevîlere karşı ilk başkaldırı, Hz. Hüseyin'in önderliğinde gerçekleşmiştir.²⁶⁷ Yezid, devletin başına geçince, Hz. Ali taraftarları Kufe'de toplanarak, Hz. Hüseyin'e mektup yazmış ve onu Kufe'ye davet etmişlerdir. Şayet o gelirse kendisine biat edeceklerini ve Yezid'e karşı kendisini destekleyeceklerinin sözünü vermişlerdi.²⁶⁸ Hz. Hüseyin Yezid'e biat etmemiş ve Hz. Ali'nin çocukları arasında Yezid'e isyan eden ilk kişi olmuştur. O, Yezid'in halifelîğe ehil olmadığı kanantini taşımıştır.²⁶⁹

Hz. Hüseyin Yezid'e biat konusundaki baskılardan dolayı *ehl-i beyt*'ini de yanına alarak Medine'den Mekke'ye gitmiştir.²⁷⁰ Hz. Hüseyin Mekke'ye hareket etmeden önce kardeşi Muhammed b. el-Hanefiyye'ye, Yezid'e biat etmemesinin sebebini şöyle açıklamıştır: "... Ben şımarıklığımdan, bozguncu ve zâlim olarak ortaya çıkmış değilim. Dedem Muhammed'in ümmetinin felahını ve iyiliğini talep maksadıyla ortaya atıldım. İyiliği emretmek ve kötülükten nehy etmek istiyorum. Dedem, babam ve Hulefa-i Raşid'in yolunda yürüyorum..."²⁷¹

Gelen davet mektupları üzerine Müslim b. Akil'i Kufe'ye gönderen Hz. Hüseyin, olumlu haberler gelmesi üzerine kendisi de Kufe'ye gitmeye karar vermiştir.²⁷² Abdullah b. Abbas Hz. Hüseyin'in Kufe'ye gitmesine engel olmak istemişse de başarılı olamamıştır.²⁷³

Hz. Hüseyin'in Müslim b. Akil'i Kufe'ye gönderdiğini öğrenen Yezid,²⁷⁴ Haşimî *Ehl-i Beyt*'ine sert davranışlarıyla bilinen Ubeydullah b. Ziyad'ı Kufe'ye vali

²⁶⁵ Belâzûrî, II, 180.

²⁶⁶ Karabiber, 105.

²⁶⁷ Karabiber, 101.

²⁶⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye*, VIII, 151-152.

²⁶⁹ Karabiber, 106.

²⁷⁰ Taberî, *Tarih*, V, 341.

²⁷¹ Taberî, *Tarih*, V, 345.

²⁷² Belâzûrî, II, 463.

²⁷³ Taberî, *Tarih*, V, 387.

²⁷⁴ Taberî, *Tarih*, V, 356.

olarak atamıştır.²⁷⁵ Ubeydullah b. Ziyad, atandıktan sonra yaptığı araştırmalar sonucu Müslim b. Akil'i bulmuş ve onu öldürmüştür.²⁷⁶

Ubeydullah b. Ziyad Hz. Hüseyin'e doğru Hurr komutasında öncü bir birlik göndermiştir. Hurr, Ubeydullah b. Ziyad'ın emrine uyararak, Hz. Hüseyin'in susuz bir yer olan Kerbela'da karargâh kurmasına izin vermiştir.²⁷⁷

Ubeydullah b. Ziyad daha sonra Ömer b. Sa'd komutasındaki orduyu bölgeye göndermiştir. Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'den Yezid'e biat etmesini istemiş, teklif kabul edilmeyince Ubeydullah b. Ziyad'ın emri gereği Hz. Hüseyin ve taraftarlarının su ile bağlantısını kesmiştir. Ubeydullah b. Ziyad, Şemir b. Zü'l-Cevşen ve Ömer b. Sa'd'a gönderdiği mektupta teslim olmamaları durumunda Hz. Hüseyin ve taraftarlarının öldürülmesini emretmiştir.²⁷⁸

İnsanların zihninde derin etki bırakan Kerbela olayının sonucunda Hz. Hüseyin ve taraftarlarında yaklaşık 70 kişi öldürülmüştür.²⁷⁹ Rivayetlerde Hz. Hüseyin öldürüldükten sonra başının kesilerek Yezid'e götürüldüğü bilgisi yer almaktadır.²⁸⁰ Hz. Hüseyin'in cesedinin atlarla çiğnendiği, eşyalarının yağmalandığı ve hanımlarının parmaklarındaki yüzüklerin dahi alındığı rivayet edilmiştir.²⁸¹

Hz. Hüseyin'i biat etmek için davet eden kufeliler, Hz. Hüseyin öldürüldüğünde herhangi bir müdahalede bulunmamışlardı. Olay gerçekleştikten sonra büyük bir pişmanlık duyan bir grup kufeli intikam yemini içmişlerdi. Süleyman b. Surad'ın başkanlığında Irak'ta gizlice harekete geçen bu grup Kufe dışındaki Hz. Ali taraftarlarına da mektuplar göndererek onları yanlarına çağırılmışlardı.²⁸² *Tevvabûn* olarak adlandırılan bu ordu ile Kufe valisi Ubeydullah b. Ziyad'ın gönderdiği Husayn b. Numeyr komutasında ordu arasında meydana gelen savaş, *Tevvabûn* mensubu birçok kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır.²⁸³

²⁷⁵ Belâzûrî, II, 77; Taberî, *Tarih*, V, 357.

²⁷⁶ Taberî, *Tarih*, V, 378-379.

²⁷⁷ Taberî, *Tarih*, V, 403.

²⁷⁸ Taberî, *Tarih*, V, 389.

²⁷⁹ Taberî, *Tarih*, V, 468.

²⁸⁰ Taberî, *Tarih*, V, 568.

²⁸¹ Taberî, *Tarih*, V, 455.

²⁸² Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi (Emeviler Dönemi)*, Ensar Kitap, İstanbul 2012, III, 107-109.

²⁸³ İbn Kesir, *el-Bidaye*, VIII, 251.

Tevvabun hareketinden sonra *Ehl-i Beyt*'in haklarını savunmak ve Hz. Hüseyin'in intikamını almak amacıyla gerçekleşen ikinci isyan Muhtar es-Sekafi önderliğinde gerçekleşmiştir. Hz. Ali taraftarları arasında ilgi gören Muhtar el-Sekafi²⁸⁴ ordusuyla Kufe'nin üzerine yürümüş, çıkan çatışmalar sonucun şehrin kontrolünü ele geçirmiştir.²⁸⁵ Muhtar es-Sekafi, Kufe'yi tamamen ele geçirdikten sonra Hz. Hüseyin'i öldüren ordunun komutanları olan Ömer b. Sa'd ve Şemir b. Zü'l-Cevşen'i öldürmüştür. Muhtar es-Sekafi'nin daha sonra Şam'a doğru gönderdiği ordular, Şam ordusunu yenilgiye uğratmış Ubeydullah b. Ziyad başta olmak üzere birçok komutanı öldürmüşlerdir (686).²⁸⁶

Muhtar es-Sekafi bu başarıları sonrasında, Mekke'de kendini halife ilan eden Abdullah b. Zübeyr, Muhtar es-Sekafi'yi kendisi için tehlike olarak görmeye başlamış ve Kufe'ye ordu göndermiştir. Abdullah b. Zübeyr'in gönderdiği ordular Muhtar es-Sekafi'yi zor durumda bırakmıştır. Uzun süren muhasaranın ardından Muhtar es-Sekafi ve adamları öldürülmüştür (67/687).²⁸⁷

Emevî soyundan Ömer b. Abdülaziz, kısa süreli halifelik döneminde toplumsal barışı sağlamaya çalışmıştır. O kendisinden önceki Emevî halifelerinin aksine *Ehl-i Beyt*'e iyi muamele de bulunmuştur. O, hutbelerde Hz. Ali'ye hakaret edilmesini ve ona lanet okunmasını yasaklamıştır. Halife, Mervan'ın çocukları tarafından işlenen *Fedek* arazilerini Hz. Ali'nin çocuklarına vermiştir. Halifenin *Ehl-i Beyt*'e karşı bu tutumu, *Ehl-i Beyt* mensubu kişilerin devlete karşı kırılganlıklarını bir nebze olsun azaltmıştır.²⁸⁸

Emevî halifesi Velid b. Yezid (126-744) döneminde, *Ehl-i Beyt*'ten olan Yahya b. Zeyd b. Ali, önce isyan etmeye zorlanmış daha sonra da öldürülmüştür. Bu olay *Ehl-i Beyt* mensuplarının devlete karşı tekrar düşmanlık beslemelerine sebep olmuştur.²⁸⁹

2.2.4. Abbasîler Döneminde Ehl-i Beyt

Emevîler devletinin yıkılmasından sonra yerine geçen Abbâsîler devletinin kurulduğu, 750 yılı hem İslam tarihi hem de dünya tarihi açısından önemli bir dönüm

²⁸⁴ Apak, III, 112.

²⁸⁵ Taberî, *Tarih*, VI, 25-34; İbn Kesir, *el-Bidaye*, VIII, 265-268.

²⁸⁶ Taberî, *Tarih*, VI, 81-93; İbn Kesir, *el-Bidaye*, VIII, 281-283.

²⁸⁷ Taberî, *Tarih*, VI, 93; İbn Kesir, *el-Bidaye*, VIII, 287-289.

²⁸⁸ İbn Esir, İzzeddin Eb'u-Hasen Ali b. Muhammed (630/1233), *el-Kâmil fi't-Tarih*, Beyrut 1997, IV, 154, 164.

²⁸⁹ Taberî, *Tarih*, VII, 228-231; İbn Kesir, *el-Bidaye*, X, 8-11.

noktası olmuştur. Abbâsî hareketi Hz. Peygamber'in amcası Abbâs'ın torunlarından Muhammed b. Ali liderliğinde yaklaşık 32 yıl sürmüş ve Abbâsîlerin iktidarı ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır.²⁹⁰ “Resulullah'ın *Ehl-i Beyt*'i etrafında toplanmak” sloganı ile faaliyetlerde bulunan²⁹¹ Abbâsîler iktidarı ele geçirdiklerinde “*Ehl-i Beyt*” kavramının temel düşüncesi, Alioğullarını ifade eden bir özelliğe sahip olmuştur. Ancak Emevîlere karşı verilen mücadeleden dolayı Ali taraftarları arasında Hz. Fatıma'nın ve torunlarının konumu henüz netlik kazanmamıştı.²⁹²

Abbâsîler kendilerini hem İslam'dan önce hem de İslam'dan sonra “Hakku'l-Hürme” ve “Beyt” olarak isimlendirilen Kâbe'deki dini vazifeleri (Sikâye-Rifâde) nedeniyle kendilerini *Ehl-i Beyt* olarak görmüşlerdir. Buna ek olarak Abbâs, Hz. Muhammed'in amcasıydı ve Hz. Muhammed'in vefatı esnasında yanında bulunmaktaydı. Ancak Ali evlâdı onları *Talibiyyîn* olarak adlandırmış, *Ehl-i Beyt* olabilmek için Hz. Fatıma'nın soyundan gelmenin şart olduğunu savunmuşlardır.²⁹³

Abbâsîler iktidara gelince Hz. Ali'nin Hz. Fatıma'dan olmayan oğlu Muhammed el-Hanefiyye ve çocuklarının da Hasan ve Hüseyin kadar aileyi temsil için hak sahibi idi. Bundan sonraki süreçte *Ehl-i Beyt* kavramı değişime uğradı. Şia'nın “kutsal beş” düşüncesine karşı Abbâsîler, Hz. Peygamber'in amcası Abbâs'ı da içine alarak *Ehl-i Beyt* kavramının çerçevesini genişletmişlerdir. Şia Hz. Fatıma'yı ön plana çıkararak Hz. Ali'nin oğlu Muhammed el-Hanefiyye'yi devre dışı bırakıp Abbâsîlerin meşruiyet iddialarını çürütmeye çalışırken, Abbâsîler ise bir kadının soyu nereden gelirse gelsin, kadınların nesebin kaynağı olamayacağını, babanın olmadığı durumlarda amcanın onun yerini tutacağını savunmuşlardır.²⁹⁴ Abbâsîler, *Ehl-i Beyt*'in Abbâs ve torunlarından başka kimse olmadığını savunmaya başlamışlardır. Bunu savunurken bazen Şîî rivayetlerde yer alan bazı kelimeleri değiştirerek Abbâsî şeklinde sunmaya başlamışlardır. Örnek olarak şu rivayeti verebiliriz; “Peygamber Abbâs ve oğullarına gelerek şöyle dedi: ‘*Bana yaklaşın*’. Onlar birbiriyle itişip kalkıştılar. Sonra Hz. Peygamber onları cübbesinin içine alarak şöyle buyurdu: “*Ey Allah'ım! Bu benim*

²⁹⁰ Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi (Abbâsîler Dönemi)*, Ensar Kitap, İstanbul 2012, IV, 17.

²⁹¹ Apak, IV, 82.

²⁹² Moshe Sharon, “*Ehl-i Beyt –Ev Halkı–*”, (Çev.: Cem Zorlu), *Marife* 4 (3), 2004, s. 344.

²⁹³ Fevzi, 400-401.

²⁹⁴ Sharon, 344-345.

amcam ve babamın kardeşidir. Bunlar benim ailemdir (Ehl-i Beyt). Benim onları cübbemle (örtüp) koruduğum gibi sende onları cehennemde koru."²⁹⁵

Ebu'l-Abbâs (ö. 136/754)'tan Abbâsî devletinin ikinci halifesi olan Mansûr (ö. 158/775), iktidara gelince Hz. Ali evlâdı taraftarlarından çekiniyordu. Ali evlâdı ve taraftarlarının ihtilalde büyük payı olmasına rağmen bu çekincelerden dolayı yönetimden uzak tutuluyorlardı.²⁹⁶ Halife Mansûr, Hz. Hasan'ın soyundan olan Muhammed b. Abdullah'ın yönetim için bir tehlike olduğunu düşünüyordu. Bunun için Hz. Ali evlâdına baskı kuruyor, Halife Mansûr'un emri ile Ali evlâdı tutuklanıyordu. Baskılar ve tutuklanmalar sebebiyle Muhammed b. Abdullah Medine'yi terk etmek zorunda kalmıştır.²⁹⁷ Muhammed b. Abdullah, ülkenin her tarafında aranmaya başlanınca Ali evlâdı isyan etmek zorunda kalmıştır (145/762). İsyan sonucu Muhammed b. Abdullah kısa bir süre içerisinde Medine'de biat almaya başlamıştır.²⁹⁸

Halife Mansûr Muhammed b. Abdullah ve taraftarlarının üzerine İsa b. Musa komutanlığındaki orduyu göndermişti. Muhammed b. Abdullah Medine'nin etrafına hendek kazıp gelen orduyu durdurmaya çalışmış, ancak başarılı olamamıştı. Hendeklerin aşılmasından sonra meydana gelen savaşta Muhammed b. Abdullah öldürülmüştür (145/762).²⁹⁹

Halife Me'mûn (ö. 218/833) döneminde *Ehl-i Beyt*'e mensup Ca'fer-i Sadık'ın oğlu Muhammed b. İbrahim, Mekke'de isyan etmiş ve halktan kendisi adına biat almaya başlamıştır. Halife Me'mûn Mekke'ye bir ordu göndermiş, çıkan çarpışmalar sonucunda Muhammed b. İbrahim taraftarları yenilgiye uğratılmıştır. Muhammed b. İbrahim ise tutuklanarak Halife Me'mûn'un Huzuruna götürülmüş, Muhammed b. İbrahim Halife Me'mûn' tarafından bağışlanmıştır.³⁰⁰

Abbâsî halifelerinden el-Muntâsır-Billah, Ali evlâdına iyi davranmış, Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ın kabirlerini ziyarete açmıştır. Fedek arazisini Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in evlâdına geri vermiştir.³⁰¹

²⁹⁵ Belâzûrî, III, 5.

²⁹⁶ Apak, IV, 82.

²⁹⁷ İbn Esir, IV, 370-372.

²⁹⁸ İbn Esir, IV, 373-376; İbn Kesir, *el-Bidaye*, X, 80-82.

²⁹⁹ Taberî, *Tarih*, VII, 83; İbn Kesir, *el-Bidaye*, X, 86.

³⁰⁰ İbn Esir, IV, 177-178.

³⁰¹ İbn Esir, VII, 116.

Halife el-Muntâsır-Billah döneminde, Hz. Hüseyin'in torunlarından Yahya b. Ömer, maddi sıkıntılarını öne sürerek Kufe'de isyan etti (250/864). Yahya b. Zeyd, Kufe'deki Beytulmal'de bulunan malların tamamını el geçirdi. O, Kufe'de hapisanelerdeki bütün mahkûmları serbest bıraktı.³⁰² Yahya b. Zeyd'in ordusu ile Abdurrahman b. Hattâb'ın komutasındaki halife ordusu arasındaki savaşta Yahya b. Zeyd'in ordusu galip geldi.³⁰³ Bu yenilgiden sonra Hüseyin b. İsmail komutasındaki halife ordusu Yahya b. Ömer'in üzerine yürüdü, çıkan savaşta Yahya b. Ömer komutasındaki ordu yenilgiye uğradı ve Yahya b. Zeyd öldürüldü (250/864).³⁰⁴

Yahya b. Ömer isyanından sonra Hz. Hasan'ın torunlarından Hasan b. Zeyd İsyan etti (250/864). İsyan sebebi olarak Halifenin Taberistan topraklarının bir bölümünü Muhammed b. Abdullah'a verilmesi olarak gösterilmiştir.³⁰⁵ Bölgesel yönetimde hoşnut olmayan Taberistanlılar, o dönemde Taberistan'da oturan Tâlibîlerden Muhammed b. İbrahim'e biat etmek istemiş, ancak o, bu teklife sıcak bakmamış, bu işe Hasan b. Zeyd'in daha layık olduğunu belirtmiştir. Yapılan teklifi Hasan b. Zeyd kabul etmiş ve bölge halkı kendisine biat etmiştir.³⁰⁶ Biatten sonra Hasan b. Zeyd Taberistan şehirlerinde Âmül'e girmiş, haraç toplamış ve karşısına çıkan kuvvetleri dağıtmıştır. Taberistan'ın kontrolünü tamamen ele geçiren Hasan b. Zeyd daha sonra Rey şehrine yönelmiş ve orayı da ele geçirmiştir. O, Rey'de kendisine vekil olarak *Ehl-i Beyt*'ten Muhammed b. Ca'fer'i bırakmıştır.³⁰⁷

Rey üzerine gönderilen Abbâsî kuvvetleri Rey'i ele geçirip, Muhammed b. Ca'fer'i esir aldı. Bunun üzerine Hasan b. Zeyd Rey üzerine büyük bir kuvvet gönderdi, çıkan savaşta galip geldi.³⁰⁸ 251/865 senesinde Hasan b. Zeyd üzerine gönderilen Abbâsî kuvvetleri, Hasan b. Zeyd'in adamlarından 300'den fazla kişiyi öldürerek, Hasan b. Zeyd'i mağlup etti.³⁰⁹

Halife el-Mu'temid (ö. 279/892) döneminde Ali b. Zeyd el-Alevî et-Tâlibî 256/870 senesinde Kufe'yi ele geçirerek isyan etti, üzerine gönderilen güçlü halife

³⁰² Taberî, *Tarih*, IX, 226; İbn Kesir, *el-Bidaye*, XI, 5; İbn Esir, VII, 126.

³⁰³ Taberî, *Tarih*, IX, 268; İbn Kesir, *el-Bidaye*, XI, 5; İbn Esir, VII, 127.

³⁰⁴ Taberî, *Tarih*, IX, 268-269.

³⁰⁵ Taberî, *Tarih*, IX, 271.

³⁰⁶ Taberî, *Tarih*, IX, 273.

³⁰⁷ Taberî, *Tarih*, IX, 275.

³⁰⁸ Taberî, *Tarih*, IX, 275.

³⁰⁹ Taberî, *Tarih*, IX, 367; İbn Esir, VII, 163.

ordularını yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Halife el-Mu‘temid, Keycûr et-Türkî komutasındaki orduyu isyancıların üzerine gönderen et-Türkî, Ali b. Zey’in teslim olmasını istedi. Ancak Ali b. Zeyd şartlar ileri sürünce anlaşma sağlanamadı. Şehri terkeden Ali b. Zeyd Kadisiyye’de karargâh kurdu. Bunun haberini alan et-Türkî, Ali b. Zeyd’in üzerine yürüyerek onu mağlup edip, isyana son verdi.³¹⁰

2.3. MÜFESSİRLERİN EHL-İ BEYT İLE İLGİLİ AYETLER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

İslam tarihi boyunca İmâmiyye Şiîlerinin de aralarında yer aldığı birçok mezhep mensubu *Ehl-i Beyt* kavramına kendi ideolojilerine göre anlam yüklemişlerdir.³¹¹ Ancak bu kavrama anlam verilirken Kur’an ışığından hareket edilmesi önemlidir. Nitekim Kur’an-ı Kerim bu kavrama soy ile değil, iman özelliğini esas alarak anlam yüklemektedir. Bunun en açık örneği Hz. Nûh ile Allah arasındaki diyalogda görebilmekteyiz. “*Nûh, Rabbine seslenip şöyle dedi: “Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin va’din elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin. Allah, “Ey Nûh! O, asla senin ailenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim” dedi.*”³¹²

Müfessirlerin yorumlarına geçmeden önce söz konusu ayetleri burada bir kez daha vermenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

“*Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: “Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size mut’a vereyim ve sizi güzelce bırakayım. Eğer Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır. Ey Peygamber’in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa, onun cezası iki kat verilir. Bu, Allah’a göre kolaydır. İçinizden kim Allah’a ve Resûlune itaat eder ve salih bir amel işlerse, ona mükâfatını iki kat veririz. Biz, ona bereketli bir rızık hazırlamışızdır. Ey Peygamber’in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan*

³¹⁰ Taberî, *Tarih*, IX, 474; İbn Kesir, *el-Bidaye*, XI, 24; İbn Esir, VII, 239-240.

³¹¹ Kutlu, 103.

³¹² Hud: 11/45-46.

kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin. Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlune itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. Siz evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah en gizli şeyi bilendir, hakkıyla haberdardır."³¹³

"İşte bu, Allah'ın, inanıp salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir. De ki: "Ben buna (yaptığım tebliğ görevine) karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum." Kim güzel bir iş yaparsa, onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, şükriün karşılığını verendir."³¹⁴

2.3.1. Ehl-i Sünnet Müfessirlerinin Görüşleri

Ahzab 33. ayet rivayetlere göre hicretin 6. yılında inmiştir. Hz. Fatıma, Hz. Ali ile hicretten iki yıl sonra evlenmiştir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ise bu ayet inmeden üç yıl önce doğmuştur. Hz. Ali evlendikten sonra ayrı Hz. Peygamber'den ayrı bir evde yaşamıştır. Bu durumda Hz. Peygamber'in damadı Hz. Ali ve Hz. Fatıma'yla, onların çocukları ev halkından sayılamaz. Hz. Ali ve Hz. Fatıma ayrı evde yaşamalarına rağmen *Ehl-i Beyt* olarak kabul edilirse, Hz. Peygamber'in iki kızı ile evlenmiş olan Hz. Osman'ın da *Ehl-i Beyt* kapsamına girmesi gerekecektir. Ayrıca Hz. Peygamber'in kim sayılırsa sayılsın onların diğer müminlerden farklı bir durumları söz konusu olmayacaktır. Çünkü böyle bir ayrımcılığa sahip olmak İslam'ın takva anlayışı, suç, ceza ve mükâfat kişiselliği ilkesine aykırıdır. Ahzab 33. ayette kastedilen şey Hz. Peygamber'in hanımlarının şahsında bütün Müslüman kadınlara görev ve sorumluluklar verilmiş olmasıdır. Hz. Peygamber'in hanımlarına ekstradan bir yükümlülük getirmemiştir.

Kutlu'ya göre eğer ev halkına dini bir misyon yüklenecekse o halde bütün müminlerin mecazi olarak ev halkından olması gerekecektir. *"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de mü'minlerin analarıdır. Aralarında akrabalık bağı olanlar, Allah'ın Kitab'ına göre, (miras konusunda) birbirleri için (diğer) mü'minlerden ve muhacirlerden daha önceliklidirler. Ancak dostlarınıza bir*

³¹³ Ahzâb: 33/28-34.

³¹⁴ Şura: 42/23.

iyilik yapmanız başka. Bu (hüküm) Kitap'ta yazılıdır."³¹⁵ Kutlu, bu ayetten hareketle inanan herkesin Hz. Peygamber'in hanımlarının manevi evlâdı olması gerektiğini ileri sürmektedir.³¹⁶

Ehl- Sünnet âlimlerine göre ismet sıfatı sadece peygamberlere özgü bir durumdur. *Ehl-i Beyt*'in manen temizlenmesi ile ilgili ayet onların masum olduğunu değil, ilahi emirlere riayet ettikleri zaman temizleneceklerini göstermektedir.³¹⁷

Ehl-i sünnet âlimleri arasında *Ehl-i Beyt* kavramının kimleri kapsadığı ile ilgili görüş birliğinin olmadığı görülmektedir. Ulemanın *Ehl-i Beyt* kapsamına kimlerin gireceği ile ilgili iki farklı görüş vardır. Birinci görüş *Ehl-i Beyt*'e sadece Hz. Peygamber'in hanımları dâhildir. Ahzab suresinde geçen *tathir* ayetinin sibak ve siyak ile olan uyuma bakılarak bu görüş savunulmuştur. İkinci görüşe ise Hz. Peygamber'in hanımları yanı sıra Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i de kapsamaktadır.³¹⁸ Bu ikinci görüşün en güçlü delili Hz. Aişe'den rivayet edilen Kısa Hadisi'dir. Hz. Aişe'nin naklettiğine göre "*Rasûl-i Ekrem, bir gün üzerindeki siyah yünden dokunmuş bir örtü ile sabah erkenden evden çıktı. Yanına Hz. Hasan geldi ve Rasûlullah (s.a.v.) onu örtünün altına aldı. Ardından Hz. Hüseyin, Hz. Fatıma ve Hz. Ali geldi. Hz. Peygamber her birini örtünün altına aldı ve 'Ey Ehl-i Beyt Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister.*"³¹⁹ *ayetini okudu.*"³²⁰

Bu iki görüşün dışında takva sahibi olan herkesin Ehl- Beyt'ten olduğunu savunan görüş vardır. Ancak bu görüşün çok güçlü bir delili yoktur. Bu yüzden çok kişi tarafından tenkid edilmiştir.³²¹ Biz burada Ehl-i Sünnet müfessirlerinden bir kısmının ayetler ayetlerle ilgili görüşlerini aktarmaya çalışacağız.

Ehl-i Beyt'ten Kasıt Hz. Peygamber'in Eşleridir:

İbn Abbâs'a göre bu ayette müzekker zamirinin kullanılmasının sebebi Hz. Peygamber'in ailenin reisi olmasındandır. "*Melekler, "Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O,*

³¹⁵ Ahzâb: 33/6.

³¹⁶ Kutlu, 106-108.

³¹⁷ Öz, 500.

³¹⁸ Öz, 499,; Varol, 68.

³¹⁹ Ahzâb: 33/33.

³²⁰ Müslim, Fedâilu's-Sahâbe: 96.

³²¹ Varol, 128.

övülmeye lâyıktır, şanı yücedir.” dediler.”³²² Bu ayette Hz. Nûh’un hanımına hitap edilirken müzekker siga kullanılmıştır.³²³ Ayrıca İbn Abbas’a göre Şura 23. ayette geçen ‘akrabalık sevgisi’ ibaresinden maksat şöyledir: “Mademki peygamberlik konusunda bana tabi olmuyorsunuz, hiç olmazsa akrabalık hususunda bana tabi olun.” Anlamında kullanılmıştır.³²⁴

Erken dönem müfessirlerinden Mukatil b. Süleyman (ö.150/767) “Tathir Ayeti” olarak bilinen Ahzab 33. ayetinde kast edilen kişilerin Hz. Peygamber’in eşleri olduğunu, buradaki “rics”in günah olarak kullanıldığını ve muhataplar içinde erkeğin bulunmadığını belirtir.³²⁵

Taberî, (ö.310/922) konu ile ilgili ya sadece peygamber hanımlarını kapsadığı ya da bütün Âl-i Abâ’yı kapsadığı ile ilgili iki görüş olduğunu belirterek görüşler arasında tercih yapmamıştır.³²⁶

İmam Maturidî, (ö.333/944) *Ehl-i Beyt* kavramının sadece beş kişiye hasredilemeyeceğini belirterek, ayetin sibak ve siyakının göz önünde tutulup doğru bir şekilde yorumlanması gerektiğini söyler. O’na göre burada *Ehl-i Beyt*’ten kasıt sadece Hz. Peygamber’in hanımlarıdır.³²⁷

el-Begavî (ö.516/1122) de Taberî gibi *Ehl-i Beyt*’in kapsamı hakkında, var olan farklı görüşleri aktarmakla yetinerek tercih yapmamıştır.³²⁸

Kurtûbî (ö. 627/1230) ’ye göre Ahzab 33. ayet sibak ve siyak ile beraber tam bir uyum içerisindedir. Bu ayette müzekker siganın kullanılmasının sebebi, “ehl” kelimesinin müzekker olmasından dolayıdır. Ayette muhatap genel değil, Hz. Peygamber’in hanımlarıdır.³²⁹

³²² Hud: 11/73.

³²³ Öz, 499.; Varol, 68.

³²⁴ Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh, *el-Camiu’l Li Ahkâmi’l Kur’an*, Kahire, 1967, c. 14, s. 15.

³²⁵ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferid, Daru’l Kütübi’l İlmiyye, Beyrut, 2003, c. 3, s. 45.

³²⁶ Taberî, Muhammed b. Cerir, *el-Cami’u’l-Beyan*, c. 22, s. 6-8.

³²⁷ Talip Özdeş, *Maturidînin Tefsir Anlayışı*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 121-122.

³²⁸ El-Begavî, Hüseyin bin Mes’ûd bin Muhammed (436/1044) , *Meâlimu’t-tenzîl*, Daru’l-Marife, Beyrut, 1992, III, 528-529.

³²⁹ Kurtûbî, XIV, 183.

İbn Teymiyye (ö.728/1328)'ye göre Ahzab 33. ayette *Ehl-i Beyt* olarak kastedilen kişiler açık bir şekilde Hz. Peygamber'in hanımlarıdır.³³⁰

İbn Kesir, (ö.774/1372) Ahzab 33. ayetinin sibak ve siyakıyla tam bir konu bütünlüğü içerisinde olduğunu, *Ehl-i Beyt* kavramından maksadın Hz. Peygamber'in hanımlarının olduğunu söylemektedir.³³¹

Çağdaş bir yorum olarak M. Sait Hatipoğlu ise konu ile ilgili şunları söylemiştir: “Bu ayette Hz. Peygamber'in ailesinin teşkil eden kimseler olarak sadece hanımları zikredilmekte, kızları, damatları ve diğer akrabalarıyla ilgili hiçbir hususi hükme yer verilmemektedir. Hz. Peygamber ve zevcelerinden ibaret aile halkına Kur'an-ı Kerim, Ehlul-Beyt demekte ve bu tabir içerisinde başka akrabanın alınmasına da imkân bulunmamaktadır.”³³²

Ehl-i Beyt'ten Kasıt Hz. Peygamber'in Bütün Ailesi'dir:

Sa'lebî (ö.426/1035)'ye göre ayetin kapsamına Hz. Peygamber'in hanımları, kızı, kızının oğulları ve kızının kocası *Ehl-i Beyt* tabirinin çerçevesine dâhildir.³³³

Zemahşerî (ö.538/1144)'ye göre Ahzab 33. ayette kastedilen kişilerin Hz. Peygamber'in hanımlarının yanı sıra Hz. Ali, Hz. Fatıma Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir.³³⁴

Fahreddin Razî (ö.606/1209) Ahzab 33. ayetteki müzekker kullanımının *Ehl-i Beyt*'in içerisinde hem erkek hem de kadınlarını girdiğinin belirtir. Hz. Peygamber'in çocukları, hanımları ve doğal olarak kızı ile evlendiği için Hz. Ali'nin de girdiğini söyler.³³⁵

Çağımız müfessiri Elmalılı, (ö.1364/1942) *tathir* ayetinin muhatabının açık bir şekilde Hz. Peygamber'in hanımlarının olduğunu, müzekker sığa kullanılma sebebinin ise muhatapların içine sadece kadınlar değil, erkeklerin de girmesinden kaynaklı

³³⁰ İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Taküyiddin Ahmed b. Abdülhâlim, *Minhâcü's-Sünneti'n-nebeviyye fî nakdi kelami's-Şiya'i ve'l-Kaderiyye*, Kahire, 1989, VII, 74.

³³¹ Ebü'l fida İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azim*, Daru' Kahraman, İstanbul 1985, VI, 411-412.

³³² M. Said Hatipoğlu, *Hilafetin Kureysiliği*, AÜİFD, XXIII, 1978, s. 140.

³³³ Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm, *el-Cevâhiru'l-Hisân Fî Tefsîri'l-Kur'an*, Beyrut, III, 228.

³³⁴ Zemahşerî, II, s. 38.

³³⁵ Fahreddin Razî, *Mefatihü'l Gayb*, Daru'l Fikr, Beyrut, 1994, c. 13, s. 210-211.

olduğunu söylemiştir. O, Hz. Peygamber'in hanımlarının yanı sıra Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in de bu kapsama girmesi gerektiği kanaatindedir.³³⁶

Mevdûdî (ö.1399/1979)'ye göre *Ehl-i Beyt* kavramı sadece Hz. Peygamber'in hanımlarını değil, çoluk-çocuk bütün ailesini kapsamaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in kendisinin de girdiğini belirterek, kapsama sadece hanımlarının girmediğini ifade eder.³³⁷

2.3.2. Şîî Müfessirlerin Görüşleri

Şîî İmamî âlimlere göre *Ehl-i Beyt* tabiri Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve imam olarak kabul edilen diğer dokuz imamı kapsamaktadır. Ayrıca Şîîler *Ehl-i Beyt* tabiri yerine "İtre" kavramını da kullanmaktadırlar.³³⁸ Şîîler *Ehl-i Beyt* ile ilgili iddialarını bir kademe daha ilerleterek "tathir" ayetini delil olarak göstererek imamların masum olduklarını iddia ederler.³³⁹

Şîî âlimlerinin tamamına göre "tathir ayeti" Âl-i Abâ ve Âl-i Kisâ olarak adlandırılan beş kişi ile ilgili nazil olmuştur.³⁴⁰ İsnââşerî âlimlere göre Hz. Peygamber'in hanımları ve Fatıma dışındaki kızlarından olan torunları *Ehl-i Beyt*'e dâhil değildir.³⁴¹

Kummî (ö.307/919), *Ehl-i Beyt*'i Nûh'un gemisine benzetmekte, onların ulu'l emr olduğunu, onları sevmenin Allah'ı sevmek, onlardan nefret etmenin ise küfür olduğunu belirtmiştir. Onların emri Allah'ın emri, onların nehyi, Allah'ın nehyidir. Onların dostu, Allah'ın dostu, onların düşmanı, Allah'ın düşmanıdır.³⁴²

Kufî (ö.310/922)'ye göre ise Ümmüseleme hadisinde Hz. Peygamber'in hanımlarının dâhil edilmemesinde bir incelik vardır. Hz. Peygamber bilerek "sen benim

³³⁶ Elmarlı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1971, c. 6, s. 3892.

³³⁷ Seyyid Ebu'l Âlâ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an*, (Çev.: Dr. Ahmed Asrar), temel matbaacılık, İstanbul 1997, IV, 512.

³³⁸ Kutlu, 498-499.; Moshe, 341.; Hasan Onat, "Şiîliğin Doğuşu Meselesi", *AÜİFD*, XXXVI, 1997, s. 79.

³³⁹ Tabersî, Şeyh Ebu Ali el-Fadl b. Hasen, *Mecmau'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut, 1986, VII, 560.; Tabâtabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin, *el-M'izan fi Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut 1973, XVI, 311.; Öz, 499.

³⁴⁰ Süleyman Uludağ, "Âl-i Abâ", *DİA*, İstanbul, 1989, II, 306-307.

³⁴¹ Kutlu, 499.

³⁴² Kummî, *Şîî İmamîyyenin İnanç Esasları*, çev. E.R. Fırlalı, Ankara, 1978, s. 109-110.

Ehl-i Beyt'imdensin dememiştir.” Ve bu Hz. Peygamber'in hanımlarının *Ehl-i Beyt* kapsamına girmediğini göstermektedir.³⁴³

Tabersî (ö.548/1153) de kendinden önceki Şîî âlimlerin çizgisini takip etmiştir. Tabersî, Tathir ayetinin tefsirine dilsel bir anlam da katarak “rics” kelimesinin *Ehl-i Beyt* için bir övgü ve ta'zim olduğunu belirtmektedir. Daha öncede değindiğimiz gibi ona göre tathir ayeti Âl-i Kisa olarak bilinen beş kişinin masumluğuna da delildir.³⁴⁴ Ayrıca Tabersî, *Ehl-i Beyt* ile ilgili yeni bir boyut getirmiştir. Ona göre Hz. Âdem cennetten kovulduktan sonra Âl-i Kisa olarak bilinen dört kişinin hatırı için affedilmiştir.³⁴⁵

Tabatabâî (ö1401/1981), Tathir ayetinin sibak ve siyak'ının ayet ile ilgili bir sorun teşkil etmediğini, tathir ayetinin açıklaması ile ilgili çok sayıda rivayetin bulunduğunu, bundan dolayı hanımlarının da *Ehl-i Beyt*'e dâhil olduğunu söylemek için bir delilin bulunmadığını söylemektedir.³⁴⁶

Tûsî (ö. 672/1274)'ye göre Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'yi dışarıda tutup diğer dört kişiyi âbâsının altına almasını bu dört kişinin masumiyetlerine delil olarak göstermiştir.³⁴⁷

Küleyni, “*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah'a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir.*”³⁴⁸ ayette yer alan *ulu'l-emr* ifadesi Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ı kastetmektedir. Küleyni, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi imam tayin ettiğini “ben kimim mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır. Size Allah'ın kitabını ve *Ehl-i Beytimi* tavsiye ediyorum.”³⁴⁹ rivayetinin de buna delil olduğunu belirtmektedir.³⁵⁰

³⁴³ Kufî, Furat b. İbrahim, *Tefsir'i Furat el-Kufî*, Kum,1410, I, 335-337.

³⁴⁴ Tabersî, VIII, s. 341.

³⁴⁵ Tabersî, *Cevamiu'l-Camî*, Müessesetun Neşr'l İslâmî, Kum, 2000, c. I, s. 97.

³⁴⁶ Duman, *Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt*, s. 55.

³⁴⁷ Tûsî, Ebû Ca'fer Nasîrüddîn Muhammed b. Muhammed b. el-Hasen (672/1274), *et-Tıbyanu'l-Câmî li Ulumi'l Kur'an*, thk. Ahmed Habib el-Amilî, Daru İhyau't Turasil Arabî, Beyrut, VIII, 339-340.

³⁴⁸ Nisa: 4/59.

³⁴⁹ Tirmizi, Menakıb:19; İbn Mace, Mukaddime: 11; İbn Hanbel, Müsned: 1/84,118, 119.

³⁵⁰ Küleyni, I, 286.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan çok sayıda ayetin imamlar ile ilgili olduğunu ifade eden Küleynî, "...âyetler ve uyarılar..."³⁵¹ ve "Bütün âyetlerimizi yalanladılar..."³⁵² ayetlerinde yer alan "âyât" kelimesi ile "Daha nice alâmetler..."³⁵³ ayetindeki "alâmât" kelimesinin imamlara işaret ettiğini belirtmektedir.³⁵⁴

Şîî âlimlerden bazılarına göre *tathir* ayetinin sibak ve siyakından dolayı Kur'an ayetlerinden bazılarının yazım esnasında düşürüldüğünü ya da Kur'an'a eklemeler yapılmış olabileceğini iddia etmektedirler.³⁵⁵ Bu iddia "Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz."³⁵⁶ ayetine aykırıdır.

"İşte bu, Allah'ın, inanıp salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir. De ki: "Ben buna (yaptığım tebliğ görevine) karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum." Kim güzel bir iş yaparsa, onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir."³⁵⁷ Şia bu ayette geçen (ذِي الْقُرْبَى) Zil-Kurba ibaresinin Ehl-i Beyt'e delalet ettiğini iddia etmektedir.³⁵⁸ Ancak bu ayet Mekki'dir. Bu ayet nazil olduğunda Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın henüz evlenmedikleri bilinmektedir.³⁵⁹

İbn Teymiyye'nin çağdaşı Şîî âlimlerden Allame Hillî (ö. 726/1325), *tathir* ayetinden yola çıkarak imamete Hz. Ali'nin daha layık olduğunu söylemiştir. Konuyu imamların masumluluğuna kadar götüren Hillî, "Ehl-i Beyt'ten olmayı günahlardan arınmış olmayı, günahlardan arınmış olmayı ise imamete layık olmayı gerektirir." demiştir.³⁶⁰

Şîîlerin Ehl-i Beyt ile ilgili önemli argüman olarak kullandıkları delillerden biri de Mübahele ayetidir. "Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: "Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de,

³⁵¹ Yunus: 10/101.

³⁵² Kamer: 54/42.

³⁵³ Nahl: 16/16.

³⁵⁴ Küleynî, I, 206-207,210.

³⁵⁵ et-Tabatabaî, Allame Muhammed Hüseyin, *el- Mizan Fi Tefsir'ı Kur'an*, XVI, 311-312.

³⁵⁶ Hicr: 15/9.

³⁵⁷ Şura: 42/23.

³⁵⁸ Kummî, Muhammed b. Hasan, *Tefsiru'l-Kummî*, 275.; et-Tabatabaî, XVIII, 51-52.

³⁵⁹ Öz, 500.

³⁶⁰ Hillî, Cemaluddin Hasan b. Yusuf b. Ali İbnü'l Mutahhar, *Minhâcu'l-Kerâme Fî Marifeti'l-İmame*, Kahire 1989, s. 151.

Allah'ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım."³⁶¹ Şîî âlimler bu ayetin nüzul sebebi ile ilgili rivayeti delil olarak kullanmışlardır. Söz konusu rivayete göre Hz. Peygamber Necranlı Hristiyan heyetiyle yaptığı münazara sonucunda kimin yalancı ve haksız olduğu üzerine beddua etmeyi teklif etmiştir. Bu öneri uyarınca Hz. Peygamber Necranlılarla lanetleşme üzerine randevulaşmış ve bu randevuya Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile beraber gitmiştir.³⁶²

³⁶¹ Ali İmran: 3/61.

³⁶² Tabersî, *Cevamiu 'l-Camî*, II, 99-100; Tabatabaî, III, 264-281.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBN TEYMIYYE'YE GÖRE EHL-İ BEYT

3.1. İBN TEYMIYYE'YE GÖRE ŞİİLER

İbn Teymiyye, Şiîliği Hz. Ali'nin halifeliğini Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in önüne koyan, Hz. Osman konusunda ise ihtilaflı davranan grup olarak tanımlar. Şiîleri, Rafizîler, İmamiyye ve Zeydiyye diye üç gruba ayıran İbn Teymiyye³⁶³, Hz. Ali'yi aşırı derecede kutsayan, ilah ya da peygamber olarak görenler için ise *Ğaliyye* adını kullanmaktadır.³⁶⁴

Şiîleri Rafizî ismi ile de tanıtan İbn Teymiyye, Rafizî isminin Zeyd b. Ali b. Hüseyin (ö.122/740) ile taraftarları arasında gerçekleşen olaya bağlar.³⁶⁵

İbn Teymiyye'ye göre Rafizîler, Hz. Ali'nin kendilerini cezalandırdığı, bir kısmını ise yaktığı aşırı grupların ortaya çıkardığı bir gruptur. İbn Teymiyye, bu grubun haricîlerden daha kötü olduğunu söylemektedir.³⁶⁶ Ona göre bu grubun başı, fitnelerin başı olarak gördüğü İbn Sebe'dir.³⁶⁷ Rafizîleri temelsiz bir ekol olarak gören İbn Teymiyye, bu grubun inkârcılar tarafından dini ifsat etmek için ortaya çıkarıldığını savunmakta³⁶⁸ ve Rafizîleri İslam'ın en azılı grubu olarak görmektedir.³⁶⁹

Rafizîlerin en büyük suçlarının “Hz. Peygamberden sonra gelen halifelere ve ashâb'a dil uzatmalarıdır” diyen İbn Teymiyye,³⁷⁰ bunların Kur'an'a ve sünnet'e hâkim olmayan bir grup olduğunu belirtmektedir. Onların isnaddan bir şey anlamadıklarını, neyin aklî, neyin şerrî olduğunu bilmediklerini,³⁷¹ bunların bilgilerinin toplama olduğunu ifade etmektedir.³⁷² Rafizîlerin dini bilgilerinin aklî olanını Mûtezîle'den, diğer kısmını ise Allame Hilli'den (ö.726/1305) aldığını belirten İbn Teymiyye, Ebû Muhammed el-Bakır (ö.117/733) ve Cafer-i Sadık (ö.148/766)'ın ise ümmetin

³⁶³ İbn Teymiyye, *Minhac*, II, 96

³⁶⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, III, 470.

³⁶⁵ İbn Teymiyye, *Minhac*, II, 96.

³⁶⁶ İbn Teymiyye, *Minhac*, I, 11.

³⁶⁷ İbn Teymiyye, *Minhac*, I, 23.

³⁶⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 9-10.

³⁶⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 131.

³⁷⁰ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 137-138.

³⁷¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 37.

³⁷² İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 10.

âlimlerinden olduğunu, kendilerine isnad edilen rivayetlerin yalandan ibaret olduğunu belirtmektedir.³⁷³

Hiz. Peygamber'e en fazla yalan haber isnadında bulunan fırkanın Rafizîler olduğunu dile getiren İbn Teymiyye, bunların yaptıklarının İslâm'ı ifsat anlamına geldiğini belirtmektedir.³⁷⁴

Rafizîlerin sapık görüşlere sahip olduğunu dile getiren İbn Teymiyye, bu iddiasına Hiz. Hasan ve Hiz. Hüseyin'in Selman-ı Farisî'nin oğulları olduğu, Hiz. Osman'ın hanımları olan Rukiye ve Ümmüğülsüm'ün Hiz. Peygamber'in kızları olmayıp, Hiz. Hatice'nin başka bir erkekten çocukları olduğu ve Hiz. Ali'nin ölmediği şeklindeki iddiaları örnek olarak vermektedir.³⁷⁵ Rafizîlerin amellerinin de sıkıntılı olduğunu ifade eden İbn Teymiyye, cuma namazlarını terk etmelerini, camiye ilgisiz olmalarını ve namazları cem etme gibi durumları örnek olarak göstermektedir.³⁷⁶

Rafizîleri, zındık, mülhid ve münafıklarla aynı zeminde tutan İbn Teymiyye,³⁷⁷ onların cahil ve akıldan noksan olduklarını ifade etmekte³⁷⁸ ve bid'atçı zümreler içinde Kur'an ve Sünnet'e en uzak olanların yine bunlar olduğunu söylemektedir.³⁷⁹

Rafizîlerin şer ve fitne bayraklarını her zaman taşıdıklarını belirten İbn Teymiyye, özellikle güçlü oldukları dönemde Ehl-i Sünnet'i büyük bir baskı altında tutmaya çalıştıklarını belirterek,³⁸⁰ onların, Müslüman kanının akıtılmasında, Moğolların ve Hristiyanların en büyük destekçileri olduğunu ifade etmektedir.³⁸¹

İbn Teymiyye, Şiâ'nın Kur'an'ı tahrif ettiğini ve sebep-i nüzulları çarpıttığını, Şiâ'nın ayetleri, *Ehl-i Beyt* ekseninde yorumlamaya çalıştıklarını ifade ederek bununla ilgili şu örnekleri vermiştir.³⁸² “(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar.”³⁸³ İki denizin birleşmesinde maksat, Hiz. Ali ve

³⁷³ İbn Teymiyye, *Minhac*, V, 162.

³⁷⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 411.

³⁷⁵ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 368.

³⁷⁶ İbn Teymiyye, *Minhac*, I, 37.

³⁷⁷ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 133-134.

³⁷⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, I, 89-90.

³⁷⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, III, 433.

³⁸⁰ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 165.

³⁸¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, III, 377-378.

³⁸² İbn Teymiyye, *Minhac*, II, 401.

³⁸³ Rahman: 55/19.

Hız. Fatıma'nın evlenmesi, "O denizlerin her ikisinden de inci ve mercan çıkar."³⁸⁴ Bu ayette geçen inci ve mercandan maksadın Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'in olması, "Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) bir bir kaydetmişizdir."³⁸⁵ Bu ayette geçen İmam'dan maksadın Hız. Ali olduğu, "Şüphesiz Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."³⁸⁶ Bu ayette geçen Al-i İmran kelimesinden kastın Talip oğulları olduğunu, "Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozup dininize dil uzatırlarsa, küfrün elebaşlarıyla savaşın. Çünkü onlar yeminlerine riayet etmeyen kimselerdir. Umulur ki, vazgeçerler."³⁸⁷ Ayette geçen 'Küfrün Elebaşları' şeklinde tabirin Hız. Talha ve Hız. Zübeyr olduğu, "Hani sana, "Muhakkak Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı da, Kur'an'da lânetlenmiş bulunan o ağacı da sırf insanları sınamak için vesile yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) artırdı."³⁸⁸ Bu ayette geçen 'lanetli ağaçtan maksadın Emevîler olduğu şeklinde örnekler vermiştir.³⁸⁹

3.2. İBN TEYMIYYE DÜŞÜNCESİNDE EHL-İ BEYT'İN KAPSAMI

İbn Teymiyye, *Ehl-i Beyt*'in, Hâşimoğullarından Hız. Peygamber'in ailesini kapsadığını, Abbas oğulları, Haris oğulları ve Hız. Ali ile Hız. Fatma'dan çocuklarının Hız. Peygamber'in ailesinden olduğunu ifade etmiştir.³⁹⁰

Peygamber hanımlarının *Ehl-i Beyt*'e dâhil olup olmadığı ile ilgili iki rivayetin olduğunu belirten İbn Teymiyye, bunlardan birisinin Zeyd b. Erkam'a ait olduğunu ve bu rivayete göre Peygamber hanımlarının *Ehl-i Beyt*'e dâhil olmadığını belirtir. Ancak O, sahih rivayetlere göre peygamber hanımlarının *Ehl-i Beyt*'e dâhil olduğu kanaatindedir. Delil olarak bu ayeti kullanmaktadır: "İbrahim'in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı müjdeledik; İshak'ın arkasından da Yakûb'u.

³⁸⁴ Rahman: 55/22.

³⁸⁵ Yasin: 36/12.

³⁸⁶ Al-i İmran: 3/33-34.

³⁸⁷ Tevbe: 9/12.

³⁸⁸ İsra: 17/60.

³⁸⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, III, 404-405.

³⁹⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû*, III, 407; XXII, 461; İbn Teymiyye, *Minhac*, I, 594.

Karısı, “Vay başıma gelenler! Ben bir koca karı ve bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Gerçekten bu, çok şaşılacak bir şey!” dedi.”³⁹¹

İbn Teymiyye, Kur'an'dan geçtiği üzere Hz. İbrahim'in hanımlarının *Ehl-i Beyt*'ten olmasını örnek göstererek Hz. Peygamber'in hanımlarının da *Ehl-i Beyt*'ten olduğunu ifade etmektedir.³⁹² Bunun yanında o, Kur'an'da Hz. Peygamber'in hanımları ile ilgili ayetleri de delil olarak göstermektedir: “*Ey Peygamber'in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin. Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlune itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.*”³⁹³

İbn Teymiyye'nin salavat ile ilgili görüşü *Ehl-i Beyt*'in kapsamı konusundaki görüşünü açıklamaktadır. İbn Teymiyye, salavatın kapsamına Abbâsoğulları, Harisoğulları, Hz. Osman'ın hanımları, Hz. Fatıma ve Hz. Peygamber'in hanımlarını da kapsadığını belirtmektedir.³⁹⁴

3.3. EHL-İ BEYT'İ SEVMEK

Ehl-i Beyt'i sevmenin vacip olduğunu belirten İbn Teymiyye,³⁹⁵ *Ehl-i Sünnet*'in genelinin Hz. Peygamber'in vasiyetine uyup *Ehl-i Beyt*'i sevdiğini ifade ederek şu hadis örneğini verir: “*Ehl-i Beyt'im; Ehl-i Beyt'im konusunda size Allah'ı hatırlatıyorum...*”³⁹⁶ Yine *Ehl-i Sünnet*'in Hz. Peygamber'in hanımlarını müminlerin anneleri olarak gördüklerini, dünyada da ahirette de Nebi'nin eşleri olacaklarına inanırlar.³⁹⁷

Ehl-i Beyt'in hukuklarına riayet edilmesi gerektiği düşüncesinde olan İbn Teymiyye, Peygamber ehlinin sevilmesinin Allah tarafından istenildiğini belirterek şu

³⁹¹ Hud: 11/71-72.

³⁹² İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 76.

³⁹³ Ahzâb: 33/32-33.

³⁹⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 239.

³⁹⁵ İbn Teymiyye, *Minhac*, V, 72; İbn Teymiyye, *Mecmû*, IV, 487.

³⁹⁶ Müslim, *Fezâilü's-Sahabe*: 36.

³⁹⁷ İbn Teymiyye, *Mecmû*, III, 154.

ayeti örnek verir:³⁹⁸ “İşte bu, Allah’ın, inanıp salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir. De ki: “Ben buna (yaptığım tebliğ görevine) karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum.” Kim güzel bir iş yaparsa, onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir.”³⁹⁹

3.4. EHL-İ BEYT’İN FAZİLETİ

Ehl-i Beyt’i oluşturan isimlerin en faziletlisinin Hz. Peygamber olduğunu söyleyen İbn Teymiyye’ye göre ondan sonra en faziletli olan Hz. Ali’dir. İbn Teymiyye’ye Hz. Ali’nin Ehl-i Beyt’ten oluşuyla ilgili hiçbir ihtilafın olmadığını söylemiş, Kısa rivayetini delil olarak göstermiştir:⁴⁰⁰ “Ben “Resûlullah’ın evinin kapısında iken şu ayet nazil oldu: “... Ey Peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor.”⁴⁰¹ Evde “Resûlullah, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin vardı. Onlara bir örtü bürüdü ve: “Allahım, işte bunlar benim Ehl-i Beyt’imdir, bunlardan günahı gider ve bunları kirlerden tertemiz kıl!” buyurdu. Ben atılıp: “Ey Allah’ın Resûlu! Ben Ehl-i Beyt’ten değil miyim?” dedim. Bana: “Sen (yerinde dur, sen zaten) hayırdasın” diye cevap verdi.”⁴⁰²

“Evlerinizde oturun. Önceki Cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlune itaat edin. Ey Peygamber’in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”⁴⁰³ Bu ayet ile ilgili İbn Teymiyye, ricsten maksadın bazı yiyecek ve içecekler olduğunu, yanı sıra bazı kötü inanç ve hoş olmayan davranışların kastedildiğini belirtir. O, delil olarak ise bazı ayetleri vermiştir: ⁴⁰⁴

“Bu böyle. Kim Allah’ın hükümlerine saygı gösterirse, bu, Rabbi katında kendisi için bir hayırdır. Haramlığı size okunanların (bildirilenlerin) dışında bütün hayvanlar size helâl kılındı. Artık putlara tapma pisliğinden kaçının, yalan sözden kaçının.”⁴⁰⁵

³⁹⁸ İbn Teymiyye, Minhac, VII, 101-103.

³⁹⁹ Şura: 42/23.

⁴⁰⁰ İbn Teymiyye, Minhac, IV, 496; VII, 242.

⁴⁰¹ Ahzâb: 33/33

⁴⁰² Tirmizi, Menakıb: 54, 3870.

⁴⁰³ Ahzâb: 33/33.

⁴⁰⁴ İbn Teymiyye, Minhac, VII, 81.

⁴⁰⁵ Hac: 22/30.

“De ki: “Bana vahyolunan Kur’an’da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o şüphesiz necistir- ya da Allah’tan başkası adına kesilmiş bir (murdar) hayvandan başka, haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Fakat istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın kim bunlardan yeme zorunda kalırsa yiyebilir.” Şüphesiz Rabb’in çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”⁴⁰⁶

Tathir ayeti olarak bilinen “Evlerinizde oturun. Önceki Cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlune itaat edin. Ey Peygamber’in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”⁴⁰⁷ ayeti ile ilgili İbn Teymiyye, bundaki temizlikten maksat, ismet değil, kötü inanç ve davranışlardan uzak tutmak olduğunu söylemiştir.⁴⁰⁸

Mübahele ayeti olarak bilinen Al-i İmran suresinin 61. ayeti hakkında İbn Teymiyye, Hz. Peygamber’in Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i mübahele için yanına çağırdığını belirterek, bunun sebebi olarak da mübahelenin neseb olarak en yakın olan kişilerle yani akrabalarla yapılacağını, Hz. Peygambere neseb olarak bunlardan daha yakınının olmadığını belirtmiştir. İbn Teymiyye’ye göre bu ayet, hicretin 10. yılında nazil olmuştur, Hz. Peygamber’e yakınlık konusunda akrabalarından hiç kimse Hz. Ali ile aynı konumda değildir, Ali’nin kardeşi Ca’fer ise bu olaydan önce vefat etmiştir.⁴⁰⁹

İslam’da neseb üstünlüğünün olmadığını belirten İbn Teymiyye, “Ey insanlar! Şüpheler yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”⁴¹⁰ ayetinden yola çıkarak peygamber çocuğu bile olsa ehl-i beyt kapsamına girmenin tek yolunun iman ve takvanın önemli olduğunu söylemiştir.⁴¹¹ O, Kur’an’da Allah’ın

⁴⁰⁶ En’am: 6/145.

⁴⁰⁷ Ahzâb: 33/33.

⁴⁰⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, V, 45.

⁴⁰⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 12/126; IV, 28.

⁴¹⁰ Hucurat: 49/13.

⁴¹¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 603, 608; İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXXV, 230, XXVIII, 543.

kimseyi babası veya oğluyla övmediğini, sahabilerin imanları ile övüldüğünü belirterek aşağıdaki ayetleri delil olarak kullanmıştır:⁴¹²

*“İslâm’ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensar ile iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O’ndan razı olmuşlardır. Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır.”*⁴¹³

*“Size ne oluyor da, Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah, hepsine de en güzel olanı (cenneti) va’detmiştir. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”*⁴¹⁴

*“O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir. Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*⁴¹⁵

*“Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*⁴¹⁶

*“Bu mallar özellikle, Allah’tan bir lütuf ve hoşnutluk ararken ve Allah’ın dinine ve peygamberine yardım ederken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılan fakir muhacirlerindir. İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir. Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine’ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”*⁴¹⁷

⁴¹² İbn Teymiyye, Minhac, VIII, 219.

⁴¹³ Tevbe: 3/100.

⁴¹⁴ Hadid: 57/10.

⁴¹⁵ Fetih: 48/4.

⁴¹⁶ Fetih: 48/18-19.

⁴¹⁷ Haşr: 59/8-9.

3.5. EHL-İ BEYT'İN HAKLARI

İbn Teymiyye, *Ehl-i Beyt* mensuplarının ümmetin içinde kimsenin ortak olmayacağı haklara sahip olduğunu, Kureyş'ten de hiç kimsenin hak edemeyeceği sevgiyi ve dostluğu hak ettiklerini söylemektedir.⁴¹⁸

O, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in hilafetleri boyunca Hâşimoğullarına iyi davrandıklarını, Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ali'nin evine gittiğini onların faziletinden bahsettiğini dile getirerek, Hz. Ali ve Hâşimoğullarının Hz. Ebu Bekir'e altı ay boyunca biat etmediğini iddia edenlere cevap vermiştir. Ayrıca ilk iki halifenin Hz. Ali ve Hâşimoğulları ile ilgili olumsuz bir şey söylemediklerini belirtir.⁴¹⁹

Ehl-i Beyt ile ilgili olan bazı hak ve hususlar hakkında İbn Teymiyye'nin görüşleri şu şekildedir:

Ehl-i Beyt'e Salavat:

Allah'ın ümmete Hz. Muhammed ve ailesine salavatı emrettiğini dile getiren İbn Teymiyye, “*Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*”⁴²⁰ ayetine dayanarak Hz. Peygamber'in ailesine salavat getirmenin bir hak olduğunu, bunun Hâşimoğullarının tamamına getirilmesi gerektiğini savunur.⁴²¹

Bununla ilgili mezhep imamlarının görüşlerini aktaran İbn Teymiyye, Ebu Hanife'nin namazda Hz. Peygamber ve ehline salat getirmenin farz olmadığı görüşünde olduğunu, Şafiîler ve Hanbelîlerin ise namazda bunun farz olduğu görüşünde olduklarını aktarır.⁴²²

Hz. Peygamber dışında Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer dâhil herhangi birisine özel olarak salat tahsis etmenin bi'dat olduğunu söyleyen İbn Teymiyye, ya hepsine salavat getirilecek ya da hiçbirisine salavat getirilmeyecek şeklinde iki görüş bildirmiştir. Asıl doğru olanın “*Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Kemâ salleyte alâ İbrahime ve alâ âli İbrahim. İnneke hamidün mecîd. Allâhümme bârik alâ*

⁴¹⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 599.

⁴¹⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 176-178.

⁴²⁰ Tevbe: 9/103.

⁴²¹ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 492.

⁴²² İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 597-598.

Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Kemâ bârekte alâ İbrahime ve alâ âli İbrahim. İnneke hamidün mecîd. “ şeklinde salat getirilmesi olduğunu söylemiştir.⁴²³

Şafîî ve Malikîlerin Hz. Peygamber dışında münferid olarak kimseye salavat getirilmeyeceği görüşüne karşı İbn Teymiyye, Hz. Ali’nin Hz. Ömer’e dediği ‘Sallallahu aleyke’ rivayetini delil olarak kullanarak bunda bir sakıncanın olmayacağını belirtmiştir.⁴²⁴

Zekât’ın Haram Kılınması:

*“Evlerinizde oturun. Önceki Cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlune itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”*⁴²⁵ ayetini delil olarak getiren İbn Teymiyye, Şafîîlerin ve Hanbelîlerin zekât’ın Ehl-i Beyt’e haram olduğu hakkındaki görüşü ile Hanefîlerin haram olmadığı yönündeki görüşlerin aktardıktan sonra,⁴²⁶ insanların mallarının kırı olan zekâtın Ehl-i Beyt’e haram kılındığı kanaatindedir.⁴²⁷

Humus:

Ehl-i Beyt’in sahip olduğu bazı hakların olduğunu aktaran İbn Teymiyye, Allah’ın onlara Fey ve Humus’tan pay verdiğini söylemiştir.⁴²⁸ Savaşlardan sonra elde edilen ganimetlerin taksiminin Allah tarafından belirlendiğini, *“Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah’a; hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir’de) karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.”*⁴²⁹ ayetini delil olarak göstererek ganimetlerin beşte birinin Ehl-i Beyt’e verildiğini belirtir.⁴³⁰

Humus’un geçerliliği ile ilgili iki görüşün olduğunu belirten İbn Teymiyye, birinci görüşün Hanefîlere ait olduğunu, Humus’un Hz. Peygamber’in vefatı ile sona

⁴²³ Uludağ, *Külliyat*, IV, 341.

⁴²⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû*, IV, 497.

⁴²⁵ Ahzâb: 33/33.

⁴²⁶ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 595.

⁴²⁷ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 260; İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXII, 461.

⁴²⁸ İbn Teymiyye, *Mecmû*, III, 407.

⁴²⁹ Enfal: 8/41.

⁴³⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 270.

erdiğini ve Hâşimoğullarından hiç kimseye verilmeyeceğini belirtir. İkinci görüşün ise Humus'un hala geçerli olduğunu savunan Şafîî ve Hanbelilere ait olduğunu ifade eden İbn Teymiyye, kendi duruşunu da ikinci grupla özdeşleştirir.⁴³¹

H. Fâtıma'nın Varisliği:

H. Peygamber'in vefatından sonra halife seçilen H. Ebu Bekir ile H. Fatıma arasında herhangi bir sorun yaşanmıştır. Çünkü babasının mirasını isteyen H. Fatıma, H. Ebu Bekir'den olumsuz yanıt almıştır. H. Ebu Bekir, bu konuda “*Peygamberler miras bırakmaz, onların bıraktığı sadakadır.*”⁴³² rivayetini delil olarak kullanmıştır. H. Fatıma'nın ölünceye kadar H. Ebu Bekir'e kırgın kaldığı rivayet edilir. Ancak Halife'nin kendi kızına da mirastan pay vermediği bilinmektedir.⁴³³

Konu ile ilgili olarak İbn Teymiyye, H. Ebu Bekir'in kullandığı “*Peygamberler miras bırakmaz, onların bıraktığı sadakadır.*” rivayetinden hareketle H. Peygamber'in miras bırakamayacağını ifade etmiştir. O, bu rivayetin H. Ebu Bekir, H. Ömer, H. Ali, Talha, Zübeyr, Sad, Abdurrahman b. Avf, Abbas, H. Peygamber'in hanımları ve Ebû Hureyre tarafından rivayet edildiğini ve bu rivayetin sahih kitaplar ile müsnedlerde mevcut olduğunu belirtmiştir. İbn Teymiyye, H. Ebu Bekir'in H. Peygamber'den kalan bu malı kendisine ya da ailesine almadığını, sadaka olarak hak sahiplerine verdiğini belirtmiştir.⁴³⁴

Ehl-i Sünnet'in de Peygamber'e varis olunamayacağı konusunda hemfikir olduğuna değinen İbn Teymiyye, Allah Teâlâ'nın da bu durumdan dolayı *Ehl-i Beyt'e* Humus'tan pay verdiğini belirterek bazı ayetleri aktarmıştır: ⁴³⁵

“(Ey Muhammed!) Sana ganimetler hakkında soruyorlar. De ki: “Ganimetler, Allah'a ve Resûlune aittir. O hâlde, eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlune itaat edin.”⁴³⁶

“Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah'a; hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir'de) karşılaştığı gün

⁴³¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 104.

⁴³² Buhârî, *Fedailü's-Sahabe*: 12; Müslim, *Cihad*: 13.

⁴³³ Adem Apak, *Asabiyyet ve Erken Dönem İslam Tarihindeki Etkileri*, İstanbul, 2004, s. 135-137.

⁴³⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 195-196.

⁴³⁵ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 207/208.

⁴³⁶ *Enfal*: 8/1.

kulumuza indirdiklerimize inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir."⁴³⁷

"Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir."⁴³⁸

İbn Teymiyye, Hz. Peygamber'in hanımlarından ve amcalarından kimsenin miras talebinde bulunmadığını da belirtmiştir.⁴³⁹

*"Süleyman, Dâvûd'a varis oldu..."*⁴⁴⁰ ayetini kullanarak Peygamberlere varis olunacağı iddia eden Şiilere cevap veren İbn Teymiyye, Hz. Dâvûd'un Hz. Süleyman dışında çok sayıda çocuğunun olduğunu, dolayısıyla buradaki varislikten maksadın mal varisliği değil, ilim ve nübüvvet varisliği olduğunu özellikle ifade etmiştir.⁴⁴¹

3.6. EHL-İ BEYT VE ÖZEL BİLGİLER

Rafizîler ve bilgilerini Rafizîlerden aldıklarını söyleyen kimseler hakkında konuşan İbn Teymiyye, bunların dini ve tabii ilimlerle ilgili *Ehl-i Beyt*'ten aldıklarını iddia ettikleri ve inanılması gerektiği yönündeki söylemlerin uydurma olduğu kanaatindedir. O, Rafizîlerin bu gruplar arasında en fazla yalan uyduran grup olduğunu belirtmektedir. İlk Rafizî grubun Hz. Ali döneminde ortaya çıktığını belirten İbn Teymiyye, İbn Sebe önderliğindeki bu grubun Hz. Ali'ye özel bilgiler verildiğini iddia etmiş, ancak bunların Hz. Ali tarafından reddedildiğini belirtmiştir. *Ehl-i Beyt*'e özel bilgilerin verilmediğini söyleyen İbn Teymiyye şu rivayetleri de delil olarak göstermiştir.⁴⁴²

Ebû Cühayfe der ki: Hz. Ali'ye: *"Sizin yanınızda Kur'an'dan başka bir şey var mıdır? diye sordum. Şu cevabı verdi: 'Hayır daneyi yaran, canlıyı yaratan Allah'a*

⁴³⁷ Enfal: 8/41.

⁴³⁸ Haşr: 59/7.

⁴³⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 220.

⁴⁴⁰ Neml: 27/16.

⁴⁴¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 224.

⁴⁴² Uludağ, *Külliyat*, IV, 81.

yemin olsun ki bizim yanımızda Kur'an ayetleri dışında bir şey bilmiyorum. Ancak Allah'ın Kur'an hakkında kişiye verdiği anlama gücü müstesna..."⁴⁴³

Hız. Ali şöyle demiştir: "Bizim yanımızda Allah'ın kitabından başka bir şey yok. Bir de Hız. Peygamberden menkul şu sahife var ki, orada şunlar yazılıdır: Medine, Ayr ile Sevr dağları arasında kalan kısmıyla harem bölgesidir."⁴⁴⁴

"Hız. Ali b. Ebî Talib bize bir konuşma yaptı ve şunları söyledi: Kim bizim yanımızda Allah'ın kitabı ve bir de şu sahife dışında – ki bu sahife o sırada kılıcının kınında asılı idi – okuduğumuz bir kitabın olduğunu iddia ederse, o yalan söylemektedir. Bu sahifede de diyetle verilecek develerin yaşları, yaralamalarla ilgili bazı hususlar yazılı idi ve Hız. Peygamber'in: ' Medine, Ayr ile Sevr arasında kalan kısmıyla harem bölgesidir' sözü vardı..."⁴⁴⁵

Cafer-i Sadık ile ilgili şii kaynaklarda nakledilen rivayetlerin uydurma olduğunu belirten İbn Teymiyye, kendisine atfen en fazla yalanın uydurulduğu kişinin Cafer-i Sadık olduğunu söylemiştir. İmam Cafer'e dayandırılan, içinde sırların olduğu iddia edilen 'Kitabu'l Cefr' adlı kitabın İmam Cafer'e ait olmadığını belirtip bunun uydurma olduğunu söylemiştir.⁴⁴⁶

3.7. Hız. ALİ, Hız. EBU BEKİR VE Hız. ÖMER KARŞILAŞTIRMASI

İbn Teymiyye, Hız. Ali'nin daha faziletli olduğunu ve dolayısıyla halifelik hakkının kendisinin olduğunu, Hız. Ebu Bekir ve Hız. Ömer'in bu hakkı gasp ettiğini iddia eden Şiilere naslardan yola çıkarak cevap vermiştir. Şiilerin Hız. Ali ile ilgili sözlerini eleştiren İbn Teymiyye'ye göre, Ali'nin masumluluğu ve nass ile tayini söz konusu değildir. Bu, onların uydurmalarıdır. Onlara göre Hız. Ebu Bekir ve Hız. Ömer zâlim ve kâfirdir. İbn Teymiyye'ye göre ne Hız. Ebu Bekir ne Hız. Ömer ne de Hız. Ali nass ile tayin edilmiştir. Onlar masum da değildirler. İbn Teymiyye Şiilerin Hız. Ali'ye olan sevgisini Yahudilerin Hız. Musa ve Hız. Harun'a olan sevgisine benzetmiştir.⁴⁴⁷

⁴⁴³ Buharî, Cihad: 171; Müslim, İman: 131.

⁴⁴⁴ Buharî, Cizye: 17, Fedailü'l- Medine: 4; Müslim, Hacc: 464.

⁴⁴⁵ Müslim, Itk: 20.

⁴⁴⁶ Uludağ, Külliyyat, IV, 81.

⁴⁴⁷ İbn Teymiyye, Minhac, IV, 295-297.

İbn Teymiyye'ye göre Müslümanlar arasında sözü makbul olan âlimlerden hiç kimse Hz. Ali'nin Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'den daha fakîh ve daha âlim olduğunu söylememiştir. İbn Teymiyye, bunu iddia edenlerin cahil ve yalancı kimseler olduğunu söylemiştir. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'in Hz. Peygamber'in genel olarak yanında olması, fetva vermesi, insanlara hitap etmesi, halkı dine davet etmesi, Hz. Peygamber ile birlikte Mekke'den Medine'ye hicret etmesi, bu yerlerde Hz. Ebu Bekir'in konuşması, Hz. Peygamber'in de onaylaması gibi durumlar onun faziletini göstermesi bakımından yeterlidir. Hz. Peygamber önemli konuları danıştığında önceliği Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'e verirdi. O, Hz. Peygamber'in Bedir esirleri konusunda ikisine danışmasını buna örnek olarak vermiştir.⁴⁴⁸

*"Benden sonra Ebu Bekir ve Ömer'e uyunuz."*⁴⁴⁹

*"...Benden sonra nice ihtilaflar görecek. Öyle ise size sünnetimi ve hidayet üzere olan Hülefa-i Raşidin'in sünnetini hatırlatırım, bunlara uyun ve dört elle sarılın. Sonradan çıkarılan şeylere karşı da son derece dikkatli ve uyanık olun. Zira (sünnette bulunana zıt olarak) her yeni çıkarılan şey bir bid'attır, her bid'at de dalalettir, sapıklıktır."*⁴⁵⁰ İbn Teymiyye bu iki hadisin raşid halifelerin sünnetine uyulmasını emrettiğini belirterek, özellikle Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'e uyulmasının istenildiğini ifade etmiştir.⁴⁵¹

İbn Teymiyye, İbn Abbas'ın fetva verme yöntemini Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in faziletine delil olarak kullanmış ve şu açıklamayı yapmıştır: İbn Abbas fetva verdiği zaman Allah'ın kitabıyla, sonra sünnetle sonra da Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in görüşlerine başvurmuştur. Hz. Osman ve Hz. Ali'ye başvurduğuna dair elimizde bir delil yoktur. Ayrıca Hz. Ömer'in üzerinde tevafuk ettiği durumların, Hz. Ali'nin üzerinde tevafuk ettiği durumlardan daha fazladır. İbn Teymiyye, Hz. Ömer ile ilgili şu hadisleri aktarmıştır. "Sizden önceki milletlerde muhaddisler vardı. Ümmetimden böyle biri varsa, o, Ömer'dir."⁴⁵²

⁴⁴⁸ Uludağ, *Külliyat*, IV, 324.

⁴⁴⁹ Tirmizî, Menakıb: 16; İbn Mâce, Mukaddime: 11.

⁴⁵⁰ Ebû Davûd, Sünnet: 5; Tirmizî, İlim: 16; İbn Mâce, Mukaddime: 6.

⁴⁵¹ Uludağ, *Külliyat*, IV, 327-330

⁴⁵² Buharî, Fedâilu's-Sahâbe: 6.

“ *Ben size peygamber gönderilmeseydim, Ömer gönderilirdi.* ”⁴⁵³

Hiz. Ebu Bekir’in faziletlerini açıklayan İbn Teymiyye, Hiz. Peygamber’in namazı kıldırmak için kendi yerine Hiz. Ebu Bekir’i tayin etmesini, Hac görevini ifa konusunda aynı şekilde Hiz. Ebu Bekir’i görevlendirmiş olmasını delil olarak kullanmıştır. Ashâbın ihtilaf ettikleri konularda Hiz. Ömer, Hiz. Osman ve Hiz. Ali’nin verdikleri fetvalarda ihtilaf etmişler. İbn Teymiyye Hiz. Ebu Bekir’in verdiği fetvalarda herhangi bir ihtilaf yaşanmamış olmasını Hiz. Ebu Bekir’in faziletini gösteren bir delil olarak kullanmıştır.⁴⁵⁴

İbn Teymiyye’ye göre Hiz. Ali sünneti Hiz. Ebu Bekir’den öğrenmiş, ancak Hiz. Ebu Bekir Hiz. Ali’den herhangi bir sünneti öğrenmemiştir. Kûfe âlimleri Hiz. Ömer ile Hiz. Ali’nin görüşleri arasında kaldıklarında Hiz. Ömer’in görüşünü tercih etmişlerdir.⁴⁵⁵ İbn Teymiyye’ye göre hicretin 9. yılında Hiz. Peygamber’in Hiz. Ebu Bekir’i Hiz. Ali’ye emir tayin etmesi önemli bir meziyettir.⁴⁵⁶

İbn Teymiyye, Hiz. Ali’nin kendisinin de Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer’in üstünlüğünü kabul ettiğini şu rivayetlerle dile getirmiştir: “ *Birinizin beni Ebu Bekir ve Ömer’den üstün tuttuğunu duyarsam, onu müfteri cezası ile cezalandırırım.* ” Yine Hiz. Ali’den şu rivayeti delil olarak kullanmıştır: “ *Peygamber’den sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir ve Ömer’dir.* ”⁴⁵⁷

İbn Teymiyye’ye göre “ *Ben ilmin şehriyim...* ” şeklinde başlayan hadis zayıftır, hiçbir dayanağı yoktur. Tirmizî’nin kitabında geçiyor olsa bile bu, uydurma bir sözdür. “ *Bunu uydursa uydursa cahil ve zındık birisi uydurmuştur.* ” şeklinde ifadede bulunan İbn Teymiyye, İbnu’l-Cevzi’nin, bunu mevzu hadisler arasında değerlendirdiğini ifade etmiştir.⁴⁵⁸

İbn Teymiyye’ye göre bir kişinin üstün tutulabilmesi için belli başlı bazı meziyetlere sahip olması gerekir. Hiz. Ali’nin Hiz. Ebu Bekir’e karşı böyle bir meziyeti yoktur. Hiz. Ebu Bekir’in Hiz. Ali’ye karşı üstün meziyetlerinin olduğunu savunan İbn Teymiyye şu hadisleri aktarmıştır:

⁴⁵³ Tirmizî, Menâkıb: 49.

⁴⁵⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 328-329.

⁴⁵⁵ Uludağ, *Külliyat*, IV, 327-330.

⁴⁵⁶ Uludağ, *Külliyat*, IV, 338.

⁴⁵⁷ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 137; Uludağ, *Külliyat*, IV, 330.

⁴⁵⁸ Uludağ, *Külliyat*, IV, 332-333.

“Şayet yeryüzü halkından bir dost edinseydim Ebu Bekir’i dost edinirdim”⁴⁵⁹

“Ebu Bekir’in kapısı hariç mescide açılan her kapı kapatılsın.”⁴⁶⁰

“ Hz. Peygamber, kızı Hz. Aişe’ye: “ Babanı ve kardeşini çağır ki Ebu Bekir için bir vasiyet yazayım.”⁴⁶¹ demiştir.

H. Peygamber’in H. Ali’ye “sen bendensin, ben de sendenim...” rivayetini değerlendiren İbn Teymiyye, bu hadisi bir özellik olarak görmediğini, çünkü H. Peygamber’in aynı sözü Selman’a da söylediğini hatırlatmıştır.⁴⁶²

İbn Teymiyye, “Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.” Hadisinin sadece Tirmizî’de geçtiğini belirtmektedir. Tirmizî dışındaki diğer temel kaynaklarda böyle bir rivayetin olmadığını belirten İbn Teymiyye, “Allahım ona dost olana dost ol” ibaresini Ahmed b. Hanbel’e dayandırarak Kufeliler tarafından metne eklendiğini savunan İbn Teymiyye, Gadîr-i Hûm günü “Ehl-i Beyt’im konusunda size Allah’ı hatırlatırım” hadisinin sadece Ali için değil, bütün Ehl-i Beyt için söylendiği kanaatindedir. Aynı şekilde mübahele ayetinin de bütün Ehl-i Beyt’i kapsadığını ifade etmiştir. Bütün bunları ifade eden İbn Teymiyye, Ehl-i Beyt ve Hâşimoğulları arasındaki en hayırlı kişinin H. Peygamber’den sonra H. Ali olduğunu da ifade etmiştir.⁴⁶³

3.8. HZ. ALİ

H. Ali, ilk Müslümanlardan olup H. Peygamber’in amcası Ebû Talib’in oğlu ve H. Peygamber’in damadıdır. İbn Teymiyye’ye göre ümmetin en faziletlipleri Bedir ehli, Rıdvan Biati’na katılanlar, Aşere-i Mübeşşere ve dört raşid halifedir. İbn Teymiyye bu durumun kitap ve sünnet ile sabit olduğuna işaret etmektedir.⁴⁶⁴ Bu bilgiler ışığında bakıldığında H. Ali’nin bu grupların tamamında yer aldığını görebilmekteyiz.

İbn Teymiyye, Rıdvan Biat’ında H. Peygamber’e biat edenlerin hepsinin faziletli olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte Aşere-i Mübeşşere olarak bilinen, H. Ebu Bekir, H. Ömer, H. Osman, H. Ali, Talha, Zübeyr, Sad b. Ebi Vakkas, Abdurrahman b. Avf, Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Said b. Zeyd’in, diğerlerine göre daha

⁴⁵⁹ İbn Hanbel, Müsned: I/377; Tirmizî, Menâkıb: 14; İbn Mâce, Mukaddime: 11.

⁴⁶⁰ Buharî, Menâkıbu’l-Ensar: 45; Müslim, Fedailu’s-Sahabe: 2.

⁴⁶¹ Müslim, Fedailu’s-Sahabe: 11.

⁴⁶² Uludağ, Külliyyat, IV, 336.

⁴⁶³ Uludağ, Külliyyat, IV, 338-339.

⁴⁶⁴ İbn Teymiyye, Mecmû, XI, 129.

faziletli olduğunu belirtmektedir.⁴⁶⁵ İbn Teymiyye'ye göre Ehl-i Sünnet âlimlerinin tamamı da bu görüştedir.⁴⁶⁶ İbn Teymiyye, Rıdvan Biat'ına katılanların faziletlerini şu ayet ve hadislerle delillendirmektedir:

*“Size ne oluyor da, Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah, hepsine de en güzel olanı (cenneti) va'detmiştir. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”*⁴⁶⁷

*“İslâm'ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensar ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır.”*⁴⁶⁸

*“Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*⁴⁶⁹

*“Ağacın altında biat edenlerden hiçbiri cehenneme girmeyecektir.”*⁴⁷⁰

İbn Teymiyye ağacın altında biat edenlerin hepsinin Mekke'nin fethinden sonra müslüman olanlardan daha faziletli olduğunu, dolayısıyla buradakilerin hepsinin Muaviye'den daha hayırlı olduğunu söylemektedir. Ayrıca Hz. Ali biat edenlerden, üç kişinin (Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman) dışındakilerin hepsinden daha hayırlıdır. Hz. Ali, Muaviye'den daha layık, Allah ve Resulünün yanında da daha hayırlıdır.⁴⁷¹

İbn Teymiyye, Ehl-i Sünnet'in Hz. Ali'yi sevdiğini, onu dost olarak gördüğünü, onu Raşid halifelerden biri olarak kabul ettiğini belirtir. Haricilerin onu tekfir ettiğini

⁴⁶⁵ İbn Teymiyye, *Minhac*, I, 39.

⁴⁶⁶ İbn Teymiyye, *Minhac*, III, 502; İbn Teymiyye, *Mecmû*, XI, 164.

⁴⁶⁷ Hadid: 57/10.

⁴⁶⁸ Tevbe: 9/100.

⁴⁶⁹ Fetih: 48/18-19.

⁴⁷⁰ İbn Hanbel, *Müsned*: 3/350.

⁴⁷¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 396; İbn Teymiyye, *Mecmû*, VII, 481.

belirten İbn Teymiyye, Hz. Osman taraftarlarının ise kendisine Hz. Osman’a zulmeden biri olarak baktıklarını belirtir.⁴⁷²

Hz. Ali’nin Müslüman olmasıyla İslam dininin ayağa kalkmadığını dile getiren İbn Teymiyye, Hz. Ali’nin İlk Müslümanlardan olduğunu, İslam’ın o zamanlarda zayıf olduğunu kabul etmekte, İslam’ın güçlenmesinin sebebinin Hz. Ali’nin değil, “Allah’ın Müslümanlara yardımı ile olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷³

Sahabilerin ilklerinden ve sonrakilerinden herhangi birisinin Hz. Ali’nin eliyle İslam’a geçtiklerine dair elimizde bir bilginin olmadığını söyleyen İbn Teymiyye, Hz. Ali’nin Hz. Peygamber tarafından Yemen’e gönderildikten sonra çok sayıda kişinin Müslüman olmasına vesile olduğunu dile getirmektedir. Ancak İbn Teymiyye, bunlardan hiçbirisinin sahabe olmadığını da altını çizmektedir.⁴⁷⁴

Hz. Osman’da olduğu gibi Hz. Ali’nin de Hz. Peygamber’in kızıyla evlenmesinin kendisi için bir fazilet olduğunu ifade eden İbn Teymiyye, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer’in kızlarının Hz. Peygamberle evli olması da kendileri için birer fazilet olduğu kanaatindedir.⁴⁷⁵

İbn Teymiyye, Hz. Ali’nin keramet sahibi evliyadan daha faziletli olduğunu ancak Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer’in Hz. Ali’den daha faziletli olduğunu da belirtmektedir.⁴⁷⁶

Hz. Ali’nin şura ehlinden olduğunu ifade eden İbn Teymiyye, Hz. Ömer’in şura gibi önemli konuları yanı sıra, dinin asıl ve fûru konularında da şura ehli ve Hz. Ali’ye danıştığını dile getirmektedir.⁴⁷⁷

Hz. Ömer’in halifeliği döneminde akrabalarından kimseyi yanına almadığını dile getiren İbn Teymiyye, Hz. Osman’ın yaptığı gibi Hz. Ali’nin de akrabalarını yanına aldığından hareketle, Hz. Ömer’in Hz. Ali’den daha adil ve daha faziletli olduğunu söylemiştir.⁴⁷⁸

⁴⁷² İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 18.

⁴⁷³ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 197.

⁴⁷⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 197.

⁴⁷⁵ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 36.

⁴⁷⁶ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 36.

⁴⁷⁷ İbn Teymiyye, *Mecmû*, IV, 313.

⁴⁷⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 18.

Hız. Ali ile ilgili rivayet edilen hadis sayısına da değinen İbn Teymiyye, Hız. Ali ile ilgili rivayet edilen yaklaşık 10 kadar hadisin Hız. Ali için bir fazilet anlamına gelmediğini, çünkü Hız. Ebu Bekir için de yaklaşık 20 civarında hadis rivayetinin olduğunu belirtmiştir. Hız. Ali'nin faziletini savunmak amacıyla rivayetler aktarıp, Ali de var olan faziletler başka kimse de yoktur diyenlerin yalan söylediğini, bu tür bilgilerin ne hadis kitaplarında ne de Ahmed b. Hanbel'de geçmediğini ifade etmektedir.⁴⁷⁹

İbn Teymiyye'ye göre Hız. Peygamber'in sözlerinden yola çıkarak Hız. Ali, Muaviye'den halifelige daha layık, Hız. Ali'nin taraftarları da Muaviye'nin taraftarlarından daha hayırlıdır, diyebiliriz.⁴⁸⁰

Hız. Ali ile savaşmayanların Hız. Ali ile savaşanlardan daha hayırlı olduğunu ve Ehl-i Sünnet'in de bu görüşte olduğunu dile getiren İbn Teymiyye, Hız. Ali'yi sevmenin onunla savaşmaktan ve buğz etmekten daha hayırlı olduğunu ifade etmektedir. Hız. "Ali'yi sevmek ve onu dost edinmek Ehl-i Sünnet'e göre daha hayırlıdır",⁴⁸¹ ifadesini kullanan İbn Teymiyye, bununla birlikte Hız. Ali ile savaşanların dinden çıkmadığını da belirtir.⁴⁸²

İbn Teymiyye'ye göre Hız. Ali, Abdurrahman b. Mülcem tarafından mazlum bir şekilde şehit edilmiştir. O Allah'ın rızasını ve ikramına mazhar olarak şehit olmuştur.⁴⁸³

3.9. SAHABİLER ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIKLAR

Hız. Peygamber'in vefatından sonra halife seçimi ile başlayan tartışmalar, Hız. Osman'ın şehit edilmesinden sonra yerini daha şiddetli tartışmalara ve sonrasında Müslümanlar arasında savaşların meydana gelmesiyle büyümüştür. Bu tartışma ve savaşların sonucunda meydana gelen ihtilaflar sonucu bazı gruplar Hız. Ebu Bekir, Hız. Ömer ve bazı sahabileri tekfir etmiş; bazı gruplar ise karşı tarafı suçlayıp bazı hak taleplerinde bulunmuşlardır.

⁴⁷⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, VIII, 421.

⁴⁸⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 306.

⁴⁸¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 395.

⁴⁸² İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 394.

⁴⁸³ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVIII, 306.

Çeşitli gruplar tarafından fitne olaylarında parmağı olmakla suçlanan Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Zübeyr, Hz. Talha ve Hz. Aişe hakkında konuşan İbn Teymiyye, bu sahabilerin tamamının cennet ehlinden olduğunu ifade etmiştir. Onlara yöneltilen suçlamaların çoğunu iftira olarak görmüştür. Delil olarak da “*Ağacın altında biat edenlerden kimsenin cehenneme girmeyeceği*”⁴⁸⁴ şeklindeki rivayeti göstermiştir. Aynı şekilde Ebu Musâ el-Eş‘ari, Amr b. el-As ve Muaviye b. Süfyan’ın da sahabilerden olduğunu, hataları olsa da faziletlerinin de göz ardı edilemeyeceğini, kendileri hakkında söylenen şeylerin çoğunun yalan ve iftiradan ibaret sözler olarak belirtmiştir.⁴⁸⁵

İbn Teymiyye’ye göre Hz. Ali zamanında gerçekleşen savaşlardan hiçbirisi imamet kaynaklı değildir. Karşı taraftan da hiçbir grup veya kişi Hz. Ali’nin hilafetine karşı çıkmamıştır. Ne Talha ne Zübeyr ne de Muaviye “ben imamım, ben halifeyim” şeklinde bir itirazda bulunmamıştır. Bunun yanında sahabilerden hiç kimse “Hz. Ali’nin hilafeti nass ile sabittir ve ilk üç halifenin hilafeti batıldır” şeklinde bir iddia da bulunmamıştır. Bundan dolayı sahabiler arasında çıkan tartışmaları hilafete bağlayanlar apaçık iftirada bulunmuşlardır.⁴⁸⁶

İbn Teymiyye’ye göre Hz. Ali de savaştığı zaman imamet niyeti ile savaşmamıştır. Karşı taraftan da hiç kimse onun imameti ile ilgili olumsuz bir şey söylememiş ve ona karşı çıkmamıştır. Aksine bütün Müslümanlar onun faziletini biliyor ve kabul ediyorlardı. Çünkü halifeliği döneminde Hz. Osman’da da olduğu gibi, Hz. Ali’nin dengi denilebilecek kimse yoktu.⁴⁸⁷

Hz. Ali, Hz. Aişe, Zübeyr ve Talha arasında meydana gelen savaşın oluşumuna değinen İbn Teymiyye, her iki grubun da birbirleri ile savaşma gibi bir niyetlerinin olmadığı kanaatindedir. O, Hz. Ali’nin karşısındaki grubun tek isteğinin Hz. Osman’ın kanı olduğunu, ancak fitne ehlinin savaşı başlatmasıyla her iki grubun da istemlerinin dışında savaşın başladığını savunmaktadır.⁴⁸⁸

İbn Teymiyye’ye göre ulemanın çoğunluğu bu savaşlara fitne nazarıyla bakmışlar, bu savaşların ne dine hizmet ne de hilafete dayalı bir savaş olmadığı kanaatini savunmuşlardır. Aynı şekilde Hz. Ali ve Hz. Osman’ın öldürülmelerinin

⁴⁸⁴ İbn Hanbel, Müsned: 3/350.

⁴⁸⁵ Uludağ, *Külliyat*, IV, 351.

⁴⁸⁶ Uludağ, *Külliyat*, IV, 628.

⁴⁸⁷ Uludağ, *Külliyat*, IV, 627-629.

⁴⁸⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 339, 363.

sebebi de dini gerekçelerle olmamıştır. Ona göre dini gerekçelerle Müslümanlar arasındaki ilk kılıç kullanımı Haricilere karşı yapılmıştır.⁴⁸⁹

Cemel savaşında (36/656) her iki tarafın savaşma gibi bir niyetlerinin olmadığını savunan İbn Teymiyye, Sıffin savaşı öncesi Muaviye ve arkadaşlarının da savaşma gibi bir amaçlarının olmadığını savunmuştur.⁴⁹⁰ Ayrıca Muaviye'nin imamet gibi bir beklentisinin olmadığını savunan İbn Teymiyye, Hz. Ali ile savaşmadan önce de, Hz. Osman öldürüldüğünde de kimsenin Muaviye'ye biat etmediğini, kimsenin ona *Emiru'l Müminin* diye seslenmediğini de söylemiştir. Ayrıca İbn Teymiyye Hakem olayına (37/657) kadar Muaviye'nin böyle bir iddiasının da olmadığını ifade etmiştir.⁴⁹¹ Muaviye'nin istediği şeyin Hz. Osman'ın katili olduğunu söyleyen İbn Teymiyye, Hakem olayından sonra gerçekleşmeye başlayan lanetleşmenin ise karşılıklı gerçekleştiğini söylemiştir.⁴⁹²

Hz. Ali ile savaşan Muaviye ve taraftarları kendilerini savunmak için bazı rivayetler kullanmışlardır. Bu rivayetler aynı zamanda tarafların kendi duruşlarını meşrulaştırmak için bir anlamda meşruiyet noktası arama çabası olarak gösterilebilir. Biz bu rivayetlerden bir kısmına burada yer vereceğiz.

*“Ümmetimden her zaman için Allah'ın emrini ayakta tutacak bir tâife bulunacaktır. Kıyamet kopuncaya kadar da ona muhalefet edenin ve onların yardımına koşmayanın bu taifeye bir zararı olmayacaktır.”*⁴⁹³ Bu rivayet söz konusu edildiğinde Mâlik b. Yuhâmir ayağa kalkmış ve : *“Bu taifenin Şam'da olacağını Muâz b. Cebel'den duydum”* demiştir. Bunun üzerine Muaviye: *İşte Mâlik b. Yuhâmir, Muâz'dan bizzat işitmiş, demiştir.*⁴⁹⁴

*“Allahın emri gelip kıyamet kopuncaya kadar ümmetimden bir taife hak üzere olacaklardır.”*⁴⁹⁵

*“Garp ehli daima galip gelecektir”*⁴⁹⁶

⁴⁸⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 363.

⁴⁹⁰ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 363.

⁴⁹¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 330.

⁴⁹² Uludağ, *Külliyat*, IV, 355.

⁴⁹³ Buharî, İ'tisam: 10; Müslim, İman: 247.

⁴⁹⁴ Uludağ, *Külliyat*, IV, 355.

⁴⁹⁵ Buharî, İ'tisam: 10, Menakıb: 28; Müslim, İmâre: 171, 174.

⁴⁹⁶ Müslim, İmâre: 171.

İbn Teymiyye, Muaviye ve taraftarlarının kullandığı bu ve benzeri rivayetlere şöyle cevap vermiştir:

Söz konusu rivayetler, “*Ammâr’ı bağı grup öldürecektir.*” rivayeti ile çelişiyor diyen İbn Teymiyye’ye göre, bu nassların cemedilip birleştirilmesi gerekir. O şöyle der:

- a) Resûlullah’ın: “*Garb ehli galip gelmeye devam edecekler*” ve benzeri Şam ehlinin galip geleceğine dair sözlerine gelince vuku bulan budur. Onlar galip olmaya devam ettiler.
- b) “*Ümmetimden her zaman için Allah’ın emrini ayakta tutacak bir tâife bulunacaktır*” sözü ile bu grubun galip gelen grup olduğunu bildiren sözlerine gelince, bu, aralarında bağı olanın bulunmayacağı ve hakkın başkalarının yanında da olunamayacağı gerektirmez. Aksine aralarında böylesi de, öylesi de vardır.
- c) “*Daha haklı olanı onları öldürecektir*” sözüne gelince Hz. Ali ve taraftarlarının daha haklı olduğuna delildir. Çünkü öldürülen karşı taraftandı.⁴⁹⁷

Muaviye ile yapılan Sıffin Savaşı’ndan sonra meydana gelen Hakem Olayı ile birlikte Hariciler diye asi bir grup ortaya çıkmış ve bu grup ile savaş meydana gelmiştir. İbn Teymiyye bu savaşla ilgili kısa bir bilgi verdikten sonra çeşitli açıklamalar yapmıştır. Rivayetlere göre Hariciler, Abdullah b. Habbab’ı (37/657-58) öldürmüşlerdir. Hz. Ali kendilerinden katili teslim etmelerini istemiş ancak onlar ‘hepimiz öldürdük’ diyerek reddetmişlerdir. Bu cevaptan dolayı İbn Teymiyye’ye göre savaşı Hariciler başlatmışlardır. Hz. Ali de bu savaştan sonra Allah’a şükür secdesi etmiştir. Daha sonraki zamanlarda Hz. Ali Haricilerle savaşı nass’a dayanarak gerçekleştirdiğini söylemiştir.⁴⁹⁸

İbn Teymiyye’ye göre hakem olayından sonra Haricilerle gerçekleşen savaşlarda Müslümanların Hz. Ali’nin yanında savaşmaları gerekiyordu.⁴⁹⁹

İbn Teymiyye’ye göre Müslümanlar arasında meydana gelen bu büyük savaşlara sahabilerin büyükleri, fitne döneminde geri durmanın daha hayırlı olduğunu

⁴⁹⁷ Uludağ, *Külliyat*, IV, 363-364.

⁴⁹⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 332.

⁴⁹⁹ Uludağ, *Külliyat*, IV, 361.

düşündükleri için o savaflara katılmaktan kaçınmışlardır.⁵⁰⁰ İbn Teymiyye'nin görüşlerini temellendirdiği konuyla ilgili rivayetler şöyledir.

*“O fitne esnasında oturan ayaktakinden, ayakta duran yürüyenden ve yürüyen savaşı alevlendirenden daha hayırlıdır.”*⁵⁰¹

*“Pek yakında müslümanın en hayırlı malı, dinini fitnelerden korumak için yanına alıp dağ başlarına ve otlak yerlere gideceği koyun olacaktır.”*⁵⁰²

*“İki Müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya geldiklerinde öldüren de, öldürülen de cehennemdedir.”*⁵⁰³

*“Benden sonra bir kısmınız, bir kısmının boynunu vuran kâfirler gibi olmayın.”*⁵⁰⁴

İbn Teymiyye, Hz. Ali için de “bu dönemde savaşa dâhil olmasaydı daha iyi olurdu” şeklinde bir ifade de bulunmuştur.⁵⁰⁵

Sonuç olarak İbn Teymiyye, Hz. Ali zamanında ortaya çıkan olaylarda Ehl-i Sünnet âlimlerinden Hz. Ali'yi haksız olarak gören kimsenin olmadığını,⁵⁰⁶ kendisinin de Hz. Ali için hakka daha yakın olduğu kanaatini benimsemiştir. Yine o, Hz. Ali ve Muaviye hakkında ise Hz. Ali'nin raşid halifelerden olduğunu, Muaviye'nin ise meliklerin ilki olduğunu ifade etmiştir.⁵⁰⁷

3.9.1. Cemel Savaşı

Müslümanların Hz. Osman'ın katli konusunda icma' ettikleri ile ilgili görüşler konusunda İbn Teymiyye, bu iddianın apaçık bir iftira olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Müslümanların çoğunluğu bu olaya iştirak etmemişler, rıza göstermemişlerdir, aksine Müslümanlar Hz. Osman'ın halifeliği konusunda icma etmişlerdir. İbn Teymiyye, Müslümanların çoğunluğunun, Mekke, Yemen, Şam, Kufe, Mısır ve

⁵⁰⁰ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 333.

⁵⁰¹ Buharî, Fiten: 9, Menâkıb: 25; Müslim, Fiten: 10; Ebû Davud, Fiten: 2; Tirmizî, Fiten: 33; İbn Mâce, Fiten: 10.

⁵⁰² Buhârî, İman: 12, Bed'ü'l-halk: 15, Menâkıb: 25, Rikak: 34, Fiten: 14. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Fiten: 4, Nesâî, İman: 30, İbni Mâce, Fiten: 13

⁵⁰³ Buharî, İman: 22, Fiten: 10; Müslim, Fiten: 14.

⁵⁰⁴ Buharî, İlim: 43, Fiten: 8; Ebû Davud, Sünnet: 15.

⁵⁰⁵ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 359.

⁵⁰⁶ Uludağ, *Külliyat*, IV, 357.

⁵⁰⁷ İbn Teymiyye, IV, 361-362.

Horasan’da yaşadığını belirterek, Medine’de genele göre az sayıda Müslümanın yaşadığını, Müslümanların çoğunluğunun bu işe rıza göstermesinin düşünülemeyeceği görüşündedir. Hz. Osman’ın katli konusunda Müslümanların icma ettiği hakkındaki görüşü reddeden İbn Teymiyye, Hz. Ali’nin de bu olayı emretmesinin ya da rıza göstermesinin söz konusu olmadığını, Hz. Ali’den şu rivayetleri aktararak savunmuştur: “*Ben ne Osman’ı öldürdüm, ne de öldürülmesine yardım ettim*”. “*Allah Osman’ın katiline karada, denizde, dağda, ovada lanet etsin*”.⁵⁰⁸

Hiz. Ali taraftarları ile Hiz. Ayşe, Talha ve Zübeyr taraftarları arasında cereyan eden Cemel Savaşı hakkında konuşan İbn Teymiyye, Hiz. Ali, Hiz. Ayşe, Talha ve Zübeyr’in savaşıma gibi bir niyetlerinin olmadığını belirtmiştir. Ayrıca o, Hiz. Ayşe, Talha ve Zübeyr’in halifelik gibi bir amaçlarının da olmadığını söylemiştir.⁵⁰⁹

İbn Teymiyye, Hiz. Ayşe, Talha ve Zübeyr’in savaşıma gibi bir kasıtlarının olmadığını söylese de, Hiz. Ali’nin Talha ve Zübeyr’e söylediği şu sözler onların savaşı niyetinde olduğunu bizlere göstermektedir: “*Sizi savaşıa hazırlanmış olarak görüyorum. Pekî bu hareketinizde sizi Allah’ın huzurunda mazur gösterecek bir durum var mı?* ...”⁵¹⁰

Hiz. Osman hayatta iken kendisini en sert şekilde eleştirmiş olup Medine’yi terk eden Hiz. Ayşe, Talha ve Zübeyr’in, Hiz. Osman’ın öldürülmesinden sonra onun kanını talep etmeleri aslında ilginç bir durumdur.⁵¹¹ Ayrıca Hiz. Ayşe, Talha ve Zübeyr’in halifelik gibi bir düşüncelerinin olduğu bazı rivayetlerde ortaya çıkmaktadır. Belazûrî (ö. 279/892-93), Hiz. Ayşe’nin, Hiz. Osman’ın ölüm haberini alınca, “*sanki insanları Talha’ya biat ederken görüyorum.*” dediğini rivayet eder.⁵¹² Bunun yanında Emevîlerden Said b. el-As, Talha ve Zübeyr’e zafere ulaştığınızda kim halife olacak diye sormuş, onlar “Bu işe Müslümanlar karar verecektir.” şeklinde cevaplandırmışlardır.⁵¹³

⁵⁰⁸ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 321-323.

⁵⁰⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 321.

⁵¹⁰ Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerir (310/922), *Tarihu’Ümem ve’l-Mülûk*, Daru’s-Süveydân, Beyrut, IV, 501-502.

⁵¹¹ Apak, II, 296; Taberî, *Tarihu’Ümem ve’l-Mülûk*, IV, 379.

⁵¹² Belazûrî, V, 91-92.

⁵¹³ Taberî, *Tarih*, IV, 454-455.

Müslümanlar arasında savaş olabileceğini, bu savaşlarda yapılması gerekenin ne olacağı Kur'an tarafından şu ayetlerle ortaya konulmuştur:⁵¹⁴ *“Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşarlarsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer (Allah'ın emrine) dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever. Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.”*⁵¹⁵

3.9.2. Sıffin Savaşı

Hız. Osman'ın öldürölmesinden sonra Hız. Ali halife olmuştı. Hız. Osman'ın taraftarlarının “Osman'ın kanına Ali'nin de eli bulaşmıştır” iddilarına değinen İbn Teymiyye, bunun yalan olduğunu, Hız. Ali'nin bu işe yardım etmediğini, rıza da göstermediğini belirtmektedir. Hız. Ali'nin bizzat kendisi de bu konuda herhangi bir dahlinin olmadığını belirterek, Hız. Ali'nin doğru sözlü olduğunu, “yapmadım dediye” kesin olarak yapmamıştır görüşündedir.⁵¹⁶

Hız. Osman'ın şehit edildiğı esnada Medine'de fitne ehlinin (Hız. Osman'ı şehit edenler) kalabalık olduğunu söyleyen İbn Teymiyye, Müslümanların; Hız. Ali'nin yanında savaşanlar, Hız. Ali'ye karşı savaşanlar ve her iki tarafı da desteklemeyenler şeklinde üç kısma ayrıldığını belirtmekte, Müslümanların çoğunluğu ise Hız. Ali'ye biat ettiğinin altını özellikle çizmektedir.⁵¹⁷

Sıffin Savaşı'nda Hız. Ali'ye karşı savaşan Muaviye ile ilgili İbn Teymiyye, Hız. Ali ölünceye kadar kendisinin halifelik ile ilgili bir talebinin olmadığını ve Hız. Ali ile halife olmak için de savaşmadığı görüşündedir. Ancak tarihi kaynaklar Muaviye'nin Hız. Ali'ye elçi gönderdiğini, Hız. Osman'ın katillerinin kendilerine teslim edilmesini talep ettiklerini ve halifenin şura ile seçilmesi talebinde bulunduğunu aktarır.⁵¹⁸ Bu istek aslında Muaviye'nin Hız. Ali'nin halifeliğini kabul etmediğinin ve amacının ne olduğunu açık bir şekilde bizlere göstermektedir. Katiller teslim edilse bile Muaviye'nin

⁵¹⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 321-323.

⁵¹⁵ Hucurat: 49/9-10.

⁵¹⁶ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 452; İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVII, 477, XXXV, 73.

⁵¹⁷ İbn Teymiyye, *Minhac*, I, 535.

⁵¹⁸ Taberî, *Tarih*, IV, 6.

biat etmeyeceği de ortaya çıkmıştır. Bunun yanında gerekçe ne olursa olsun bir valinin halifeye karşı itaatsizce davranmasının bir gerekçesi olamaz. Zaten Muaviye'nin şura isteği, kendisinden sonra oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi ile samimiyetsizliğinin adeta bir göstergesi olmuştur.

İbn Teymiyye Hz. Ali'nin savaşı başlattığını iddia edenlere karşı çıkmış, Ali'nin karşısında yer alanların ona itaati ve biatı reddetmek suretiyle bu savaşı kaçınılmaz kıldıklarını ifade etmiştir.⁵¹⁹ İbn teymiyye devamla Hz. Ali'ye biat edilmesi gerektiğini, çünkü aynı anda iki halifenin olmayacağı kanaatini de paylaşmıştır.⁵²⁰

Muaviye'nin Hz. Ali den Hz. Osman'ın katilini istediğini belirten İbn Teymiyye, bu talebin gerekçesi olarak Muaviye'nin Hz. Osman'ın hem amcasının oğlu hem de dostu olduğunu ileri sürmüştür. İbn teymiyye Osman'ın diğer akrabalarının da Hz. Ali'den Osman'ın katilini istediklerini ifade etmektedir.⁵²¹

İbn Teymiyye, Hz. Ali ile ilgili suçlamaların üç türlü olduğunu ve bunlardan bir kısmının, Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın kanına dâhil olduğunu; diğer bir kısmın Hz. Ali'nin bu olayın gerçekleşmesi için emir vermiş olduğunu; son suçlamanın ise Hz. Ali'nin onun ölümüne razı olduğunu ve sevindiği yönündeki iddialardır. Bu iddialara cevap veren İbn Teymiyye, bütün bunların yalan ve iftiradan ibaret iddialar olduğunu, “Hz. Ali için bu kana ne bulaşmıştır ne bu olayın gerçekleşmesi için bir emir vermiştir ne de rıza göstermiştir” ifadeleriyle Hz. Ali'yi savunmuş, Hz. Ali den rivayetler naklederek bu görüşünü desteklemiştir. Bu rivayetlerden birinde Hz. Ali şöyle demiştir: “*Vallahi ben Osman'ı ne öldürdüm ne de buna yardım ettim*”. “*Allahım Osman'ın katiline karada, denizde, dağda, ovada lanet etsin.*”⁵²²

Son olarak İbn Teymiyye, Hz. Ali taraftarlarının çoğunluğunun Hz Osman'a sövdüklerini, Hz. Osman taraftarlarının çoğunun da Hz. Ali'ye sövdüğünü, Ehl-i Sünnet'in Hz. Osman ile Hz. Ali'yi bir tuttuğunu belirterek, Ehl-i Sünnete göre ikisinin de cennet ile müjdelendiğini söylemiştir.⁵²³

⁵¹⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 410.

⁵²⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXXV, 72.

⁵²¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 405, 408.

⁵²² İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 321-323.

⁵²³ İbn Teymiyye, *Minhac*, VI, 202.

Hakem olayı ile ilgili İbn Teymiyye: “Şayet onlar birer müçtehid olarak bu davranışlarında bir içtihadattan hareket etmişlerse; müçtehid ichtihatında isabet ederse iki ecre nail olur; yanılırsa bir ecir alır ve yanılığısı Allah tarafından bağışlanır.”⁵²⁴ demiştir. Apak, İbn Teymiyye’nin bu konuya fikhî bir bakış açısıyla yaklaştığını belirterek, bu tür olayların sevap-günah boyutundan çıkarılması gerektiği görüşünü ileri sürmektedir.⁵²⁵

3.9.3. Hz. Hasan’ın Zehirlenmesi

Hz. Hasan’ın hicri 40. yılında hilafeti devrederek Müslümanlar arasında birliğin oluşmasına vesile olduğunu belirten İbn Teymiyye, Hz. Hasan’ın bu davranışının hem Müslümanlar tarafından hem de peygamber tarafından övüldüğünü belirtir ve şu hadisi aktarır:⁵²⁶ “*Benim bu oğlum seyyiddir ve Allah kendisi sebebiyle Müslümanlardan büyük iki topluluğu barıştıracaktır*”.⁵²⁷

Hz. Hasan’ın ölümü ile ilgili konuşan İbn Teymiyye, Hz. Hasan’ın apaçık bir şekilde zehirlenerek öldürüldüğünü, söylentilerin göre bu zehirleme eyleminin Hasan’ın hanımı tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmiştir.

Muaviye’nin Hz. Hasan’ı zehirlediğine dair iddialarla ilgili olarak da İbn Teymiyye, bu sözlerin bir delile dayanmadığını, bu iddiayı destekleyecek bir rivayetin bulunmadığını belirtir. İbn Teymiyye, Hz. Hasan’ın Medine’de Muaviye’nin ise Şam’da olduğunu ileri sürerek Muaviye’nin böyle bir şeyi yapmasının imkân dahilinde olmadığı kanaatindedir. Muaviye ile ilgili insanların söylediklerinin ise zandan ibaret olduğunu ifade eden İbn Teymiyye, insanların şu iddiaları ileri sürdüğünü aktarır:

1-Muaviye, Hz. Hasan’ın hanımına onu zehirlemesi için emretti, o da bunu yerine getirdi.

2-Başka bir görüşe göre hanımı başka sebeplerden ötürü onu zehirledi.

3-Bir diğer görüşe göre ise, Hz. Hasan’ın kayınpederi Eşas b. Kays bunu emretti ve kızı da bu emri yerine getirdi.

⁵²⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû*, IV, 431.

⁵²⁵ Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi*, II, 345.

⁵²⁶ Uludağ, *Külliyat*, IV, 378.

⁵²⁷ Buharî, *Sulh*: 9; Ebû Davud, *Sünnet*: 12; Tirmizî, *Menakıb*: 30.

İbn Teymiyye tüm bunların apaçık bir zandan ibaret olduğunu, zannın da günah olduğunu şu hadisi delil göstererek eleştiride bulunur: “ *Zandan sakınınız. Şüphesiz ki zan sözlerin en yalanıdır*”.⁵²⁸

Eşas b. Kays’ın böyle bir emri vermesinin mümkün olmadığını belirten İbn Teymiyye, gerekçe olarak da Eşas b. Kays’ın Hz. Hasan’dan 10 yıl önce ölmüş olduğunu hatırlatır. İbn Teymiyye’ye göre net bir gerçek vardır; o da Hz. Hasan’ın zehirlenme sonucu öldüğünün açık ve net olduğu gerçeğidir.⁵²⁹

3.9.4. Hz. Hüseyin’in Şehit Edilmesi

Irak halkının Hz. Hüseyin’e sürekli olarak mektuplar yazıp kendisini destekleyeceklerinin sözünü vererek onu Irak’a davet ettiğini belirten İbn Teymiyye, Abdullah b. Ömer, İbn Abbas gibi şahsiyetlerin kendisini bundan vazgeçirmeye çalıştığını, ancak başarılı olamadıklarını ifade eder.⁵³⁰ Hz. Hüseyin’in savaşmak gibi bir niyetinin olmadığını altına çizen İbn Teymiyye, Irak ehlinin kendisine itaat edeceğini sandığı için oraya gittiğini belirtir. Hz. Hüseyin’in insanların kendisini terk ettiğini görünce Medine’ye geri dönmek istediğini, ancak zâlimlerin buna izin vermediğini söyleyen İbn Teymiyye, onu esir alma istekleri üzerine çıkan savaşta mazlum bir şekilde hicri 61. yılında Kerbela’da şehit edildiğini ifade etmektedir. İbn Teymiyye onu öldüren ve buna rıza gösterenlere lanet etmiştir.⁵³¹

Yezid’in Hz. Hüseyin’in öldürülmesi ile ilgili bir emrinin olmadığını savunan İbn Teymiyye, Yezid, Hz. Hüseyin’in Şam’a getirilmesini istemiştir. O’nun öldürülmesini isteyen Şimr’dir. Hz. Hüseyin şehit edildikten sonra Hz. Hüseyin’in yakınlarının ve eşyalarının Yezid’e götürüldüğünü ifade eden İbn Teymiyye, Yezid’in bunu yapanları kınadığını ve Ubeydullah b. Ziyad’a lanet okuduğunu belirtmiştir.⁵³²

Görüşlerinin rivayetlere dayandığını belirten İbn Teymiyye, Yezid’in Hz. Hüseyin’in yakınlarına iyi davrandığını, onları Medine’ye dönüp dönmeme konusunda muhayyer kıldığını, onların da Medine’ye dönmeyi tercih ettiğini söylemiştir. Bunun devamında Yezid b. Muaviye’nin bu fiilleri işleyenleri cezalandırmadığını, tam tersine

⁵²⁸ Buharî, Kitabu’l Edeb: 8.

⁵²⁹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 470;

⁵³⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXVII, 570; İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 530, VIII, 147.

⁵³¹ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 42; Uludağ, *Külliyat*, IV, 403-405.

⁵³² Uludağ, *Külliyat*, IV, 404.

saltanatını korumak için Hz. Hüseyin'in taraftarlarını öldürttüğünü belirtmiştir. Yezid'in Hz. Hüseyin'in öldürülmesi üzerine bazı beyitler söylediği de rivayet edilmiştir. İbn Teymiyye bu durumu, rivayetlerin doğru olması halinde, küfür olarak görmektedir.

“O yüklü develer görüldüğünde ve o başlar cirun tepelerinde yükseldiğinde Karga öttü ister öt ister ötme dedim. Peygamber'den alacağımı aldım.”⁵³³

Hz. Hüseyin'in kafasının nereye götürüldüğü ile ilgili rivayetlere değinen İbn Teymiyye, onun Şam'a götürüldüğüne dair sağlam bir rivayetin olmadığını, Ubeydullah b. Ziyad'a gönderildiği ile ilgili rivayetlerin gerçeğe daha yakın olduğunu belirtir. Hz. Hüseyin'in başının Mısır'da gömüldüğü ile ilgili rivayetlerin yanlış olduğunu belirten İbn Teymiyye, Zübeyr b. Bekkar'ın rivayetinin daha güvenilir olduğunu ve Hz. Hüseyin'in başının Medine'de gömülü olduğunu ifade eder.⁵³⁴

Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ile Allah tarafından yüceltildiğini ve Allah'ın Onun ve onun birlikte şehit olanların derecelerini yükselttiğini, onu öldüren ve öldürülmesine göz yumanların alçaltıldığını belirten İbn Teymiyye, bu olayın büyük bir musibet olduğunu, musibetlere karşı nasıl davranılması gerektiği ile ilgili bazı ayet ve hadisleri aktarmıştır.⁵³⁵

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz” derler. İşte Rableri katından rahmet ve merhamet onlarıdır. Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır.”⁵³⁶

“Başına bir musibet geldiğinde: ‘biz Allah içiniz ve yine O'na dönüctüyüz.’ Allah'ım bu musibet sebebiyle beni mükâfatlandır, onun yerine bana daha iyisini ver diyen hiçbir Müslüman yoktur ki Allah onu mükâfatlandırmasın ve musibetini hayırlı bir işe çevirmesin”⁵³⁷

⁵³³ Uludağ, *Külliyat*, IV, 404-405.

⁵³⁴ Uludağ, *Külliyat*, IV, 404-408.

⁵³⁵ Uludağ, *Külliyat*, IV, 405.

⁵³⁶ Bakara: 2/155-157.

⁵³⁷ Buharî, Marda:1; Müslim, Cenaiz: 3-4.

“Başına bir musibet gelmiş bir Müslümanın musibeti söz konusu edildiğinde – ‘Biz Allah için varız ve biz ona dönüciyüz.’ Diyen hiçbir Müslüman yoktur ki Allah ona, o musibeti vukû bulduğu günkü mükâfatı vermesin”⁵³⁸

“Üstünü, başını yolan ve cahiliyye çağrısıyla çağıran bizden değildir”⁵³⁹

Hız. Hüseyin’in bu hurûcunun ne dini ne de dünyevi bir maslahat için olmadığını ifade eden İbn Teymiyye, hurûcun peygamber torununun bir zâlim tarafından öldürölmesine sebep olduğunu söylemiştir. “Eğer kendi şehrinden çıkmasaydı bu musibetler yaşanmayacaktı” diyerek onun bu kararını isabetsiz bulmuştur. Onun hurûcunun şerri daha da artırdığını dile getiren İbn Teymiyye, “Hz. Osman’ın katli nasıl Müslümanlar arasında fitneye sebep olmuşsa, Hz. Hüseyin’in öldürölüşü de Müslümanlar arasında aynı şekilde fitneye sebep olmuştur.” şeklinde ifade de bulunmuştur. Hz. Hüseyin’in çıkmamasın daha iyi olacağını ifade eden İbn Teymiyye, Hz. Peygamber’in imamların zulmüne karşı sabırlı olunmasını istediğini belirtmiştir.⁵⁴⁰ İbn Teymiyye, Hz. Hüseyin’in yakınlarının Mısır’a götüröldükten sonra öldüröldüğüne dair rivayetlerin yalan ve iftiradan ibaret olduğunu kanaatindedir.⁵⁴¹

İbn Teymiyye, Hz. Hüseyin’in şehit edilmesi ile insanların üç gruba ayrıldığını söyler. “Birinci grubun onun cemaati bölmeye çalıştığını bundan dolayı ölümüne hak gözüyle baktığını; ikinci grubun onu imam olarak gördüğünü ve ona itaati iman esası olarak gördüklerini; üçüncü grup ise Ehl-i Sünnet olup onlar bu konuda çok konuşmazlar. Sadece şunu derler: o mazlum bir şekilde şehit edildi.”⁵⁴²

Bu görüşlere cevap veren İbn Teymiyye, onları çütötmeye çalışır. Buna göre birinci grubun görüşü tutarsızdır, zira Ehl-i Sünnet ittifakıyla hurûc Hz. Hüseyin’e farz değildi. Onun niyeti cemaati de bölmek değildi ve dolayısıyla o, zâlimler tarafından haksız yere öldürölmüştür. İkinci grubun iddiasına değinen İbn Teymiyye, bunların görüşlerini birçok yönden geçersiz olduğunu, Hz. Ali örneğinden hareketle

⁵³⁸ İbn Hanbel, Müsned: III/321; İbn Mâce, Cenaiz: 55.

⁵³⁹ Buhârî, Cenaiz: 35,38-39; Müslim, İman: 165; Tirmizî, Cenâiz: 22; Nesai, Cenaiz: 17; İbn Mâce, Cenâiz: 51.

⁵⁴⁰ İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 530-531, VIII, 145; Uludağ, *Külliyat*, IV, 407.

⁵⁴¹ Uludağ, *Külliyat*, IV, 403-405; İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 42.

⁵⁴² İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 553, VIII, 146-147.

cevaplandırır. Zira Hz. Ali kendisi ile savaşı kimseyi tekfir etmemiştir. Kendisiyle savaşanlara Müslüman hükmüyle hükmetmiştir.⁵⁴³

3.10. YEZİD

İbn Teymiyye, ilim ehlinin Yezid b. Muaviye'nin ölüm emrini vermediği konusunda ittifak içinde olduklarını belirtir. O, Hz. Hüseyin'in Irak'a girişini engellemek amacıyla Ubeydullah b. Ziyad'ı görevlendirmiştir. Yezid, Hz. Hüseyin'in Şam'a getirilmesini istemiştir. O'nun öldürülmesini isteyen Şimr'dir. Hz. Hüseyin'in olaylar başlamadan önce Medine'ye dönmek istediğini belirten İbn Teymiyye, ancak karşı tarafın kendisini esir almak istediklerini belirtmeleri üzerine savaş başlamış ve Hz. Hüseyin ve akrabalarından bir grup şehit edilmiştir. Daha sonra Hz. Hüseyin'nin yakınlarının ve eşyalarının Yezid'e götürüldüğünü ifade eden İbn Teymiyye, Yezid'in bunu yapanları kınadığını ve Ubeydullah b. Ziyad'a lanet okuduğunu belirtmiştir.⁵⁴⁴ Yezid'in bu olaylardan dolayı ağladığına dair rivayetlerin varlığına işaret eden İbn Teymiyye, bu olaya karışanlara kısas yapılmadığını da ifade etmiştir.⁵⁴⁵

Yezid'in Ubeydullah b. Ziyad'ı eleştirip lanet ettiği rivayet edilir. Ancak Apak'a göre onun Ubeydullah b. Ziyad'a herhangi bir yaptırımda bulunmamış olması, onun gerçekten üzüldüğünü aktaran rivayetlere gölge düşürmektedir. Bu konuda devletin başında yer alan Yezid'in baş sorumlu olarak kabul edilmesi gerekirdi. Bunun yanında Hz. Hüseyin'in de herhangi bir önlem almadan az sayıda kişi ile yola çıkmasının da hata olarak kabul edilmesi gerekir.⁵⁴⁶

İbn Teymiyye, Hz Hüseyin'in öldürülmesinin büyük bir musibet olduğunu, bunu yapanların misliyle cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir. Onlardan birine lanet okumak salih kimselerin yapabileceği bir hareket değildir. Onlardan herhangi birinin daha sonra tevbe etme ihtimalinin göz önünde bulundurulması gerekir.⁵⁴⁷ İbn Teymiyye, bu konuda dikkatli olmamız gerektiğini belirtir ve hadis örneğini verir:

⁵⁴³ İbn Teymiyye, *Minhac*, VIII, 147.

⁵⁴⁴ Uludağ, *Külliyat*, IV, 404; İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 42, 472, 559.

⁵⁴⁵ İbn Teymiyye, *Mecmû*, IV, 506.

⁵⁴⁶ Apak, III, 97-99.

⁵⁴⁷ Uludağ, *Külliyat*, IV, 383.

“Kostantiniyye’ye sefer giden ilk ordunun günahları bağışlanmıştır.”⁵⁴⁸ Bu ordunun komutanı Yezid b. Muaviye’dir. Ebû Eyyub el-Ensârî bu savaşta vefat etmiştir.⁵⁴⁹

İbn Teymiyye, Müslümanlar arasında Yezid’in dini konumu ile ilgili üç farklı görüşün olduğunu ifade eder:

1. Rafizîler, Yezidi tekfir ederler. İbn Teymiyye, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman’ı bile tekfir edenlerin Yezid’i tekfir etmelerinin çok daha kolay olduğunu belirtir.
2. Yezidiler ki, Yezid’i iyi bir imam ve salih bir insan sanarlar.
3. Ehl-i Sünnettir ki, o Müslümanların sultanlarından olup iyilikleri olduğu gibi, kötülükleri de vardır. Hz. Osman zamanında doğmuştur. Kendisine kâfirdir diyemeyiz. Hz. Hüseyin’in şehit edilmesinde sorumludur.

3.11. AŞURE GÜNÜ

İbn Teymiyye, Hz. Hüseyin’in şehit edilmesiyle şeytanın insanların arasına iki bid‘at koyduğunu söyleyerek, bunların hüznün bid‘at’ı ve Hz. Nuh’un Aşure günüdür. Onlar, Aşure günü insanların kendilerini tokatlama, çığlık atma, susuzluk, mersiye söyleme, selefte sövme, kendi vücutlarına ve hayvanlara işkence yapmaya başlamışlardır. Aşure günü ile ilgili aslı olmayan hadisler uydurmuşlardır.⁵⁵⁰

İbn Teymiyye, Ehl-i Sünnet ehlinde bazı kişilerin de bugün ile ilgili bazı mevzû haberleri rivayet ettiklerini söylemiştir. Örnek olarak “*Kim Aşure günü yıkanır o yıl hastalanmaz ve kim gözlerine sürme çekerse o yıl gözünden rahatsız olmaz*” gibi hadislerin mevzu olduklarına dair ilim ehlinin icma ettiğini belirtir. O, Hz. Peygamber ve dört Raşid halifelerden böyle bir uygulamanın bize ulaşmadığını belirtmektedir.⁵⁵¹

İbn Teymiyye’ye göre, Aşure gününü kutlayan gruplardan bir kısmı, hüznün ve yas niyetiyle cehalet ehlinin yapabileceği bazı uygulamalarda bulunmuşlardır. Hatta bayram niyetine elbiselerini ve yiyeceklerini dağıtanlar dahi olmuştur.⁵⁵²

⁵⁴⁸ Buhari, Cihad: 93.

⁵⁴⁹ Uludağ, *Külliyat*, IV, 384.

⁵⁵⁰ Uludağ, *Külliyat*, IV, 408; İbn Teymiyye, *Minhac*, IV, 554-455.

⁵⁵¹ Uludağ, *Külliyat*, IV, 410.

⁵⁵² İbn Teymiyye, *Minhac*, VIII, 148.

Hız. Hüseyn'in katledildiği günü bayram ilan etmek için bazı yalanlar uydurulduğunu ifade eden İbn Teymiyye, bununla yetinmeyip bu grupların mevzu rivayetler uydurmaya başladıklarını söyler. Bazı olayların o gün meydana geldiğine dair rivayetler: Hz. Yusuf'un gömleğinin Hz. Yakub'a ulaşması, Hz. Eyyub'un iyileşmesi, Hz. İsmail'in kurbanı vb. bu hadisin mevzu olduğunu İbn Cezviye'ye dayanarak söylemiştir.⁵⁵³

Ayrıca muhaddislere göre Aşure orucu ile ilgili rivayetlerin mevzû olduğunu belirten İbn Teymiyye, Aşure ile ilgili bütün rivayetlerin aynı durumda olduğu kanaatindedir.⁵⁵⁴

⁵⁵³ İbn Teymiyye, *Minhac*, VIII, 149; İbn Teymiyye, *Mecmû*, XXV, 300.

⁵⁵⁴ İbn Teymiyye, *Minhac*, VII, 39.

SONUÇ

İbn Teymiyye (ö. 728/1328), Abbasî devletinin Moğollar tarafından ortadan kaldırıldığı, İslam coğrafyasının siyasi olarak otoriteden yoksun olduğu, iç savaşların cereyan ettiği, Moğollar ve Haçlı seferlerinin yaşandığı, mezhepler arasında çatışmaların görüldüğü bir dönemde yaşamıştır. O, ilmî ve fikri alanlarda mücadeleci bir kişiliğe sahiptir. Verdiği fetvalardan ötürü hapis cezaları ile cezalandırılan İbn Teymiyye, hayatını da hapiste yitirmiştir.

Babası ve dedesi âlim olan İbn Teymiyye bu sayede küçük yaşlardan itibaren ilim öğrenmeye başlamış, birçok görüş hakkında reddiyeler yazmıştır. Kendisi ile ilgili lehte ve aleyhte çok sayıda yazı yazılmıştır. Ahmed b. Hanbel'den sonra selefi düşüncenin en önemli siması olarak kabul edilen İbn Teymiyye, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olan herşeyi bid'at olarak kabul etmiştir. Bu doğrultuda birçok kesim tarafından eleştirilmiştir. İbn Teymiyye Şîîlerin *Ehl-i Beyt* tasavvurunu da sert bir şekilde eleştirmiştir. Çalışmamızda konu olarak ele aldığımız *Ehl-i Beyt* kavramı da İbn Teymiyye'nin Şîîlerin kavram hakkındaki tasavvuruna yönelik yaptığı eleştiri başlıklarından bir tanesidir.

Ehl-i Beyt kavramı köken olarak Cahiliyye dönemine kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Kâbe'nin hizmetkârlığını yapanlar için kullanılan bu kavram, 'Ehlu'-Beyt' veya 'Ehlu'l-Buyutat' olarak kullanılmıştır. Kavram İslamî dönem ile birlikte yeni anlam yüklemesi sonucu Hz. Peygamber'in ailesi için kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim Kur'an ve Hadislerde konu ile alakalı kullanımlar söz konusu olmuştur.

Ehl-i Beyt kavramının ne anlama geldiği, kapsamı İslam düşünce tarihinde her zaman tartışma konularından biri olmuştur. Bazı gruplar kavramın içine bütün İslam ümmetini, bazıları bütün Kureyşi, kimileri Hâşimoğullarını, kimileri Hz. Peygamber'in bütün ailesini, diğer bir kısım ise sadece Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i dâhil etmiştir. Kavram çerçevesi bazen daraltılmış, bazen olabildiğince genişletilmiştir. Kavramın anlamlandırılması toplumun içinde bulunduğu sosyo-politik duruma göre değişiklik göstermiştir. Konu çoğu zaman Müslümanlar arasında temel ihtilaf sebebi olmuştur.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra cereyan eden siyasi olaylar daha sonraki dönemde Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi ile birlikte farklı bir boyuta taşınan

Ehl-i Beyt kavramı, özellikle intikam almak isteyenlerin “*Ehl-i Beyt*’in kanını talep” gibi sloganlara dönüştürülmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bu olaydan sonra *Ehl-i Beyt* kavramının Hz. Ali ve evlâdı etrafında anlamlandırılmaya başladığıdır.

Kavramın ayet ve hadislerde yer alması bazıları tarafından bir fazilet olarak görülmekte iken, bazıları ise bunun bir dua ve temenniden ibaret olduğunu, özel bir anlama gelmediğini ifade etmiştir. İbn Teymiyye de bunun bir ayrıcalık ifade etmediği kanaatindedir. Bize göre de ayet ve hadislerdeki kullanımlar bir özellikten ziyade birer dua ve temenniden ibarettir. Hz. Peygamber döneminde kavramın muhtevası ile ilgili herhangi bir tartışmanın olmaması, kavramın sadece sözlük anlamıyla ilgili bir kabule mazhar olduğunu destekler niteliktedir. Nitekim kabilecilik ile uğraşmış, asıl üstünlüğün takvaya dayalı olduğunu savunan bir peygamberin, kendi neslinden bile olsa, bazı insanlara ayrıcalık ve konum tanınması düşünülemez.

Biz bu çalışmamızda *Ehl-i Beyt* kavramı üzerinde genel görüşleri verdikten sonra özel de İbn Teymiyye’nin *Ehl-i Beyt*’e bakışını ele almaya çalıştık. Tespitimize göre İbn Teymiyye, *Ehl-i Beyt* kavramının Şiîlerce manupule edildiği kanaatindedir. Bu nedenle eleştirilerinde oldukça sert bir tavır takınmıştır.

İbn Teymiyye, *Ehl-i Beyt* kavramını sözlükten hareketle tanımlamak yerine, defacto bir durum olarak görerek onun toplumdaki karşılığını, önemine dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu bağlamda O, Şia’nın kavram üzerinden kendine özel meşruiyet alanı açmasını kabul etmemiş, Ehl-i Sünnet perspektifinde olduğu gibi kavramın bir ayrıcalık değil, Hz. Peygamber’in merkezde olduğu bir durum tespiti olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle Şia’nın kavramı dar bir çerçeveye indirgemesi, kavramın sözlük ve kültür parametrelerinden hareketle yapılan tanımlarla çelişiklik arz etmesi kaçınılmazdır. Zira bu çabada merkez nokta Hz. Peygamber değil, Hz. Ali ve evlâdıdır.

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Teymiyye, Şia’nın bu kavramı sahiplenip kendine mal etmesine engel olabilmek için meseleyi, Hz. Peygamber ve Sahabîlerin Hz. Peygamber ile ilişkisi üzerinden okumaktadır. En temelde İbn Teymiyye’nin, kavramın meşruiyet alanını oluşturarak Müslüman cemaatinden ayrı ve özerk bir yapı kurma çabalarına karşı çıktığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Açıkel, Yusuf, *Kur'an ve Hadisler Işığında Geçmişten Günümüze Ehl-i Beyt*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009.
- Akoğlu, Muharrem, Mihne sürecinde Mu'tezile, İz Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Apak, Adem, *Anahatlarıyla İslam Tarihi*, Ensar Kitap, İstanbul 2012, I-IV.
- Apak, Adem, *Asabiyet ve Erken Dönem İslam Tarihindeki Etkileri*, İstanbul 2004.
- Begavî, Hüseyin bin Mes'ûd bin Muhammed (436/1044), *Meâlimu't-tenzîl*, Daru'l-Marife, Beyrut 1992.
- Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (279/892), *Ensâbu'l-Eşraf*, (Nşr.: Durî), Jursalem, 1936.
- Buhârî, Ebû Abdullah İbn Muhammed Ebi'l-Hasan İsmail b. İbrahim (256/870), *Câmiu's-Sahih*, (Nşr.: Ş. Kurt), İstanbul 1981.
- Câbirî, Muhammed Âbid (2010), *İslam'da Siyasal Akıl*, (Çev.: Vecdi Akyüz), Kitapevi, İstanbul 1997.
- Darimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahaman, *Reddu'l-İmam*, Daru'Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1358.
- Darimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahaman, *Sünen-i Darimî*, (Tercüme ve Tahkik: Abdullah, Aydınlı), Madve yayınları, İstanbul 1994.
- Demircan, Adnan, "Arap Siyasi Geleneğinin Ehl-i Beyt tamlamasının Kavramlaşma Sürecine Etkisi", *Marife*, 4 (3). Konya 2004, s.7-36.
- Dölek, Adem, "Sekaleyn Hadisi Değerlendirmesi", *Marife*, 4 (3). Konya 2004, s.149-173
- Duman, M. Zeki, "Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt", *Marife*, 4 (3). Konya 2004, s.7-36.
- Duman, M. Zeki, "Tefsir'in Temel ilkeleri Çerçevesinde Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt," *Marife*, 4 (3). Konya 2004, s.7-36.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as (275/888), *es-Sünen*, İstanbul 1981.
- Ebû Ya'lâ, Kadı Ebû'l-Hüseyin Muhammed, *Tabakâtu'l-Henâbile*, Riyad 1990.

- Ebu Zehra, Muhammed (1974), *İmam İbn Teymiyye*, (Çev.: Nusreddin Bolelli, Vecdi Akyüz, Adil Bebek, Mehmet Erdoğan, Veli Kayhan), İslamoğlu Yay., İstanbul 1988.
- Fevzi, Ömer Faruk, “Ehl-i Beyt Kavramı Üzerine”, (çev. M. Bahaüddin Varol), *SÜİFD*, 9(1999),
- Hatipoğlu, M. Said, “Hilafetin Kureyşiliği”, *AÜİFD*, XXIII, 1978.
- Hillî, Cemaluddin Hasan b. Yusuf b. Ali İbnü'l Mutahhar, *Minhâcu'l-Kerâme Fî Marifeti'l-İmame*, Kahire 1989.
- İbn Abdülhâdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Ukûdü'd-dürriyye fî menâkıbi Şeyhi'l-İslâm Ahmed b. Teymiyye*, (Thk.: Muhammed Hamid el-Fıkî, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye), Beyrut.
- İbn Enes, Mâlik (179/795), *Muvatta'*, İstanbul 1981.
- İbn Esir, İzzeddin Eb'u-Hasen Ali b. Muhammed (630/1233), *el- Kâmil fî't-Tarih*, Beyrut 1997.
- İbn Hanbel, Abdullah b. Muhammed (241/855), *el-Müsned*, İstanbul 1981.
- İbn Hanbel, Abdullah b. Muhammed (241/855), *Kitabu'z-Zühd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983.
- İbn Kesîr, İmadettin İsmail bin Ömer (774/1372), *Tefsiru'l- Kur'ani'l Azim*, Daru'l Kahraman, İstanbul 1985.
- İbn Kesir, İmadettin İsmail bin Ömer (774/1372), *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Thk.: Abdullah İbn Abdülmuhisin et-Türkî), Hicr yay., Beyrut.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh b. Muhammed b. Yezîd el- Kazvinî (275/888), *es-Sünen*, İstanbul 1981.
- İbn Manzur, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mukerrem (771/1311), *Lisanu'l- Arab*, Darul Kutubil İlmiyye, Beyrut 1990.
- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbas Takiyyüddün Ahmed b. Abdülhâlim (728/1328), *Kalp Amelleri*. (Çev.: İbrahim SARMIŞ), Guraba Yayınları, İstanbul 2004.

- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbas Takiyyüddün Ahmed b. Abdülhâlim (728/1328), *Mecmûatü fetâvâ li İbn Teymiyye I-XXXVIII*, (thk., Âmir el-Cezzâz , enver el-Bâz), Dâru'l-vefâ - Dâru İbn Hazm, Beyrut 2011.
- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Taküyiddin aAhmed b. Abdülhâlim (728/1328), *Minhâcî's -sünneti'n-nebeviyye fî nakdi kelami's-Şiya'i ve'l-Kaderiyye I-VIII*, Müessesetü Kurtuba, Kahire 1989.
- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Taküyiddin aAhmed b. Abdülhâlim (728/1328), *es-Siyasetü's-Şeriyye*, (Çev.: Vecdi AKYÜZ), Dergâh Yay. İstanbul 1985.
- İğde, Muhyettin, "Siyasi-itikadi bir mezhep olarak Hanbeliliğin teşekkül süreci", M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), İstanbul 2016.
- İsfehânî, Râgıb (502/1108), *Müfredât*, İstanbul 1984.
- İslam Ansiklopedisi, "Ehlülbeyt", *Milli Eğitim Basımevi*, İstanbul 1977, X, 498.
- İşcan, M. Zeki, *Selfilik (İslâmî köktencilüğün Tarihi Temelleri)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.
- Karabiber, Namık Kemal, *Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Erken Dönemdeki Yansımaları (Hicri I. ve II. Asır ,)* Ankara 2007.
- Karmuşî Ömer b. Salih, *Ehl-i Beyt 'İnde Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye*, Merkez-i Dirâsâtî ve'l Buhûs, 2013 Cidde.
- Kılıç, Rüya, "XIX. Yüzyılda İbnü'l-Arabî ve Vahdet-i Vücut Tartışmaları: Geleneğin Devamı mı Yeni Bir Başlangıç mı?", *Türk Kültürü*, 2009.
- Koca, Ferhat, "İbn Teymiyye, Takıyyüddin", *DİA* İstanbul 1999.
- Kufî, Furat b. İbrahim (310/922), *Tefsir'i Furat el-Kufî*, Kum 1410.
- Kummî, Muhammed b. Hasan (329/941), *Şif İmamiyyenin İnanç Esasları*, (Çev.: E.R. Fıglalı), Ankara 1978.
- Kummî, Muhammed b. Hasan (329/941), *Tefsiru'l-Kummî*, Kum 2005.
- Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (671/1273), *el-Camiu'l Li Ahkami'l Kur'an*, Buruc Yayınları, Kahire 1967.

- Kutlu, Sönmez, “Ehl-i Beyt Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç içerisinde Semerelendirilmesi”, *İslâmiyât*, 3 (3), Ankara 2000, s. 99-120.
- Küleynî, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Ya‘kûb b. İshâk er-Râzî (329/941), *el- Usûl mine’ l- Kâfî*, Beyrut 1401.
- Mevdûdî, Seyyid Ebu'l Âlâ (1979), *Tefhimu’l Kur’an*, (Çev.: Dr. Ahmed Asrar), Temel Matbaacılık, İstanbul 1997.
- Müslim, Ebû’l-Huseyn Muslim ibn Haccâc el-Kuşeyri (261/875), *el-Câmiu’s-Sahîh*, İstanbul 1981.
- Mukatil b. Süleyman (150/767), *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, (Thk.: Ahmed Ferid), Daru’l Kütübi’l İlmiyye, Beyrut 2003.
- Nesaî, Ebû Abdurrâhman Ahmed ibn Ahmed (303/915), *es-Sünen*, İstanbul 1981.
- Nisâbûrî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah Hâkim (ö. 405/1014), *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn fi’l-hadîs*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Haydarâbâd 1915.
- Okumuş, Mesut, “Şî‘ ve Sünnî Müfessirlerin Ehl-i Beyt’le ilgili Bazı Ayetlere Yaklaşımları Üzerine”, *Marife, Ehl-i Beyt Özel Sayısı*, 4 (3), Konya 2004.
- Onat, Hasan, “Şi‘liğin Doğuşu Meselesi”, *AÜİFD*, XXXVI, 1997.
- Öz, Mustafa, “Ehl-i Beyt”, *DİA*, İstanbul 1994.
- Özdeş, Talip, *Maturidînin Tefsir Anlayışı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.
- Özgüdenli, Osman Gazi “Moğollar”, *DİA*, İstanbul 2010.
- Öztürk, Mustafa, “Şî‘ ve Sünnî Müfessirlere Göre Ehl-i Beyt”, *Marife, Ehl-i Beyt Özel Sayısı*, 4 (3), Konya 2004, s.7-36.
- Özvarlı, M. Sait, “Selefilik” *DİA*, İstanbul 2010.
- Razî, Fahrüddîn Muhammed İbn Ömer el-Hatîb (606/1209), *Mefatihü’l Gayb*, Daru’l Fikr, Beyrut 1994.
- Sa‘lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm (427/1035), *el-Cevâhiru’l- Hisân Fî Tefsîri’l-Kur’an*, Beyrut.
- Sharon, Moshe, “Ehl-i Beyt –Ev Halkı–”, (Çev.: Cem Zorlu), *Marife, Ehl-i Beyt Özel Sayısı*, 4 (3), 2004 Konya 2004.

- Söylemez, M. Mahfuz, Mihne Süreci ve İslâmî İlimlere Etkisi, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012.
- Süleym, Ebû Sâdık Süleym b. Kays el-Hilâlî el-Kûfî, Kitâbu Süleym, I-III, Thk. Muhammed Bâkır elEnsârî ez-Zencânî, Dalîle Mâ, Kum.
- Şahin, Hanifi, “İbn Teymiyye Düşüncesinde Siyasi Kavramlar” *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2013.
- Şahin, Hanifi, *İbn Teymiyye'nin Siyaset Anlayışı*, 2013, s. 615-638.
- Şahin, Hanifi, *İlhanlılar Döneminde Şiîlik*, Ötüken yay., İstanbul 2010.
- Şeşen, Ramazan, “Harran”, *DİA*, c. XVI, İstanbul 1997.
- Tabâtâbâî, Seyyid Muhammed Hüseyin, *el-M'izan fî Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut 1973.
- Taberânî Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, (ö. 360/971) *el-Mu'cemu's-Sağir*, Beyrut 1983.
- Taberî, Muhammed b. Cerir (310/922), *el-Cami'u'l-Beyan an Te'vili Ayi'l- Kur'an*, Dâru'l-Meârif, Mısır 1969.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir (310/922), *Tarihu'Ümem ve'l-Mülûk*, Daru's-Süveydân, Kahire 1939.
- Tabersî, Şeyh Ebu Ali el-Fadl b. Hasen (548/1154), *Cevamiu'l-Camî*, Müessesetun Neşr'l İslâmî, Kum 2000.
- Tabersî, Şeyh Ebu Ali el-Fadl b. Hasen (548/1154), *el-İhticâc*, Necef 1966.
- Tabressî, Şeyh Ebu Ali el-Fadl b. Hasen (548/1154), *Mecmau'l-Beyan Fî Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut 1986.
- Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed ibn Îsâ (279/892), *es-Sunen*, İstanbul 1981.
- Tomar. Cengiz “Şam”, *DİA*, İstanbul 2010.
- Tunçbilek, H. Hüseyin, “Muhyiddin İbn Arabî'de Vahdet-i Vücûd Telâkkisi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008.
- Tusî, Ebû Ca'fer Nasîrüddîn Muhammed b. Muhammed b. el-Hasen (672/1274) *et-Tıbyanu'l-Câmî li Ulumi'l Kur'an*, (thk. Ahmed Habib el-Amilî), Daru İhyau't Turasil Arabî, Beyrut.

Uludağ, Süleyman, *İbn Teymiyye Külliyyatı*, (Trc.: Komisyon), Tevhid Yayınları, İstanbul 1986.

Uludağ, Süleyman, “Âl-i Abâ”, *DİA*, İstanbul 1989.

Uyar, Gülgün, *Siyasî ve İctimaî Hayatta Ali-Fâtıma Evlâdı (260/873’e Kadar)* (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul 2003.

Varol, Bahaüddin, “Ehl-i Beyt-Kavramsal Boyut, Marife, Ehl-i Beyt Özel Sayısı”, 4 (3) Konya 2004, s.7-36.

Yazır, Elmalı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul 1971.

Yiğit, “Memlükler”, *DİA*, İstanbul 2010.

Zemahşerî, Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *el-Keşşaf*, Daru’l-Kitabi’l-Arabî, Kahire 1977.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Tarık AKYOL
Doğum Yeri ve Tarihi	Muş / 07.02.1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Muş Alparslan Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	-
Bildiği Yabancı Diller	-
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	tarikakyol49@gmail.com
Tarih	20.05.2019